

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 9 красавіка 1982 г. ● № 14 (3112) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

12 КРАСАВІКА— ДЗЕНЬ КАСМАНАЎТЫКІ

У ачышчэнні ёсць усім патрэба,
І будзем вечна кланяцца мы дню,
Калі ты да зямлі наблізіў неба
І — нас усіх падняў у вышыню.

І, можа, ты — адзін з усіх
смяротных —
Ажыццявіў найбольшую з надзей,
Упершыню з адлегласцей
халодных
Віншуючы акрыленых людзей.

Яшчэ і не паспеў ты прызямліцца,
А бачны быў на ўсіх мацерыках
Па здымку, што ляцеў,
як бліскавіца,—
З бялюткаю галубкай на руках.

Сцяпан ГАЎРУСЕЎ.

НАСУСТРАЧ ВЫБАРАМ

ЗАЦВЕРДЖАНЫ ВЫБАРЧЫЯ КАМІСІІ

Выбары ў мясцовыя Саветы народных дэпутатаў, якія адбудуцца 20 чэрвеня гэтага года, — важная палітычная кампанія. У рэспубліцы завершана вылучэнне прадстаўнікоў у абласныя, раённыя, гарадскія, раённыя ў гарадах, пасялковыя і сельскія выбарчыя камісіі па выбарах у мясцовыя Саветы. Зацверджаны іх саставы. У 1,862 выбарчых камісіях — 37,4 працэнта камуністаў, амаль кожны чацвёрты — камсамолец. У іх прадстаўлена значна больш жанчын, рабочых і калгаснікаў, чым у папярэднія скліканне. Камісіі ажыццяўляюць кантроль за выкананнем закона аб выбарах у мясцовыя Саветы, накіроўваюць дзейнасць акруговых выбарчых камісіі.

Гэта выбарчая кампанія, якая праходзіць у год 60-годдзя ўтварэння СССР, з'яўляецца свайго роду аглядам таго, што зроблена мясцовымі Саветамі за прайшоўшыя гады, як ажыццяўляліся наказы выбаршчыкаў, як народныя выбарнікі на справе апраўдвалі высокую давер'е. Вопыт большасці мясцовых Саветаў цяперашняга склікання сведчыць аб тым, што шырокія правы і паўнамоцтвы выкарыстоўваюцца ўмела, эфектыўна. Уся дзейнасць органаў сапраўднага народнаўладдзя забяспечвае задавальненне надзменных інтарэсаў насельніцтва, няўхільнае павышэнне дабрабыту працоўных, ажыццяўленне канстытуцыйных правоў і свабод грамадзян.

БЕЛТА.

ЮБІЛЕЮ СССР

На Міншчыне аб'яўлен агляд работы цэнтралізаваных клубных сістэм, культурных і сацыяльна-культурных комплексаў. Ён праводзіцца з мэтай далейшага ўдасканалення культурнага абслугоўвання насельніцтва вобласці.

— Зробім усё, каб кожнае клубнае мерапрыемства было высокадэкаднае і яркае па форме, — гаворыць старшыня камісіі па правядзенні агляду, намеснік начальніка ўпраўлення культуры аблвыканкома В. Гедройц. — Паўсюдна распрацаваны цікавыя цыклы тэматычных вечароў, прысвечаных

60-годдзю ўтварэння СССР. Вырашана штоквартальна праводзіць у цэнтральных дамах культуры ўшанаванні пераможцаў сацыялістычнага спорнаўдзяння, наватараў вытворчасці, ветэранаў працы, працоўных дынастыяў, пяснярніц у маладыя рабочыя, калгаснікі.

Цяпер на Міншчыне працуе 184 цэнтралізаваныя клубныя сістэмы. У ходзе месячнага будзе створана яшчэ некалькі такіх аб'яднанняў.

У. КОБРЫН,
член камісіі па правядзенні агляду.

НА МЕРЫДЫЯНАХ ДРУЖБЫ

Мінскае гарадское аддзяленне Таварыства савецка-мангольскай дружбы (ТСМД) у гэтым годзе расшырыць сувязі паміж беларускай і мангольскай грамадскасцю. Яно будзе, у першую чаргу, садзейнічаць узаемнаму яе азнаямленню з поспехамі ў камуністычным і сацыялістычным будаўніцтве двух брацкіх народаў, з міралюбівай знешняй палітыкай СССР і МНР, краін сацыялістычнай сям'і, накіраванай на далейшае развіццё і ўмацаванне іх адзінства і згуртаванасці. Гэта прадугледжана планам развіцця сяброўскіх сувязей аддзялення ТСМД на 1982 год, прынятым на прайшоўшым 7 красавіка пленуме

яго праўлення. Намечана рэгулярна пасылаць мангольскім сябрам фотавыстаўкі і інфармацыйныя матэрыялы па гісторыі, эканоміцы, навуцы і культуры Беларусі. Працоўныя МНР азнаёмяцца таксама з экспазіцыямі, прысвечанымі 60-годдзю ўтварэння СССР, 100-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа і Янкі Купалы.

У гарадах Беларусі пройдзе выстаўкі, вечары, сходы, прысвечаныя знамянальным датам у жыцці МНР. Далейшае развіццё і ўмацаванне аtryмаюць дружэлюбныя сувязі калектываў аднапартыйных беларускіх і мангольскіх прадпрыемстваў.

БЕЛТА.

ПРЭМ'ЕРЫ

На здымку: у ролях Клавдыя Ігара, Барыса акцёры Г. Доля, В. Шушкевіч, А. Душачкін.

Фота Ул. КРУКА.

У Рускім тэатры БССР імя М. Горнага адбыўся драматургічны дэбют: пастаўлена п'еса А. Наважылава «Жалезнае вяселле». Рэжысура У. Шалестава. мастак — А. Каралёва, музычнае афармленне В. Войціна.

З КАГОРТЫ ПАКАРАЛЬНІКАЎ КОСМАСУ

Многія журналісты — не толькі савецкія, але і замежныя — яго параўноўваюць з Юрыем Гагарыным. І на тое ёсць падставы. У яго гэтка ж абаяльная, шчырая ўсмешка, як і ў касманаўта нумар адзін. Ён гэтакі ж этанакіраваны ў дасягненні задуманага, як і Юрый Аляксеевіч. І гэтаксама, як Гагарын, нягледзячы на ​​сусветную славу і вядомасць, паранейшаму застаўся шчырым і простым чалавекам. Такі ён — наш зямляк, лётчык-касманаўт СССР Пётр Ільіч Клімук — двойчы Герой Савецкага Саюза, генерал-маёр, начальнік палітдзела Цэнтра падрыхтоўкі касманаўтаў імя Ю. А. Гагарына, член ЦК ВЛКСМ, дэлегат XXV і XXVI з'ездаў КПСС...

Прывабны воблік чалавека, які тройчы пакараў ужо касмічныя вышыні, паўстае сёння са старонак нарысаў і дакументальных кніг, ён знаёмы сваёй ўвабленнасцю ў скульптурных партрэтах і творах жывапісу. Яму, нашаму зямляку, прысвечана і нарыс-альбом, што так і называецца «Пётр

Клімук», які выдавецтва «Беларусь» выпусціла па заказе творчай студыі «Фота і жыццё» Саюза журналістаў БССР.

Тое, што расказ пра касманаўта змешчаны ў серыі «Жыццё — подзвіг», героямі якой найчасцей з'яўляюцца ўдзельнікі Вялікай Айчыннай вайны, не выпадкова, бо сапраўды ўсё тое, што зроблена П. Клімуком, можна назваць адным ёмім словам — подзвіг. Подзвіг у імя Радзімы, подзвіг у імя трыумфу яе навукі, тэхнікі. У імя яе славы...

Аўтар тэксту нарыса-альбома Мікола Гіль і паказвае гэты шлях П. Клімука да подзвігу, прасочвае падрабязна яго жыццё з маленства да тых дзён, калі пра нашага зямляка даведліся ўсе людзі зямлі. Гэты расказ добра дапаўняецца здымкамі, выкананымі В. Ждановічам, А. Пушкарэвым, М. Хадасевічам, а таксама ўзятымі з архіваў.

Своеасаблівы фотарэпартаж пра жыццё П. Клімука пачынаецца здымкамі, зробленымі ў Маскоўскім Крамлі 7 ліпеня 1978 года, калі Генеральны

секратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнэў уручыў чарговую ўзнагароду героя космасу — ордэн Леніна. Далейшы расказ пра тое, як просты беларускі хлопец з маленькай вёскі Камароўка, што пад Брэстам, ішоў па дарогах жыцця. Здымак сярэдняй школы, у якой вучыўся будучы касманаўт; хата, у якой ён нарадзіўся; П. Клімук — курсант Чарнігаўскага авіяцыйнага вучылішча; трэнеры на «касмічных» трэнажорах; апошнія крокі па зямлі перад палётам, — усё гэта тыя маленькія штрышкі, што ўпісваюцца ў агульны дакументальны летапіс пакарэння чалавецтвам касмічнай прасторы.

Поруч здымкі, што расказваюць пра паездкі П. Клімука па роднай Беларусі, сустрэчы з землякамі. Добра дапаўняецца гэты расказ здымкамі, зробленымі самім касманаўтам — планета Зямля, якой яна багыцца з космасу. Здымак гэты змешчаны на чацвёртай старонцы вокладкі выдання.

І. КРУКА.

КНІГАЛЮБЫ ПАДВОДЗЯЦЬ ВЫНІКІ

Прэзідыум рэспубліканскага праўлення таварыства кнігалюбаў і БРК прафсаюза работнікаў культуры прынялі сумесную пастанову «Аб выніках выканання сацыялістычных абавязанняў сацыялістычнымі аб'яднаннямі таварыства аматараў кнігі БССР за 1981 год».

У пастанове адзначаецца, што сацыялістычнае спорнаўдзяння праходзіла пад знакам правядзення ў жыццё гістарычных рашэнняў XXVI з'езда КПСС. Арганізацыі таварыства пры-

малі актыўны ўдзел ва ўсеагульных і рэспубліканскіх аглядах па вывучэнні попыту на літаратуру, па прапагандзе і распаўсюджванні грамадска-палітычнай літаратуры, ва ўсеагульным месцячкі па прапагандзе і распаўсюджванні палітычнага плаката, канферэнцыі чытачоў «Планы партыі — планы народа», у рэспубліканскім конкурсе «Актыўны прапагандыст кнігі». Сацыялістычнае спорнаўдзяння садзейнічала арганізацыйнаму ўмацаванню таварыства — за 1981 год у

БССР створана 666 новых плячынчых арганізацый. Фінансавы план выкананы на 111,2 працэнта.

Пераможцамі прызнаны: па першай групе — Мінская гарадская і Мінская абласная арганізацыі, па другой — Маладзечанская гарадская арганізацыя, па трэцяй — Столінская раённая арганізацыя Брэсцкай вобласці, па чацвёртай — Ленінская раённая арганізацыя г. Мінска.

П. АПАНАСЕНКА.

Памятаюць Лілію КАРАСТАЯНАВУ

У гэты клас з асаблівым хваляваннем заходзяць не толькі вучні Гомельскай сярэдняй школы № 25, але і ўсе тыя, каму даводзіцца ў ёй пабываць. І гэта не выпадкова, бо клас не проста, а пакой-музей, экспанаты якога расказваюць пра кароткі, але яркі, гераічны шлях слаўнай дачкі балгарскага народа Ліліі Карастаянавай, якая, як вядома, у гады Вялікай Айчыннай вайны была карэспандэнтка газеты «Комсомольская правда». Але не толькі словам змагалася яна з ненавісным ворагам, але і зброяй. Л. Карастаянава была ў адным з партызанскіх атрадаў, што дзейнічалі на Гомельшчыне, і загінула, змагаючыся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Стварылі пакой-музей вучні пад кіраўніцтвам сваёй настаў-

ніцы, выкладчыцы англійскай мовы В. Палыковай. Што такое вайна, аб гэтым яна добра ведае сама. Шасцігадовым дзіцём сустрэла суровае ліхалецце. Калі загінуў бацька, жыццё стала нялёгка, бо ў маці іх, дзяцей, засталася чацвёрка. В. Палыкова шмат расказвае сваім выхаванцам пра гераічнае змаганне прадстаўнікоў усіх народаў з фашызмам. Нека яна прачытала дзеянні і пра Лілію Карастаянаву. Тады школьнікі загарлі жаданнем сабраць матэрыялы пра яе жыццё.

Пошук паступова пачаў даваць свае вынікі. Звязаліся з удзельнікамі вайны, што змагаліся ў адным атрадзе з Л. Карастаянавай. Сустрэліся з Героем Савецкага Саюза А. Фёдаравым і В. Палыковым, атрымалі лісты ад іншых «карастая-

наўцаў». Многія з іх жыўць далёка ад Беларусі, тым не менш ахвотна адгукнуліся на просьбу школьнікаў. Сябрамі юных кіраўнікоў сталі таксама брат Л. Карастаянавай Аляксандр, яе сын Леанід. Шмат расказаў пра Л. Карастаянаву і масквіч Я. Берлін, які быў яе выхавателем, калі дачка Балгары жыла ў Савецкім Саюзе.

Пакрысе матэрыялаў дабаўлялася. Неўзабаве было вырашана аформіць іх у спецыяльную экспазіцыю. Так і нарадзіўся пакой-музей Л. Карастаянавай. Экспанаты яго раскрываюць не толькі непатэрныя воблікі гераіні, але і расказваюць пра дружбу балгарскай і беларускага народаў, у лёсах якіх шмат агульнага.

С. ЛОМАЧ.

МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА БАГДАНОВІЧУ Ў ГОРКІМ

Горкаўскі гарвыканком народных дэпутатаў прыняў рашэнне ўстанавіць на будынку цяперашняга педагагічнага інстытута мемарыяльную дошку з наступным тэкстам: «У гэтым будынку былой Ніжагародскай гімназіі ў 1902—1908 гг. вучыўся выдатны прадстаўнік рэвалюцыйна-дэмакратычнай літаратуры, класік беларускай пазіі Максім Багдановіч (1891—1917)».

Будынак педінстытута знаходзіцца на цэнтральнай плошчы горада — плошчы Мініна і Пажарскага, насупраць Ніжагародскага крамяля. Гэтая частка горада — адна з любімых у гарнікаў. У Ніжагародскай гімназіі ў свой час выкладаў І. М. Ульянаў, вучыўся Я. М. Святлоў. Тут было арганізавана першае ў Расіі навукова-тэхнічнае таварыства — «Таварыства аматараў фізікі і аст-

раноміі». Гэты падзеі ўвечаваны ва ўжо ўстаноўленых мемарыяльных дошках.

Дарэчы, заснавальнікам «Таварыства аматараў фізікі і астраноміі» быў С. В. Шчарбак, сябра А. М. Горнага і А. Я. Багдановіча. У сям'і Шчарбаковых частым і жаданым госцем быў і Максім Багдановіч.

М. ПАЗНЯКОУ.

«РАСКІДАНАЕ ГНЯЗДО» НА ЭКРАНЕ

У Доме літаратара адбыўся грамадскі прагляд новага мастацкага фільма «Раскіданае гняздо». Гледачы, знаёмыя з творам народнага песняра Беларусі Я. Купалы па шкільных хрэстаматых, па спектаклях купалаўскага тэатра, з цікавасцю чкалі гэтую кінап'еру, ажыццяўленую на студыі «Беларусьфільм».

Рэжысёр карціны Б. Луцэнка, ён жа і сцэнарыст (у садружнасці з Г. Бекарэвічам), апера-тар Ю. Яўхоў расказаў пра задуму, якую імкнуліся ажыццявіць сродкамі кіно, пра тое, з якой адказнасцю працавалі над

творах, што стаў нашай класікай.

Пасля прагляду карціны звязалася жывая, зацікаўленая гаворка. Класічны твор на экране. Наколькі дапушчальны ў ім адступленні ад першакрыніцы? Як глыбока прачытана купалаўскае спадчына кінематаграфістамі? Наколькі захаваны ў фільме дух і пэтыка Купалавай творчасці? Гэтыя і многія іншыя пытанні сталі тэмай абмеркавання, у якім прынялі ўдзел пісьменнікі С. Грахоўскі, А. Кулакоўскі, Г. Колас, мастакі А. Марачкін, М. Купава, артыст Г. Гарбук і іншыя.

Р. ДЗМІТРЫЕВА.

ВУСНЫ ЧАСОПІС

У Дубровенскай раённай бібліятэцы праведзены вусны часопіс «Навука супраць забабонаў». Ён складаўся з раздзелаў: «Наш лад жыцця — савецкі», «Што такое талісман», «Рэлігійныя абрады і іх шкода».

Перад прысутнымі выступілі інструктар аддзела прапаганды

і агітацыі райкома партыі Л. Фамічова, урач Ю. Зубаў, член раённага таварыства «Веды» М. Мухін.

Апошняя старонка часопіса прысвечалася агляду літаратуры на атэістычныя тэмы, якая выйшла ў выдавецтвах рэспублікі і краіны.

І. КОГАН.

КІЕВУ ПРЫСВЯЧАЕЦА

Два календары, прысвечаныя юбілею Украінскай сталіцы — 1500-годдзю з дня заснавання, — выпусціла выдавецтва «Полымя» ў рамках дагавора аб садружнасці і сацыялістычным спорнаўдзяння з украінскім выдавецтвам «Рэклама». Тэкст календароў «Кіеву-1500 год» і «Кіеву-горад-герой» пададзены на беларускай і украінскай мовах.

Надаўна ў адрас выдавецтва прыйшло пісьмо з Кіеўскага гаркома партыі Украіны. «З задавальненнем успрынялі паведамленне, — гаворыцца ў ім, — аб выпуску калектывамі беларускага выдавецтва «Полымя» і украінскага «Рэклама» табеляў календароў, прысвечаных гораду Кіеву.

Для працоўнікаў нашага горада гэты год — год 60-годдзя ўтварэння СССР — непатэрныя ішчэ і тым, што яны рыхтуюцца сустрэць знамяны юбілей — 1500-годдзе заснавання Кіева. Гэта свята ўсёй нашай шматнацыянальнай Радзімы.

Жадаем калектывамі выдавецтва «Полымя» вялікіх поспехаў па выкананні задач, пастаўленых XXVI з'ездам КПСС».

А. ЯРОХІН.

НАВУКОВА - ПРАКТЫЧНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ

Цэнтральная бібліятэчная сістэма г. Полацка правяла навукова - практычную канферэнцыю «Праблемы ўдасканалвання прафесійных ведаў і павышэнне круглагаду работніка бібліятэкі».

З дакладам выступіла дырэктар Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Т. Савельева. За-

тым былі заслуханы рэфераты, адбыўся абмен думкамі.

Падрабязна гаварылася аб прэстыжы бібліятэкі і бібліятэкара, неабходнасці ўдаснавальваць культуру і стыль работы з чытачамі, творча падыходзіць да арганізацыі бібліятэчнай справы, павышаць ролю самаадукацыі.

П. ЯВІЧ.

ГУЧЫЦЬ МАЛАДЗЕЖНАЯ ПЕСНЯ

У Барысаве адбыўся занальны конкурс выканаўцаў камсамольска - маладзёжнай песні. Удзел у ім прынялі салісты, харавыя калектывы, вакальна-інструментальны ансамблі Барысавскага, Крупскага, Лагойскага і Смалевіцкага раёнаў, а

таксама гарадоў Барысава і Жодзіна. Выконваліся песні пра Леніна, партыю, мір, камсамольскае юнацтва.

Лепшыя журы прызнала выступленні калектываў Смалевіцкага раёна.

П. БАРОДКА.

КОНКУРС ЧЫТАЛЬНІКАЎ

пад дэвізам «Добра ў Краіне Савецкай жывіць» адбыўся ў Высокаўскай школе - інтэрнаце Камянецкага раёна. У ім прынялі ўдзел вучні 1-8 класаў. На свяце паэзіі гучалі вершы пра Радзіму, Леніна, партыю.

Кожны клас меў свайго пераможцу. Але асабліва вылучыліся юныя чытальнікі Алена Мацявіч, Галя Джыга, Мікалай Сандарка, Галя Рудзюк.

У. ЯФІМОВІЧ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Да 100-годдзя з дня нараджэння Я. Купалы ў Літаратурным музеі паэта праводзіцца цыкл музычных вечароў. На першым з іх адбылася сустрэча з народнымі артыстамі БССР кампазітарам А. Багатыровым, Анатолем Васільевічам падзяліўся ўспамінамі аб сустрэчах з Янкам Купалам. Рамансы на вершы паэта выканалі заслужаныя артысты БССР Іван Краснадубскі, артысты Тамара Пячынская, Людміла Крывянок, Сяргей Машкоў.

Гасцямі музея былі і народныя артысты тэатра оперы і балета, тэатра музычнай камедыі.

З цікавасцю праслухалі прысутныя расказ Ю. Семянікі аб рабоце над аперэтай па п'есе Я. Купалы «Паўлінка». Народная артыстка рэспублікі Наталля Гайда і артыст Уладзімір Лінкевіч выканалі ўрывак з аперэты «Паўлінка». Песні і раманы на словы Янкі Купалы праспявалі Ю. Смірноў, Н. Казлова, А. Бокаў і іншы.

Зараз супрацоўнікі Літаратурнага музея Я. Купалы рыхтуюцца да сустрэчы з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР І. Лучанком.

Л. КАЛЯДА.

Удзельнічаць у конкурсе заўсёды і пачэсна, і адказна, тым больш, што конкурс быў прысвечаны стагоддзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Гэта адчувалася па выступленні калектываў гарадоў Салігорска, Слуцка і Старадарожскага, Салігорскага, Капыльскага і Нясвіжскага раёнаў на занальным аглядае-конкурсе самадзейных калектываў тэатральнага жанру, які адбыўся ў Салігорску.

Агітбрыгада Доўгаўскага сельскага Дома культуры паказала літаратурную кампазіцыю «Яго імя Радзіма ўшанавала», прысвечаную жыццю і творчасці Якуба Коласа. Цікавай была кампазіцыя драматычнага калектыва Дома культуры «Новае Палессе» — «Мой родны кут». Паэтычны спектакль «Сонцу зорны шлях!» па творах Янкі Купалы, які падрыхтавала і паставіла Мая Грэль з драматычным калектывам Палаца культуры вытворчага аб'яднання «Беларуськалій», атрымаў самую высокую адзнаку. Ён будзе прадстаўлены на рэспубліканскім аглядае-конкурсе.

Журы адзначыла высокую сцэнічную культуру многіх удзельнікаў агляда. Першае ж месца прысуджана Леаноры Бародка — піянерважатай Новапалескай сярэдняй школы.

М. ШАРКО.

На вечары, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, у Беларускім тэхналагічным інстытуце і. С. М. Кірава пра жыццё і творчасць песняроў расказаў Мікола Грынчык. З цікавасцю слухалі прысутныя таксама Максіма Лужаніна, Ядвігу Раманоўскую, Данілу Міцзанцаў, а таксама Р. Шытава, Л. Кудзеля і іншыя.

Былі выкананы творы А. Туранкова, М. Чуркіна, І. Лучанка на словы Янкі Купалы і Якуба Коласа, паэма-кантата А. Фляркоўскага «Песні, што вырваліся з пекла», напісаная на словы афрыканскіх паэтаў, нідэрландскай народнай песня «Не супакойвай» у апрацоўцы А. Сібірскага і іншыя нумары.

На здымку: кветкі галоўнаму дырыжору В. Роўду ад удзячных слухачоў.

Фота Ул. КРУКА.

Канцэрт для хлебарабаў адбыўся ў Доме культуры калгаса «Светлы шлях» Маладзечанскага раёна. Ён быў прысвечаны падзяўдзенню вынікаў за мінулы год і новым задачам, якія стаяць перад гаспадаркай сёлета. З песнямі, якія славіць чалавеча працы, прыгажосць зямлі, выступілі вакальна-інструментальны ансамбль пад кіраўніцтвам В. Кавалевіча. Удзел у канцэрце прынялі работнікі дзяржаўнага сада «Каласон», старшакласнікі Заскавіцкай школы, механізатары, жывёлаводы, дзіцячы хор пад кіраўніцтвам М. Елісеенкава, ансамбль народных інструментаў, якім кіруе А. Карташэвіч.

У. МАНГІНОВІЧ.

невіча, Аляксея Слесарэнку, украінскага пісьменніка-перакладчыка Сцяпана Пінчука.

Л. ЛАБАДА.

«Гучыць неўміручая купалаўская ліра» — такое свята правялі настаўнікі і вучні Мінскай сярэдняй школы № 1. Была арганізавана кніжная выстаўка, гучалі вершы песняра, запісы ўспамінаў пра яго. З поспехам прайшла літаратурная віктарына.

Я. САДОУСКІ.

На Лідшчыне пабывала творчая брыгада Беларускай дзяржаўнай філармоніі, якая правяла шэраг сустрэч, прысвечаных юбілеям Янкі Купалы і Якуба Коласа. Адна з іх адбылася ў Крупаўскай сярэдняй школе. З творчасцю песняроў вучняў і настаўнікаў пазнаёміла музыкант Іна Зубрыч. У выкананні Л. Сладзінскай, В. Чырвонага, Т. Шумановай гучалі песні на словы Купалы і Коласа, а таксама песні беларускіх кампазітараў і народныя мелодыі.

Я. УРБАНОВІЧ.

Віцебскі абком камсамола, абласная арганізацыя добраахвотнага таварыства аматараў кнігі і абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў БССР правялі літаратурны вечар-сустрэчу «Я іншай такой краіны не ведаю», прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР.

У антавай зале абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна сабраліся шматлікія аматары паэзіі. Вечар адкрыў загаловак аддзела прапаганды і агітацыі абкома камсамола М. Кузьміч. Затым сакратар абласнога аддзялення СП БССР Алег Салтук расказаў аб мерапрыемствах аддзялення, прысвечаных 60-годдзю СССР, аб творчых здобитках літаратараў Віцебшчыны, аб тым, як яны сустрэкаюць літаратурныя святы — 100-годдзе з дня нараджэння народнага песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Свае вершы, прысвечаныя Радзіме, роднаму краю, чыталі Алег Салтук, Барыс Беліжанка, Анатоль Канапелька, Аляксандр Шпыркоў, Уладзімір Маруду, Ніна Давыдзенка.

Артысты акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа Аляксандр Лабанок і Віктар Дашкевіч прачыталі вершы беларускіх і рускіх паэтаў.

М. НІЧЫПАРАУ.

На чарговым вечары ў Маладзечанскім музычным вучылішчы прысутныя пазнаёміліся з новымі творами самадзейных кампазітараў Васіля Зінкевіча, Анатоля Шунтава, Рыгора Сароні, Іосіфа Сушко, Ірыны Лукашук і іншых. Члены літаратурнага аб'яднання «Купаліна» пры рэдакцыі газеты «Свято намунізму» прачыталі свае вершы.

І. ГАЛУБОВІЧ.

У Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага адбыўся канцэрт студэнтаў-выпускнікоў Маскоўскай двойчы ордэна Леніна дзяржаўнай кансерваторыі Таццяны Левіцінай, Алены Фатах, Вольгі

Казловай і Таццяны Пікайзен (клас прафесара Т. Нікалаевай). Яны выканалі творы Штакавіча, Пракоф'ева, Рахманінава, Скрабіна, Гендэля, Баха, Брамса, Сен-Санса і іншых. Канцэрт быў прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР.

Г. ПЯТРОУ.

У парку культуры і адпачынку імя 50-годдзя Вялікага Кастрычніка Беларускай сталіцы адбыўся дзень гумару «Смех — не грэх». З тэматычнай канцэртнай праграмай выступіла народная агітбрыгада «Цаглінка» Дома культуры аб'яднання «Мінскпрамбуд». Цікава прайшла і зямляўзнаўчая праграма «Вяселлі — зялёная вуліца».

Доўга апладзіравалі глядзчы ўдзельнікам мастацкай самадзейнасці Беларускага дзяржаўнага інстытута народнай гаспадаркі імя В. Куйбышава.

«На старце — цудоўны настрой» — такой назвай былі аб'яднаны жартуныя спартыўныя саборніцтвы.

П. ГАРДЗІЕНКА.

Нядаўна ў Беларусі зноў пабываў ядомы даследчык творчасці Сяргея Ясеніна пісьменнік Юрый Прокушаў. Ён сустрэўся з чытачамі ў Доме літаратара, а таксама з рабочымі, служачымі і інжынерна-тэхнічнымі работнікамі Мінскага вытворчага аб'яднання «Гарызонт» і Мінскага аўтамабільнага завода. У час гутарак былі закрануты пытанні літаратурных узаемасувязей паміж беларускім і рускім народамі, гаварылася аб творчасці тых пісьменнікаў, якія пісалі і пра Беларусь, і пра Расію. У прыватнасці, з прыхільнасцю ўспамінаў Ю. Прокушаў нашага земляка, цудоўнага паэта і чалавека Дзмітрыя Кавалёва.

Госць Беларускай зямлі запісаў на тэлебачанні. З ім глядзчы неўзабаве сустрэнуцца ў час адной з перадач.

В. РАСОЛЬКА.

Перад працаўнікамі калгаса «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна выступіў ядомы савецкі паэт Яўген Еўтушэнка. Ён прачытаў свае вершы, адказаў на шматлікія пытанні.

У Раснянскім Палацы культуры ў свой час пабывалі таксама Андрэй Валянсенскі, Бала Ахмадуліна і іншыя майстры слова.

У. ЯФІМОВІЧ.

З вялікім поспехам у выкананні сімфанічнага аркестра Куйбышаўскай дзяржаўнай філармоніі пад кіраўніцтвам дырыжора Барыса Бенкагенава на VI Усеаюзным фестывалі савецкай музыкі «Кампазітар і фальклор», што праходзіў у Куйбышаўе, прагучала сімфанета для камернага аркестра Беларускага кампазітара Рыгора Суруса.

В. ПЯТРОВІЧ.

У навучальна - вытворчым камбінаце г. Століна адбылася сустрэча Раісы Баравіковай і Івана Шальманова са школьнікамі райцэнтра. Госці расказалі пра сённяшні стан Беларускай літаратуры, пра сваю творчасць, адказалі на пытанні.

Ю. ЮРКЕВІЧ.

ХРОНІКА

Аматараў харавога мастацтва парадаваў у чарговы раз аб'яднаны хор Беларускага тэлебачання і радыё і Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага пад кіраўніцтвам народнага артыста БССР, прафесара Віктара Роў-

ды. У канцэрце, што адбыўся ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, прынялі таксама ўдзел хор хлопчыкаў Сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Белдзяржкансерваторыі, заслужаныя артысты БССР Л. Каспорская, Н. Ясева, Б. Ка-

паліграфіі і кніжнага гандлю М. І. Дзялец, разгледзела прадстаўлены на конкурс работы і назвала імяны пераможцаў. Першую прэмію журы вырашыла не прысуджана. Другую прэмію атрымаў плакат мастака І. Марноўскага, трэцюю — плакат мастака Я. Хайруліна. Дзве захвочвальныя прэміі журы прысудзіла мастакам У. Васюну і І. Марноўскаму.

У апошні час рэгулярна, раз у месяц, збіраюцца члены літаратурнага аб'яднання «Зарніцы» пры рэдакцыі газеты «Віцебскі рабочы», каб пагаварыць аб літаратуры, выступіць у працоўных калектывах, абмеркаваць творчасць таварышаў.

На гэты раз на пасяджэнні літааб'яднання ішла гаворка пра першую кніжку вершаў Тадзіяны Кляшторнай «Паўцікалі цацкі», выпушчаную выдавецтвам «Юнацтва».

Кніжка адрасавана самым маленькім. Павіншавалі Т. Кляшторную, выказалі свае заўвагі, парады і пажаданні Валяціна Пчолка, Уладзімір Маруду, Ніна Давыдзенка, сакратар аддзялення СП БССР Алег Салтук і іншыя.

А. АЛІФЕРАНКА.

НАДЗЁННАЯ РАЗМОВА

Калі я ехаў у Беларусь, дзе ніколі не быў дагэтуль, то як і кожны, я нёс з сабой сваё ўяўленне пра гэтую зямлю. Я перш за ўсё паехаў у Хатынь, бо проста быў абавязаны паехаць і пабачыць Хатынь. У той дзень я ўключыў тэлевізар, і там паказвалі, як у Японіі, у Хірасіме, збіраюцца людзі, каб яшчэ раз адзначыць памяць ахвяр атамнай смерці. А 22 сакавіка — дзень спалянення Хатыні. На жаль, я пазіду не прачытаў пра гэта. Але ж, калі ёсць дзень Хірасімы, то павінен быць і дзень Хатыні. А памяць пра Хатынь жыве, павінна жыць моцнай памяццю. І мне становіцца страшна, калі я пытаюся ў дзяцей пра Хатынь, а яны нічога не ведаюць. А гэта ж тыя хлапчкі і дзяўчкі, што сёння ходзяць у першы клас і будуць жыць у двухтысячным і далей гадах, і калі мы цяпер не будзем гаварыць пра гэта, то, магчыма, дзевяццацца дарага за тое плаціць.

У 30-я гады ўсе захапляліся стаханавцамі, ударнікамі, такімі, як сёстры Вінаградзкі, як лётчык Валерый Чкалаў. Усё гэта мы ведаем і помнім праз

* Матэрыял падрыхтаваны па выступленні на пленуме праўлення СП БССР.

многія гады. Цяпер вось гаворым, што Беларусь — радзіма Вольгі Корбут, Аляксандра Мядзведзя і іншых славуных спартсменаў. Гэта добра. Пра ўсё гэта трэба пісаць. Але ж ці толькі пра гэта? Не ведаю,

Пра Беларусь мы кажам, што тут прайшла страшная вайна, пакінуўшы жудасны след, пра што напамінае ў Хатыні кожная чацвёртая бяроза, каля якой гарыць Вечны агонь. А ці ўшанавалі мы па-

міру. Мы не маем права пра гэта не гаварыць. Нас іншы раз папракаюць за тое, што мы марудна распаўсюджваем сваю інфармацыю. І папракаюць правільна! Не трэба забываць, што мы жывём ва ўмовах ак-

тага я страціў нешта дарагое. Мы ўсе стаім перад тварам памяці. Мы не можам прымацаваць да народнай песні мемарыяльныя дошкі. Таварыства па ахове помнікаў сваёй улады над імі не мае. І калі мы гэтага багачы не захаваем, разбазарым, мы многае страцім і нашчадкі нам гэтага не даруюць.

Я гавару гэта шчыра, як з самім сабой, бо прыхаў пакланіцца беларускім пісьменнікам, усёй пісьменніцкай арганізацыі, як адной з трывалых апораў чалавечай культуры, аднаму з самых арганізаваных атрадаў нашай савецкай літаратуры, нашай сацыялістычнай культуры.

Мне хацелася б яшчэ раз падкрэсліць сваю думку пра адказнасць перад чытачом. Нам ёсць пра што пагутарыць з Іванам Антонавічам Брылём, і мы многа з ім гаварылі якраз пра гэта — пра адказнасць. Нам усім трэба памятаць, што калі рухавік самалёта працуе, дык мы ляцім, а калі не працуе — падаем.

Напэўна, мы павінны жыць гэтак, як жылі тыя, хто прывёў нас у літаратуру, хто даў ёй сваё высокае імя. Пра гэта мы абавязаны гаварыць з асаблівай адказнасцю ў год 60-годдзя ўтварэння СССР.

Гэта тое асноўнае, аб чым я думаў і гаварыў на пленуме па публіцыстыцы, які правёў Саюз пісьменнікаў Беларусі — на адным з першых такіх пленумаў у нас у краіне.

Віталь КАРОЦІЧ,

сакратар праўлення СП СССР

як у Мінску, а вось я ў сябе ў Кіеве склаў спецыяльны тэст, нават зрабіў для тэлебачання шмат фотаздымкаў. На якіх былі артысты, футбалісты, хакеісты, пісьменнікі. Калі прайшла перадача, дык глядачы адразу пазналі Алу Пугачову, Алега Бляхіна, але ніхто не мог назваць ні аднаго пісьменніка.

На пленуме гучалі імёны выдатных беларускіх пісьменнікаў, мы ўсе іх добра ведаем. А ці дастаткова ведаюць іх шырокія колы чытачоў? Людзі павінны больш ведаць пра сваіх пісьменнікаў і паэтаў.

сапраўднаму памяць нашых выдатных палкаводцаў? Есць у нас кінафільмы пра Чапаева, Чарняхоўскага, Пархоменку. Але ж пра многіх яшчэ няма. Амерыканцы, напрыклад, знялі фільм пра Эйзенхаўэра. А ў нас пакуль што няма фільма пра Конева. Я бачыў штык на Кургане Славы. Ён узвышаецца над Курганам як напамінак. Памёр легендарны Чуйкоў, а пра яго таксама няма фільма. І ўсё той жа штык кажа нам пра тое, каб мы больш пісалі пра сапраўдных людзей.

Мы з вамі жывём у свеце, на які наведзена зброя ворагаў

тыўнай прапаганды агрэсіі, што на нас заўсёды нацэлена буржуазная прапаганда. І калі мы не будзем пісаць пра гэта, дык вельмі многае страцім.

Фашызм спрабаваў знішчыць Беларусь, нас усіх хацелі знішчыць, а мы не здаліся і не здадзімся. Але мы не павінны забывацца, якой цаной здабыта перамога.

Мяне хвалюе не толькі вялікае, але і малое. Напрыклад, я вельмі хацеў бы і ў сябе дома слухаць беларускія песні. Але ўжо не помню, калі ў Кіеве слухаў добрую беларускую песню. І адчуваю, што з-за гэ-

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Палац культуры Мінскага трактарнага завода быў сведкам розных урачыстасцей. Тут праходзілі многія фестывалі і агледы мастацкай самадзейнасці, на заводскай сцэне выступалі вядомыя прафесійныя выканаўцы, нярэдка госці ў гэтых сценах і беларускія пісьменнікі. І ўсё ж, з поўным на тое правам можна сказаць: ве-

гледцамі — гасне святло і на экране відэа взынскія краявіды. Спыняюцца цяжкія на паўстанку, што вядомы сёння далёка за межамі Беларусі. Взынскі... Калыска паэта і зямля, адкуль пачалася яго вялікая дарога ў жыццё і літаратуру. Дэманструецца дакументальны фільм пра песняра, ажываюць старонкі біяграфіі.

— Мы з гонарам гаворым пра таго, хто стаў ля вытокаў беларускай савецкай літаратуры, хто славіў песняй сваёй бацькоўскую зямлю, родны народ. — Гэта ўжо звяртаецца да прысутных сакратар Партызан-

упершыню сустрэцца з Іванам Дамінінавічам, адчуць яго сапраўднаму бацькоўскі клопат. Ды хіба толькі да аднаго С. Грахоўскага, у той час маладога паэта, так уважліва і спагадліва ставіўся Я. Купала? Дом Купалы, заўважае Сяргей Іванавіч, быў для пісьменнікаў-пачаткоўцаў своеасаблівым кабінетам маладога аўтара. Да песняра маладыя ахвотна заходзілі, каб параіцца, пачуць добрае, спагадлівае слова. Чытае С. Грахоўскі адзін са сваіх вершаў, прысвечаных Я. Купалу:

На Купалле зорна-зорна,
На Купалле росна-росна,
На Купалле хлопца горна,
А дзёўчыне млосна-млосна.

Доўгі век ім накувалі
Дзве зязюлі ў жытнім полі;
Ні Купала, ні Купаллі
Не забудуцца ніколі.

«Лёс народа — Купала» — так называў верш, што стаў старонкай у беларускай Купаліядне, Пятрусь Макаль. Аб сувязі паэта з народам, аб еднасці лёсу песняра з народным лёсам, аб неўміручасці Купалавай песні і яго імя — гэтыя радкі, што ідуць ад самага сэрца:

Сёння зноў на вялікай штодзённай службе
Слова-зерне, што ў сэрца запала.

Мы нясем пакаленням наступным цябе,
Скарб народа — Купала.

Выступае сакратар партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў рэспублікі Вячаслаў Адамчык. Ён таксама гаворыць аб тым, што Купалаваму слову жыць вечна. Яно неўміручае і будзе радаваць сэрцы новых пакаленняў чытачоў. А што паэзію Купалы любяць, ёй захапляюцца — найлепшае пацвярджэнне гэты літаратурны вечар, які сабраў у зале людзей розных узростаў і прафесій, аб'яднаных адным імкненнем — любоўю да свайго песняра і яго творчасці. Імя Я. Купалы — адно з самых яркіх на літаратурным небасхіле. Без перабольшвання можна сказаць, што яно ўспрымаецца своеасаблівым паэтычным сімвалам Беларусі. Азёрная старонка пастаянна жыла ў Купалавым сэрцы, матывы еднасці з бацькоўскай зямлёй — ледзь не самыя моцныя ў яго творчасці. Таму не выпадкова, на вечары гучаць і вершы, прысвечаныя роднай зямлі. Напісала такі твор і Таіса Бондар:

— Беларусі! — зазвініць
у аеры, ля Пцічы, крыніца
— Беларусі! — зашчыміць
слова, перш чым з прасто-
раю зліцца

Выступае Алег Лойка.

І агучыць яе,
абуджаючы сум салаўіны...

Вечар прадаўжаецца. Выступаюць Кастусь Цвірка, дырэктар Літаратурнага музея Янкі Купалы Аляксей Кулакоўскі, Вольга Іпатава. Гавораць аб тых набытках, з якімі сустрэліся беларускія пісьменнікі юбілейнага года, знаёмяць прысутных са сваімі творами. Слухае зала, і пакрысе вобраз Я. Купалы пачынае вымалёўвацца ва ўсё большай сваёй шматграннасці і непаўторнасці. Ужо не толькі аб сувязях паэта з Беларуссю расказваюць прамоўцы, але і знаёмяць з тымі штрыхамі біяграфіі песняра, што сведчаць аб яго еднасці з усёй савецкай зямлёй. Аду з гэтых старонак раскрывае ў вершы «Купала ў Чэбксарах» Юрась Свірка:

Завяе згадкі разгадала,
Яны вязаліся ў радкі.
І Волга нечым нагадала
Дняпро і мілья Ляўкі.

І зноў аматары паэзіі вяртаюцца ў думках да роднай зямлі. Гэтак у вяртанню дапамагае Уладзімір Карызна:

Купала, Купалле і купал ня-
бес,
Куванне зязюлі ля струн ло-
заў ніцых,
Купала — шлях млечны пту-
шыных бяроз,
Жывыя званы беларускіх
крынічак.

...Нарадзіўшыся ў купаль-
скую ноч, Ясь Луцэвіч, стаў-
шы паэтам, узяў сабе літарату-
рнае прозвішча Купала. Бо
шмат чуў ад маці пра цудоў-
нае народнае свята, імя якому
Купалле, бо, калі ўжо стаў да-
рослым, неаднойчы быў свед-
кам гулянняў, што адбываліся
на Лагойшчыне, якая, па сутна-
сці, стала для яго другой ра-
дзімай. Пра Купала, Купалле,
пра вечнасць народных трады-
цый і неўміручасці Купалавай
песні — верш Ніла Гілевіча. З
хваляваннем слухае зала паэ-
та:

Кнігу падпісвае Пятрусь Манька.

Ах, якая над Гайнай купаль-
ская ноч!
Самы раз бы шукаць кветку-
папараць,
Самы раз уплятаць летуцен-
ні ў вянок,
Самы раз белы карань выка-
пываць!
Раскладайце, паліце Купал-
ля агні!
Не затым, каб ускрасла мі-
нуўшычна,
А каб лепей убачыць наступ-
ныя дні,
Да вытокаў душой дакрануў-
шыся...

Аб любові да творчасці Ку-
палы расказваюць чытачы, яго
вершы, пазму «Курган» вы-
конваюць удзельнікі мастац-
кай самадзейнасці і артысты,
кранаюць сэрца песні... Вечар
аб'ядноўвае людзей любоўю
да сльмнага песняра свайго
народа, да яго неўміручай
творчасці.

Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Фота Ул. КРУКА.

«...ПАЛІЦЕ КУПАЛА АГНІ!»

чар, які адбыўся нядаўна, асаблівы. Бо гэта не проста чарговы літаратурны сустрэча, якая ляднае чытачоў з любімымі пісьменнікамі. Гэта вечар, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння народнага песняра Янкі Купалы, паэта, які на пачатку стагоддзя вынасаў спрадвечную мару беларусаў «людзмі звацца».

У фая — столікі з кнігамі, вакол якіх людзі. Любяць трактарназаводцы паэтычнае слова, з цікавасцю знаёмяцца з навінкамі мастацкай літаратуры, ахвотна наведваюць заводскую бібліятэку, маюць і свае, уласныя. Цяпер многія з іх выкарыстоўваюць магчыма-сць атрымаць кнігі з аўтографамі. Цесна акружылі аматары літаратуры Ніла Гілевіча. Шчырае над аднатомнікам свайго выбранага «Скрыжалі» Алег Лойка, дае аўтографы Пятрусь Макаль...

А з Аляксеем Кулакоўскім завязалася шчырая, непасрэдная гаворка. Яшчэ ў 1949 годзе напісаў ён апавесць «Гартаванне», у якой праўдзіва расказаў пра тагачасных трактарназаводцаў, пра іх справы, працоўны будні. Сённяшнія чытачы цікавіцца, над чым пісьменнік працуе цяпер, якія яго творчыя планы. Аляксей Мікалаевіч ахвотна адказвае...

А потым усе — і чытачы, і літаратары — накіроўваюцца ў залу. І адразу ж становіцца

скага райкома партыі Алена Ігараўна Лінік. — Амаль сто гадоў прайшло з таго часу, як нарадзіўся Янкі Купала. Сёння мы будзем адзначаць ягонае стагоддзе. Гэта не толькі важная падзея ў культурным жыцці рэспублікі, але і ўсёй краіны. Больш таго, юбілей Янкі Купалы, гэтаксама, як і юбілей Януба Коласа, будзе святкаваць усё прагрэсіўнае чалавецтва. Сённяшні літаратурны вечар — таксама з гэтых юбілейных мерапрыемстваў.

А. Лінік прадстаўляе трактарназаводцам гасцей — паэтаў і празаікаў. Слова пра Янкі Купала, яго жыццё і творчасць, палымянае служэнне свайму народу, бацькаўшчыне гаворыць вядомы паэт і літаратурнавец, прафесар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна Алег Лойка. Ён разглядае паэзію Купалы ў кантэксце усёй беларускай літаратуры, адзначаючы непарыўную сувязь творчасці песняра з усім тым лепшым, што зроблена і робіцца сённяшнімі пісьменнікамі. «Мы ўсе з-пад яго крыла», — падкрэслівае А. Лойка. — І ўсё, што будзе гаварыцца на гэтым вечары, — у нейкай ступені працяг яго думак, працяг біцця яго нястомнага, палкага сэрца.

Пра неўміручасці Купалы-песняра гаворыць і Сяргей Грахоўскі, вяртаючыся ў думках у тыя гады, калі змог

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Стан нашай навуковай фантастыкі турбуе не толькі літаратурную грамадскасць. Пра гэта — нататкі кандыдата філагічных навук С. Саладоўнікава, апублікаваныя ў «ЛіМ» 15 студзеня г. г. Разам з тым трывогу выклікае і стан той дзялянкі крытыкі і літаратурна-знаўства, якая займаецца пытаннямі навуковай фантастыкі. Рэдакцыя друкуе ліст інжынера У. Зелянікова, бо лічыць, што заўвагі і назіранні аўтара слухныя і заслугоўваюць увагі зацікаўленага чытача.

Рэдка пісьменнікі нашай рэспублікі радыюць чытачоў навукова-фантастычнымі творами. Яшчэ радзей пытанні развіцця фантастыкі абмяркоўваюцца

у 1956. Рэцэнзіі былі толькі станоўчыя. У 1957 г. з'явіўся працяг — раман «Цытадэль неба». Друк адгукнуўся з захапленнем. У 1958 годзе была надрукавана адзіная адмоўная рэцэнзія. У 1959 г. абодва творы былі выдадзены ў выглядзе рамана «Шосты акіян». І толькі пасля таго, як у 1961 г. раман з'явіўся на рускай мове, «ЛГ» і часопіс «В мире книг» аздаваліся крытычнымі выступленнямі. Недакладнай аказалася і формула С. Саладоўнікава — «з'едлівай крытыкі аказалася дастаткова, каб напалохаць выдавецтвы і адбіць у пісьменніка жаданне працаваць у гэтым жанры». Выдаўцы былі даволі смелыя, калі двойчы выпусцілі ў свет (пасля адмоўнай рэцэнзіі) вялікім тыражом раман таўшчы

меркаванняў аб строгай крытыцы як тормаза, С. Саладоўнікаў вырашыў унесці карэктывы, але атрымалася наогул недарэчнасць: выходзіць, што, у прыватнасці, Н. Цыпіс не піша фантастыкі, таму што ад папярэдніх твораў крытыкі не былі ў захапленні? Але хіба абавязак крытыкі ў тым, каб хваліць любячы творы? Хіба гэтаму вучыць пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы»?

Калі ўдумацца, С. Саладоўнікаў заклікае рэдактараў і крытыкаў паблажліва ставіцца да твораў фантастыкі, не падыходзіць да іх з той самай меркавай, як і да сапраўднай літаратуры, тым самым ужо лічачы яе літаратурай «несапраўднай». А што гэта, калі не вядомае дзяленне ўсёй літаратуры на

КУЛЬТУРА МОВЫ

НІ МАТЧЫНА, НІ ЦЕШЧЫНА

Радкі з апавядання. Напісаліся яны нібы з клопатам, каб не так, як ёсць, каб не так, як кажуць: (вуліцу) «заботна замасцілі каменнем», «у плотна

паэты, два (тры...) дацэнты, два (тры...) журналісты, два (тры...) ляснічыя!

Без «у саставе» і «ў складзе» не проста лепей, калі раскажаецца пра камісію ці рэдкалегію, пра кафедру ці журы, пра звяно або квартэт...

П. Сут дэбютаваў у 1981 годзе ў нашай зборнай камандзе (не ў «складзе каманды», не «ў саставе каманды»). Фехтавальшчык А. Раманькоў не раз выступаў у зборнай ка-

Фёдар ЯНКОЎСКИ

СЛОВЫ, РАДКІ...

замощаным перавулку» (завулку)...

Аўтар апавядання некалі атрымаў дыплом, адразу асеў у Мінску. На захад ад сталіцы, кіламетраў за сто, жыве аўтарава мама, а на ўсход ад сталіцы кіламетраў за сто пяцьдзесят, — цешча. Добра яму, «дачнічае»: адно лета ў маткі, другое — у цешчы.

Мы ўтрох аднойчы пачулі ад аўтаравай маткі, у яе ж хаце: — Сёлята й нашу вуліцу забрукавалі. Роўнянька выбрукавалі. А завулак пакінулі так. Хай бы ж і ў завулку брук наслалі. Забрукавалі б.

Пачулі неак пасля і ад цешчы, у яе ж хаце:

— Найлепі каменкі. Каменьчык да каменьчыка. Ні гразі, ні бяды. Каменкі — найлепі.

Ні тых «мастоў», ні тых «замощчаў». Ні ў маткі, ні ў цешчы.

А ён, той аўтар? Не разабраўся я: ці ён не чуў ні маткі, ні цешчы, ці — свет вялікі... — не хацеў чуць ні матчынага, ні цешчынага...

СЛОВЫ... РАДКІ...

Радзёдыктар аб'явіў, што на чарзе слова журналісту — «рыпартаж» з цэха, што «рыпарцёр» раскажа пра цэхаваы будні, пра людзей, пра іх працу.

І было журналістава, «рыпарцэрава», пра Палагею, настойліваю, умелую, не раз у цэху незаменную. І было зусім нечаканае:

— У Палагеі сабралася аж дзесяць дзён адгулу. Але адгулу пакуль не бярэ, на адгулы не кідаецца.

Успомнілася:

— Нешта, Адаць, валоў сваіх не запрагаеш? — Прадаваць буду. Дык няхай на атаве адгуляюцца. Цяна будзе лепшая. Зважаць жа іх — не на вока ж! А пагуляюць — нагуляюць па якім пудзіку-пудочку. Вазы вазілі, плугам плужылі, пугі было па спіне і па баку. То няхай на адгуле паходзяць.

А ў «рыпарцэра» ў тым «рыпартажы» адгул...

Абы толькі словы. Абы-абы... Рускія называюць гэтакае «языковаю глухотой». Яна — «языковая глухота» — як злачынец. Яна — «языковая глухота» — як шкоднік.

Чытаў не раз:

— «Наша дэлегацыя ездзіла ў саставе трох чалавек»... «Наша дэлегацыя была ў складзе двух чалавек»...

І «састаў» і «склад» — непатрэбнікі. Можна без іх, лепей без іх:

У нашай дэлегацыі былі толькі два (тры...) чалавекі. У нашай дэлегацыі былі два (тры...) брыгадзіры. У нашай дэлегацыі былі два (тры...) рацыяналізатары. Два (тры...)

мандзе СССР на еўрапейскім і сусветным першынстве (без «выступлення ў складзе», без «выступлення ў саставе»). А. Каршакевіч — дырыжор, запявала ў зборнай камандзе гандбалістаў (не трэба «ў саставе», не трэба «ў складзе»).

«З дзікімі кабанамі сустракаюцца і амаль сябруюць хатнія свінні».

Прачытаў раз, яшчэ раз... Што за «хатнія» свінні? Што такое «сустракаюцца і сябруюць»?

Радкі з аповесці: дыпламаваны чалавек «звяртаецца» на вячэры з прывітаннем да юбіляра, юбіляравай жонкі, да гасця:

— Гэта яна, жонка, павінна, што ён (Божухна! «Яна павінна, што ён»...) захаваўся(?) у добрым выглядзе(?). І сама жонка надта добры выгляд(?) зававала(?)

Халоднае, казённае. Тая самая «глухота».

Не адрываючы вока і носа ад лістка, прамоўца чытае: «аб ых — гэтых маіх намерах — і раскажу», «з ыхніх клопатаў», «над ыхнімі вёскамі», «з ых эрудыцыяй», «над ымі сонца»... Адкуль узьў «абых-анне» і «зых-анне», «надых-анне» і «надыманне»?

У немалатыражнай газеце: «...землетрасенне. Колькасць загінуўшых склала 75 чалавек, колькасць атрымаўшых раны састаўляе 614».

Нібы дэманстрацыя ўмення засцілаць туманам, затуманьваць тое, што добра відаць.

Лішнія тут: «колькасць» і «колькасць». Лішнія тут «склала» і «нуўшых» і «маўшых».

Хоць і не ўрок, на якім тлумачацца памылкі ў сачыненнях, але прыгадаем хоць бы адзін варыянт выказвання:

«...землетрасенне. Загінула 75 чалавек, паранена 614».

Натрэніраваным голасам, апрабаным тонам «аб'яўляецца»:

— Жалобны мітынг, прысвечаны пахаванню... аб'яўляю адкрытым.

«Прысвячаецца пахаванню»... «мітынг прысвячаецца»... «жалобны мітынг аб'яўляецца адкрытым»...

Гэтак над чулым, шчырым, уважлівым да людзей, да ўсяго, што рабілася людзьмі разам з ім. Над тым, каго няма, не будзе.

На душы пасля тых слоў не толькі жалоба.

«НАПАЎ ГЛУХІ»

Праверка выкладання мовы ў школе. Камісія правяла кантрольную дыктоўку ў восьмым (Заканчэнне на стар. 6).

ФАНТАСТЫКА і КРЫТЫКА

ПА ЛЕМІЧНЫХ НАТАТКІ

крытыкай. Таму з немалой цікавасцю чытаецца артыкул Станіслава Саладоўнікава «Да сузор'я Геркулеса» («ЛіМ», 15.1.1982 г.)

Гісторыю беларускай фантастыкі аўтар пачынае ад самых вытокаў — з аповесці Янкі Маўра «Чалавек ідзе», але на сутнасці адмаўляе гэтай аповесці ў праве называцца навукова-фантастычнай і таму адносіць пачатак фантастыкі ў рэспубліцы да пасляваеннага часу. С. Саладоўнікаў забывае або не ведае, што на 30-я гады выпадаюць два буйныя творы: «Аповесць будучых дзён» Янкі Маўра і раман «Вызваленне сіл» Змітрака Астапенкі. Тым самым крытык збедніў гісторыю беларускай фантастыкі, скараціўшы яе амаль на чвэрць стагоддзя. З твораў 50-х гадоў не названа аповесць М. Герчыка «Ляці, Ікар!», з твораў 60-х — аповесць Я. Вількіна «Незвычайныя прыгоды Генадзя Дыягенава».

Звёўшы ўсю папярэднюю гісторыю беларускай фантастыкі да аповесці Янкі Маўра «Фантамабіль прафесара Цылякоўскага» і рамана М. Гамолкі «Шосты акіян», С. Саладоўнікаў затым піша: «Пасля публікацыі аповесці Я. Маўра і рамана М. Гамолкі зноў наступіла перапынак. Праз пяць гадоў (1964) з'яўляюцца творы Уладзіміра Шыціка. Крытыка іх амаль не кранала. Пісьменнік выдаў яшчэ некалькі зборнікаў, а адзін з іх быў перакладзены на румынскую мову». Тут адразу некалькі памылак. Папершае, аповесць У. Шыціка «Апошняя арбіта» надрукавана ў 1962 г. («Маладосць», № 4). У 1964 г. яна была выдадзена кнігай на рускай мове. Па-другое, у Румыніі выдалі менавіта гэтую аповесць, а не адзін з наступных зборнікаў. Нарэшце, галоўнае. Крытык імкнецца пераканаць чытача: раман М. Гамолкі быў сустрэты надобра-зачліва, што «адбіла ў пісьменніка жаданне працаваць у гэтым жанры», а ў адносінах да твораў У. Шыціка крытыка была памяркоўнай, таму ён працягвае пісаць. І атрымліваецца, што тэзіс «строгая крытыка — тормаза для фантастыкі» атрымаў пацвярджэнне. Але гэта далёка ад сапраўднасці.

Першы навукова-фантастычны твор М. Гамолкі — аповесць «За вялікую трасу» — быў надрукаваны ў перыядыцы ў 1954 г., выдадзены кнігай

нэй больш чым 500 старонак. У 1963 годзе з'явілася «Бітва за космас» М. Гамолкі, у якой ён паслаў сваіх герояў ужо на Марс.

Ці вядома ўсё гэта С. Саладоўнікаву? Дарэчы, сам М. Гамолка сказаў, што перастаў займацца фантастыкай толькі таму, што рэальныя дасягненні касманаўтыкі сталі абганяць яго мару («Вячэрні Мінск», 10.11.1972 г.), а не з-за адносінаў да яго выдавецтваў або крытыкі. Як бы там ні было, не пацвярджаецца і прыдуманні С. Саладоўнікавым «перапынак» — ні на пяць гадоў, ні на меншы тэрмін: фантастычныя творы У. Шыціка з'явіліся, калі яшчэ не перастаў пісаць фантастыку М. Гамолка.

Інакш сустрэла крытыка творы У. Шыціка. Першую ж яго фантастычную аповесць, выдадзеную ў 1964 г. асобнай кнігай, «ЛіМ» сустрэў рэцэнзій пад загалоўкам «Фантастыка? Не, фантазмагорыя...» (11.11.1964 г.). Крытыкавала яе «Комсомольская правда», «Літаратурная газета».

Як бачым, адкватная рэканструкцыя гісторыі фантастыкі абвясціла схему або формулу С. Саладоўнікава. Дадатковым абвясцілі служыць і напісанае самім жа крытыкам аб творчасці В. Тараса і Н. Цыпіса, які, па словах С. Саладоўнікава, «надрукаваў паўтара дзесятка апавяданняў, у асноўным у газетах». Іх жа ніхто не крытыкаваў, а фантастыку яны пісалі перасталі. Шчыра кажучы, пасля такіх памылак у артыкуле няма ўпэўненасці і ў дакладнасці звестак аб публікацыі такой колькасці апавяданняў Н. Цыпіса ў газетах, але калі тут Саладоўнікаў мае рацыю, то гэта — яшчэ адзін довад супраць яго ж меркавання аб зняважлівых адносінах да фантастыкі, якія перашкаджаюць яе развіццю: газеты рэдка друкуюць фантастыку нават там, дзе яна развіта на многа больш, чым у Беларусі. Як жа можна пасля ўсяго гэтага пісаць: «Стрыманасць крытыкі, адсутнасць творчай атмасферы, недавер выдавецкіх колаў прывялі да таго, што ў рэспубліцы застаўся, па сутнасці, адзін толькі пісьменнік-фантаст — У. Шыцік...»? Дарэчы, што гэта за «адсутнасць творчай атмасферы»? І чаму перашкодай з'яўляецца ўжо не толькі рэзкае, але і проста стрыманае крытыка? Адчуўшы, відаць, і сам хісткасць сваіх

два гатункі, паводле якога да другога адносіцца «лёгка» жанры (фантастыка, прыгоды і дэтэктыў)?

Аб такіх адносінах да фантастыкі калісьці пісаў С. Маршак у «Нататках аб майстэрстве»: «Умоўнасць... характараў і пэўная трафарэтнасць абставін апраўдваюцца наяўнасцю навуковай праблемы. Праўда, праблема гэтая, чаго добрага, выклікае ў сур'ёзнага вучонага толькі іранічную або паблажлівую ўсмешку. Але, даруйце, — гэта ж не навуковы трактат, а сюжэтны твор. Вядома, сюжэт мог бы, мусіць, быць больш вострым, больш складаным, больш цікавым. Але, ж, тут галоўнае — праблема... навука... тэхніка... У выніку атрымліваецца, што аўтар непадсудны ні навуковай, ні мастацкай крытыцы. Ён, так сказаць, «экстэртарыяльны». У гэтых словах добра выказана патрабаванне падыходзіць да фантастыкі з агульналітаратурнымі крытэрыямі.

Яшчэ дзве цытаты: «Карыстаючыся так званай «скідкай на спецыфіку жанру», некаторыя пісьменнікі пры патуранні некаторых выдавецкіх работнікаў... паднаўляюць старыя сюжэты, слепа nasledуюць зарубежным фантастам, навязваюць чытачам псеўдафіласофскія, памылковыя ідэікі, непатрабавальныя да мовы» («Навука і жыццё», 1970, № 12, с. 140); «Проста няўдалае апавяданне. Восць тут і даводзіцца задумацца — калі б ён быў надрукаваны ў «звычайным» зборніку... ды не, наўрад ці такі недасканалы твор мог быць надрукаваны, а пад маркай «фантастыка» — нішто, можна. Тут міжволі становіцца на пункт гледжання тых, хто адмаўляе фантастыцы ў мастацкасці...» («Літаратурное обозрение», 1981, №10, с. 20). Так у выніку аўтарскай і рэдактарскай непатрабавальнасці наносіцца шкода прэстыжу фантастыкі як жанру, падтрымліваецца жывучасць адносінаў да яе ў цэлым як да літаратуры другога гатунку, якія былі шырока распаўсюджаны ў мінулым і нарабілі ёй нямала шкоды.

Фантастыка ўжо вызвалілася, на шчасце, ад ярлыка «літаратура другога гатунку». Але рэцызды такія адносінаў да яе, на вялікі жаль, сустракаюцца і цяпер. У прыватнасці, на маю думку, і ў артыкуле С. Саладоўнікава.

Уладзімір ЗЕЛЯНКОУ.

ЯШЧЭ 450 ГАДОЎ назад вялікі беларускі паэт Мікола Гусоўскі, які здолеў зачараваць жыхароў Рыма пранікнёным апісаннем роднага ляснага краю і яго магутнага ўладара — легендарнага зубра, сказаў, што лепш за прыроду нішто не ачысціць душу чалавека. «Лес — прастор для духу», — так гучыць гэта думка сёння ў творах вядомага беларускага празаіка Івана Навуменкі.

Як і многія пісьменнікі, што прайшлі Вялікую Айчынную вайну, І. Навуменка вельмі часта звяртаецца да тых цяжкіх для краіны дзён. У літаратурнай крытыцы за ім настолькі трывала ўстанавілася рэпутацыя пісьменніка ваенна-партызанскай тэматыкі, што за гэтым сапраўды важным матывам яго творчасці неяк выслізгвае другая — не менш важная — тэма роднай Прыроды і Чалавека ў яго кантакце з ёй. Часта яна гучыць ужо ў саміх назвах: «Верасы на выжарынах», «Сасна пры дарозе», «Вешер у соснах», «Смутак белых начэй», «Апошняя восень», «Замець жаўталісця».

Нялёгка здзівіць чытача экзотыкай мала знаёмых яму краін, яшчэ цяжэй прымусіць па-новаму ўбачыць добра знаёмую прыроду роднага краю. Навуменку гэта ўдасца.

«Апошняя восень» — так называецца адна з яго апавесцей. Так, для многіх яго равеснікаў мірная восень 1940 года стала апошняй, і пісьменнік не можа і не хоча пра гэта забываць. Галоўны герой яе — Васіль Скачок — зусім юны. Блізкім сябрам, якому можна даверыць самае патаемнае, ён лічыць родны лес, у якім нават кожная дробязь стала як бы часцінкаю жыцця самога Васіля. «На прасторы верасоў лёгка, хораша думаецца», тут ён застаецца сам-насам з цэлым светам, разважаючы пра лёс Радзімы. Сціплыя вясквы хло-

пец, амаль хлопчык, Васіль разумее «асабістую адказнасць, прылучанасць да спраў сваёй вялікай краіны». І яго хвалюе не толькі лёс роднай Беларусі, але і маленькай Бесарабіі, чые землі нядаўна зноў сталі савецкімі.

А «напоены сонечным святлом бярэзнік — асабліва мясіца», якая нараджае іншыя пачуцці. Стройныя і пшчотныя бярозкі нагадваюць Васілю яго дзяўчыну — Надзю Мяс-

сіль спяшаецца жыць і вучыцца, імкнецца быць падобным да настаўніка географіі Антона Антонавіча, які, «здаецца, ведаў зямны шар, як уласную кватэру».

Жудасным крыкам «вайна!» завяршаецца твор, але яе змрочны цень, які набліжаецца, з'яўляецца ў апавесці значна раней. «У светлым, як бы пасвятлонам апрапрым бярэзніку» яшчэ захаваўся акопы — сляды апошняй вайны. Сёння

адчуваем жорсткі кантраст жыцця і смерці, трапяткой прыгажосці жывой прыроды і змрочнага цень вайны, якая нясе смерць і знішчэнне.

Выступаючы на VI з'ездзе пісьменнікаў РСФСР, Ю. Бондараў сказаў: «Вялікае рускае мастацтва заўсёды пачыналася з разумення непарыўнасці зямлі, неба і чалавека». І апавесцім беларускага пісьменніка ўласціва гэта асабліва атмасфера, прасякнутая адчуваннем гармоніі чалавека і прыроды. У яго апавесцях, часта пазбаўленых вострых сюжэтных паваротаў, любімыя героі аўтара заўсёды знаходзяць у лесе прастор для душы, тут «будзённы клопат, надакучлівыя думкі спываюць, дыхаецца, думаецца лёгка. Уся істота як бы яднаецца са святочнай урачыстасцю і спакоем». І ўжо не чалавек адухоўлівае і паз-тызуе прыроду, а прырода дапамагае чалавеку глыбей адчуваць і яснай мысліць: гэта ж яна абуджае ў ім паэта.

Чытаючы, напрыклад, апавесць «Развітанне ў Кавальцах», мы, як і яе герой, малады настаўнік, ужо на першых старонках адчуваем трывогу за жыццё безыменнай рэчкі: «Яна весела-булькае ўнізе, аблізваючы карэнні алейшны, ланякоў, якія навісаюць над ёй на ўсім прасцягу, дно яе ўслана жвірам, дробнымі каменчыкамі, вада сцюдзёная і чыстая».

Але вось меліяратары прыгнілі экскаватар і за нейкую гадзіну выкапалі побач з ёй вялікую канаву, «і рэчка адразу згубіла сваю першародную прыгажосць». Лёс невялікай рэчкі, якая не мае ніякага прамысловага значэння, загубленай меліяратарамі, хвалюе маладога настаўніка. Гэта ж не першы выпадак! Ён памятае пра застылы гудрон, які груваціца недарэчнымі нацёкамі ў сасняку, і пра бітае шкло, цэглу, кавалкі толю — пра ўсё тое смецце, якое чамусьці прызвычайна вывозіць у лес. І настаўнік піша рэзкую заметку ў газету.

Але для многіх іншых людзей, што вакол яго, гэта ўсяго

толькі драбязя, недагляд. На круглым, выпеставаным твары плячыстага карэспандэнта блукае палажліва ўсмешка. Лёс рэчкі і засмечаны лес не асабліва турбуюць і дырэктара саўгаса, які па абавязку службы, здавалася б, павінен адказваць за ўсё гэта.

Так, па-ранейшаму надзённа гучаць дакорлівыя словы М. Гусоўскага з «Песні пра зубра»:

Усё хараство сваіх снарбаў табе, чалавеку, прырода Шчодрра раскрыла, а чым ты ёй, шчодррай, аддзячыў?

Іван Навуменка, як і многія пісьменнікі-«вяскоўшчыкі», заўважае, што ў душах чужых і прасякнутых пачуццём адказнасці людзей «пераможныя» адносіны да прыроды даўно змяніліся тужліва-трывожным пачуццём віны перад зямной прыгажосцю, якая часам разбураецца бяздумна. І калі сёння экалагічныя праблемы не будуць пастаянна ў цэнтры нашай увагі, дык дзеці нашых дзяцей будуць пазбаўлены асабістай сувязі з прыродай, будуць вывучаць яе па кніжках і дапаможніках. Васіль жа толькі са старажытнай інструкцыі па лесаводстве даведваецца, што ў ваколіцах іх мястэчка былі лепшыя ў Беларусі дубровы, але ад іх даўно засталіся толькі рэдкія разложыстыя дрэвы сярод палёў.

Паступова адносіны да роднай прыроды становяцца для герояў Навуменкі крытэрыем свядомасці, грамадзянскасці асобы. Ці думаеш ты пра будучыню, чалавек? Альбо — «пасля мяне хоць патоп?» Аўтар падводзіць чытача да адчування непазбежнасці расплаты за спажывецкае, бяздушнае стаўленне да прыроды.

Вобраз маленькай, гарэзлівай, але ў чымсьці бездапаможнай рачулі, якая мае патрэбу ў абароне, пераклікаецца ва ўспрыняцці закаханага настаўніка з вобразам яго кахана, кожную хвіліну новай, як імклівая рэчка. Гэтакая ж зменлівая яна, як рака, — Антаніна пакідае Яўгена Раманавіча, не зразумеўшы і не пакахаўшы яго. Тое, што дорага

ПРАСТОР ДЛЯ ДУХУ...

Тэма прыроды і чалавека ў творчасці І. НАВУМЕНКІ

дзёлку. Як хочацца ў пятнаццаць гадоў кахаць і быць каханым!

Раўнадушны да маскоўскіх «гарадскіх» цудаў — велічных будыскаў, дагледжаных паркаў, каменных набярэжных, падземнага свету метро, — Васіль толькі адзін раз у Падмаскоў'і ад душы здзіўляецца і радуецца — чаму ж? — баравікам, што растуць каля дома яго былога аднавяскоўца.

У лесе ж ён заўважае ўсё — гукі, пахі, колеры. Важнымі здаюцца яму самыя нязначныя змены, бо кожную хвіліну ідуць тут складаныя, схаваныя ад вачэй працэсы. Васілю хочацца «дайсці да самой сутнасці» ва ўсім, зразумець, як пабудаваны гэты свет, яго турбуюць пытанні: «чаму расце дрэва?», «дзе тая сіла, якая ўсім гэтым кіруе?». К. Чапэк аднойчы заўважыў, што прырода абуджае ў чалавеку дзейсны, творчы пачатак. Ён пісаў: «Не сядзеш пад зялёным дрэвам, а ствараць крышталі і ідэі, вольш што азначае ісці ў нагу з прыродай». І Ва-

на зямлі мір, навокал радуецца жыццё, і ў акопах, нібы знак яго ўсёпераможнай сілы, выраслі грыбы — баравікі, падасінавікі. Але старажылы яшчэ памяняць тут стаяла польская артылерыя, якая знішчыла палавіну вуліцы і старажытную царкву.

Дзіўная прыгажосць беларускай прыроды, убачаная і адчутая вельмі тонка, перададзена нам праўдзіва і пераканальна. Асабліва непасрэднасць кантакту чалавека і прыроды ўнікае дзякуючы таму, што мы бачым свет вачамі 15-гадовага Васіля.

Лета 1941 года, чэрвень... «Жыта высокае стаіць, сама красуе. Каласкі бухматыя, ахутаныя кволай пушыстай мяржай...». Мірныя гукі чуе Васіль навокал: «Перагукваюцца ў жыццё перапёлкі, на тысячу ладоў трашчаць конікі». Мы ведаем, якія страшныя беды і выпрабаванні чакаюць гэту зямлю заўтра. Мы ведаем, а Васіль — не, ён шчаслівы, закаханы і глядзіць у будучыню з надзеяй і верай. Тым больш востра мы

СЛОВЫ, РАДКІ...

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

класе. Адзін з правяральшчыкаў просіць, каб пачула камісія, каб пачулі настаўнікі:

— Замест «напаўглухі чалавек» вучань піша «напаў глухі чалавек». Не глухаваты васьмікласнік? Як думаеце?

Настаўніца ведае вучня. Папрасіла прачытаць цэлы абзац, а не толькі спалучэнне «напаўглухі чалавек» («напаў глухі чалавек»).

У выразаным з часопіса тэксце сапраўды «напаўглухі чалавек».

Толькі, мабыць, не глухаваты той вучань, што напісаў «напаў глухі». Аўтар раскаваў пра глухаватага (кантузія на вайне) чалавека, які не ўсё чуе, кепска чуе. Пра глухаватага...

Хто ж «напаўглухі»? Ці не «напаўглухі» той, хто напісаў, і той, хто, не ўчытаўшыся ў тэкст, выразаў з часопіса старонку — тэкст дыктоўкі?

Сустракаў я надрукаваныя «напаўпісьменны», «напаўжывы», «напаўраздураны», «напаўспечаны», «напаўгалодны»,

«напаўзбудаваны», «напаўразбураны» і падобныя «напаў-». Непатрэбная замена слова малапісьменны (крыху пісьменны; такі, што чытае і піша, але непісьменна і інш.) гэтым «напаўпісьменным».

Як недапечаны — то недапечаны. А што за «напаўспечаны»?

Ледзь жывы, ледзь дышае, непрытомны, у непрытомнасці і інш. І непатрэбнае «напаўжывы».

Гэтак і з «напаўразбураны», і з «напаўгалодны», і з «напаўсонны»...

Звоніць з рэдакцыі стыліст. Пытаецца і абуралецца:

— Нашто столькі слоў: як жыта — то яно красуе, як кветка — то яна цвіце, як край — то ён квітнее? Усюды падыходзіць адно — цвіце! Ці трэба адказваць?

ХІТРА, МУДРА...

Хітра, мудра, невялікім коштам — афарызм. Родны ён,

наш, беларускі. Ні пераказаць, ні перарабляць. Хто чуе — той пачуе. А не чуе — не... «жаваць».

Як і... не вучыць гусака кукарэкаць.

Як і... не вучыць цецэрука кукаваць.

Як і... не шукаць умеенкі ў таго мудрага, што пайшоў безразак (бярэзнік) бяліць; як і не чакае кемлівасці ад таго, хто дрывы ў лес возіць і ваду ў студню носіць...

Чалавек бядуе сваю бяду. Цяжка яму. І нібы на свеце толькі адзін ён бядоўнік, гарэзнік, няшчаснік. А выйдзе на людзі, пабачыць людзей, пачуе людзей і ці падумае, ці падкажуць:

Пад кожнай крышай свая м'яша (свае мышы)...

Чым абыякі, то лепей ніякі... Ніхто не зробіць горш табе, як сам сабе...

Хітра, мудра, невялікім коштам.

Хітра, мудра і вялікім коштам.

СПЯВАЛА РАЕЎСКАЯ

На юбілейным вечары Тамара Раяўская спявала песню «Усё прайшло, адгаманіла». Зала — пісьменнікі, настаўнікі, журналісты, студэнты — не ды-

чала. Усе душы ўсіх сабраных на гэтым вечары былі з Тамарою Раяўскаю, з яе песняю. Мая суседка злева разы тры ці чатыры падымала да вачэй хусцінку, выцягнуўся і наструніўся мой сусед справа.

Даспявала артыстка песню — зала, нібы загіпнатызаваная, секунды маўчала. Прысутныя не ўсёдзелі, падхапіліся. Зала грывела. Тамара раз і другі паўтарыла песню.

А дзён праз пяць тую самую песню спявала «само радзі». Ды ўжо — другая артыстка. Не з Мінска і больш ганараваная. Я слухаў, напружваўся, стараўся слухаць. Але не пазнаваў знаёмай песні.

Другая спявачка выконвала песню не раз пасля. Але той песні — Тамарынай, Аркадзевай, Лучанковай — я ні разу больш не чуў.

ЧУЮ СЛОВЫ...

З тым самым — ці амаль з тым самым, ці з блізкім — значэннем я чуў доўгую «абойму» слоў: м'яша і мантэч (Петрыкаўскі раён, Лескавічы), прайдак (Барысаўскі раён, Трасцяніца), прайда (падслукія вёскі), прайдзісвет (далей не буду паказваць «прыпіскі» гэтым словам), валацуга, валачай, валанцай, швэндала, боўтала, боўта, бадзяка, бадзяга, матач, матляч і іншыя. Чуў: (свайго) няпомнік,

(свайму) нявернік і іншыя. Чуў: наброда (наброды) і набродны, навода (наводы) і наводны... І іншыя.

Швэндаліся, «валацужнічалі» па нашай зямлі прайдзісветы, прайдакі, прайды, мэйты... і «сваёй гадоўлі» — свае; швэндаліся, «валацужнічалі» прайдзісветы, прайды, прайдакі набродныя, набродныя наброды, наводныя наводы. Няма і, мабыць, не будзе статыстычных падлікаў, калі і якіх было болей, калі і якіх — меней. Але ёсць нямала слядоў і знакаў ад першых і другіх. Сляды і знакі гэтыя ўсялякія: адны бачныя або чутныя (хоць бы брыдкія словы), другія — ледзь прыкметныя, трэція нябачныя, але толькі здаецца, што яны нябачныя.

Ну, а заўтра? А паслязаўтра?

Няўжо будуць «прыплоджвацца» прайдакі, наброды і набродныя, валацугі, валачай, (свайго) няпомнікі, (свайму) нявернікі і словы, падобныя да іх?

Гэтакія «рэаліі» — непатрэбнае людзям, людскому жыццю. А словы?

Хай бы яны, гэтакія словы, сталі — нам, для нас — моўнымі гістарызмамі. І не калі-небудзь, а ў сённяшнім, дваццатым стагоддзі. Вялікі грамадскі клопат, вялікая грамадская задача.

НАДЗЁННАЯ РАЗМОВА

Бадай, ці не большасць чытачоў з асаблівым хваляваннем бярэ ў рукі першыя кнігі аўтараў. Аднак выхад першай кнігі ператворыцца ў свята толькі ў тым выпадку, калі заявіць аб сабе сапраўдны талент. Адным словам, увага да першай кнігі — гэта і увага да літаратуры,

аўтары, чые кнігі атрымаліся цікавымі, прыкільна былі суратны і крытыкай, і чытачамі. Восемдзесяць аўтараў штогод упершыню выходзяць на сустрэчу з шырокім чытачом. Здавалася б, няблага. Здавалася б... Ды толькі, як заўважыў С. Андрэюк, на жаль, не ўсе з іх уваходзяць у вялікую літаратуру. Працэнт «адсейвання» таксама магчымы. Аднак трэба імкнуцца рабіць усё для таго, каб ён быў як мага меншы. Прамоўца называе шэраг мер, якія, на яго думку, могуць да-

Лукша раскажаў аб рабоце з маладымі аўтарамі, якія пішуць для дзяцей. Выдавецтва маладое, але, нягледзячы на свой узрост, ужо змагло знайсці цікавыя формы гэтай работы. У прыватнасці, неўзабаве з'явіцца новая серыя «Дэбют». Адным з першых аўтараў яе будзе рабочы Анатоль Прохараў, кнігу якога на грамадскіх пачатках адрэдагаваў Р. Барадулін. Другому маладому аўтару Івану Мельнічуну шмат дапамог Анатоль Грачанаў. Заслугоўвае ўвагі і кніга «Мой першы твор», якая павінна выйсці ў наступным годзе. Аўтарамі яе будуць школьнікі, што выступілі з першымі сваімі творами ў апошні час на старонках часопіса «Бяроза». Выдавецтва пачало практыкаваць і такую форму работы з аўтарамі, як сацыяльны заказ. Неўзабаве будуць падведзены вынікі рэспубліканскага конкурсу на лепшы твор літаратуры для дзяцей і юнацтва, што таксама дасць свой плён.

Дбаць пра маладыя таленты — значыць дбаць пра літаратуру ў цэлым, рабіць усё для таго, каб яна не задавальнялася вырашэннем пытанняў, так сказаць, вузкага значэння, а выходзіла ў гаворцы сваёй на надзвычайныя задачы дня, разглядаючы іх на фоне тых працаў, якія адбываюцца сёння ў жыцці. Пакуль што часта мы назіраем іншае. Авадоўшы тэхнічнай пісьма, некаторыя маладыя аўтары ідуць шляхам фармальнага пошукаў. У паззі гэта вядзе да нейкай дэкаратывнасці, знешняй прыгажосці. Глыбіня ж думкі, выразнасць жыццёвай пазіцыі аўтара адсутнічае. Гэта, безумоўна, хвароба не толькі маладых, але і тама, як не ім; ужо на самым пачатку свайго літаратурнага шляху выраза выцягваюць сваю грамадзянскую і сацыяльную пазіцыю. На гэта звярталі ўвагу Аляксей Русецкі, сакратар партыйнай арганізацыі СП БССР Вячаслаў Адамчык.

Аб рабоце з рукапісамі маладых аўтараў гаварыў рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Рыгор Яўсееў. Юрась Свірка разгледзеў зборнік намянічэўскага работніка з Бялыніч Змітрака Марозава «Пад небам бусліным», што ілдуна папоўніў серыю «Першая кніга пазэа». Адназначны шчырасць, непасрэднасць многіх твораў маладога аўтара, ён разам з тым заўважыў, што часам З. Марозава не хапае прафесійнага

майстэрства, ён ідзе сцэнкамі, пратэптанымі іншымі пазэамамі. Закрануў Ю. Свірка і такое пытанне, як бацьноўскія адносіны да кожнага маладога таленту.

Загадчык рэдакцыі паззіі выдавецтва «Мастацкая літаратура» Уладзімір Паўлаў таксама падкрэсліў неабходнасць сапраўднай патрабавальнасці да тых, хто прыносіць у выдавецтва рукапіс свайго першага твору. Здаецца, што з-за даброты сваёй асобнай рэдакцыі не хочучы гаварыць праўду ў вочы, у выніку адкрываецца дарога ў літаратуру тым, хто піша слаба, не валодае талентам.

Рукапісаў першых кніг у выдавецтвы ў апошні час паступае шмат. Каб змагла надрукавацца большай колькасцю аўтараў, пачалі практыкаваць выпуск калектыўных зборнікаў. Мікола Татур аднак лічыць, што ўсё ж трэба, як правіла, кожнага аўтара прадстаўляць самастойна, інакш атрымаецца своеасабліва абялічка, калі чытач не ведае, чый творчасці аддаць перавагу, таму і не заўсёды ахвотна набывае калектыўныя зборнікі.

Супрацоўнік аддзела крытыкі і бібліяграфіі «Ліма» Анатоль Сідарэвіч гаварыў пра неабходнасць большай патрабавальнасці рэцэнзентаў да першых кніг, а таксама аб павышэнні моўнага майстэрства пісьменнікаў, падрыхтоўцы крытыкаў у рэспубліцы.

Пытанні, звязаныя з выхадом першых кніг, вядома, няма. Але яны могуць быць паліхова вырашаны толькі тады, калі паміж выдавецтвамі і Саюзам пісьменнікаў рэспублікі будзе сапраўднае творчае супрацоўніцтва. Першы сакратар праўлення СП БССР Ніл Гілевіч на гэтым і акцэнтаваў увагу, заўважаючы, што калі да кожнага рукапісу ставіцца і патрабавальна, і ўважліва, тады не будзе атрымацца так, што некаторыя таленавітыя аўтары доўгі час не могуць выдаць сваю кнігу. Гаварыў Н. Гілевіч таксама аб пытанні рэцэнзавання кніг, патрабавальнасці крытыкаў.

На партыйным сходзе прынята разгорнута пастанова, накіраваная на далейшую актывізацыю работы з маладымі аўтарамі ў святле патрабаванняў партыйных пастаноў «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» і «Аб рабоце з творчай моладдзю», а таксама рашэння XXVI з'езда КПСС.

ДБАЦЬ ПРА ТАЛЕНТЫ, ДБАЦЬ ПРА ЛІТАРАТУРУ

клопат аб яе заўтрашнім дні. Першым кнігам маладых пісьменнікаў і быў прысвечаны партыйны сход у Саюзе пісьменнікаў.

«Першая кніга пісьменніка» — з такім дакладам выступіў гадоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура», кандыдат філалагічных навук Серафім Андрэюк. Засяродзіўшы ўвагу прысутных на значнасці пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю», ён гаварыў аб тых мерапрыемствах, што былі намераны ў выдавецтве пасля з'яўлення гэтага важнага партыйнага дакумента. У прыватнасці, менавалася выпуская ў год тры-чатыры першыя кнігі паззіі і чатыры-пяць кніг прозы, адпаведна ў серыях «Першая кніга пазэа» і «Першая кніга прозаіка», а таксама калектыўныя зборнікі маладых сатырыкаў і гумарыстаў. Гэтыя мерапрыемствы ажыццяўляюцца. У перыяд з 1976 па 1981 год выйшла 32 кнігі паззіі і 23 зборнікі прозы. Калі ўзяць толькі 1980—1981 гады, то сярод дэбютантаў «Мастацкай літаратуры» такія аўтары, як С. Басуматрава, М. Мятліцкі, Л. Яўсееў, М. Клебановіч, У. Глушанка і іншыя маладыя

памагчы, каб першыя кнігі пісьменнікаў выходзілі на высокім ідэйна-мастацкім узроўні.

Варта і ў далейшым практыкаваць абмеркаванне рукапісаў першых кніг на адпаведных секцыях СП БССР. Прытым, трэба лічыць правілам, што на такіх абмеркаваннях абавязкова будзе прысутнічаць і сам аўтар, і рэдактар будучай кнігі. Заўважыць малады талент, свечасова падтрымаць яго, акрыліць — гэта не найпершае абавязанне рэдактара першай кнігі. Менавіта такім рэдактарам для многіх пачаткоўцаў стаў Рыгор Барадулін.

Закрануў С. Андрэюк і пытанні, звязаныя з рэцэнзаваннем першых кніг. Як рэцэнзаваць унутраным, калі даецца ацэнка рукапісу, так і разглядаць кнігу ў перыядычным друку. Тут таксама надзвычай патрабавальнае слова старэйшых літаратараў, майстроў свайго справы. У якасці прыкладу прамоўца ў першую чаргу спаслаўся на імёны Янкі Брыля і Яна Скрыгана, пісьменнікаў, якія заўсёды ўважліва ставіліся і ставяцца да маладых.

У працяг гаворкі, закранутай С. Андрэюком, дырэктар выдавецтва «Юнацтва» Валянцін

Яўгену, тое, што хвалюе яго, Антаніну пакідае абякаваць. І на шчырае прызнанне настаўніка: «Я тут ведаю ўсё... Кожны лясок, сцэжку...» — яна са здзіўленнем холадна адказвае: «Навошта табе?» Так, абякаваць да прыроды можа перайсці ў абякаваць да ўсяго жывога, да людзей, да ўсяго, акрамя ўласных выгод. Не выпадкова абраннікам Антаніны стаў ужо знаёмы нам сталічны карэспандэнт, таксама зусім абякаваць да прыроды.

Праз адносіны да роднай зямлі, здольнасць ацаніць і зберагчы яе някідкую і кволю прыгажосць, правярае Навуменка душэўнасць сваіх герояў.

Крытыкі не раз адзначалі чуйнасць і лірызм яго прозы, яго ўвагу да самых нязначных, здавалася б, падзей. Асновай гэтага лірызму з'яўляецца светаўспрыняцце пісьменніка — чалавека, які вырас у вёсцы і захаваў назіральнасць і свежасць погляду на свет, глыбокую любоў да прыроды.

Пры сучаснай ступені урбанізаванні для многіх людзей прырода ўжо не існуе сама па сабе як жыццёвае асяроддзе, а раскрываецца другасна, праз літаратуру. Гэта думка праўдліва і ў літаратурна-крытычных працах І. Навуменкі (не выпадкова зборнік яго крытычных артыкулаў мае назву «Кніга адкрывае свет»).

І тым больш важная сёння роля пісьменніка, які садзейнічае гэтакім другаснаму адкрыццю прыроды, дапамагае бачыць у ёй, паводле слоў І. Тургенева, «праўдлівае жыццё ўсеагульнага, у якім сам чалавек стаіць як звяно жывое, вышэйшае, але цесна звязанае з іншымі звянамі».

Лола ЗВАНАРОВА.

г. Масква.

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Знаёмства чытача з гэтай лаканічнай, без памкненняў на маштабнасць даследавання, на знешнюю эфектнасць кнігай выклікае вострае адчуванне часу, яго хуткаплыннасці, яго трагічна-імклівай незваротнасці. Яшчэ так нядаўна аўтар кнігі мог сказаць пра пазэа, што свой

ідэйна-эстэтычны аналіз творчасці А. Пысіна, зроблены ў кнізе Любові Гарэлік, заснаваны на выяўленні тых маральна-сілавых імпульсаў пясінскай паззіі, яе павязі з сённяшнім днём, якія ўзніклі, выраслі найперш з дынамічна актыўнай, эмацыянальна багатай і абвострана напружанай ваеннай памяці, ваеннай біяграфіі самога пазэа, яго радзімы, яго народа.

Наогул жа, з'яўленне спецыяльнай кнігі, прысвечанай даследаванню паззіі

тэчным зборнікам, асобным творам, суаднесці сваю інтэрпрэтацыю ідэйнага зместу, мастацкай вобразнасці пясінскай лірыкі з адпаведнымі фактамі, жыццёвай біяграфіяй пазэа. І тады асабліва прыкметна ўменне аўтара быць не толькі аб'ектыўным шукальнікам навуковай ісціны, але і ўдзячным чытачом.

Звяртае на сябе ўвагу і трапнасць ацэнак, лаканізм і змястоўнасць вывадаў, абгульненняў. Так, адносна матываў лірыкі А. Пысіна, яе тэматычнай разнастайнасці сцвярджаецца, што гэта «адзіны маналог, у якім думкі і пачуцці, роздум аб жыцці, аб часе цесна зліты». Назіранні ж над тым, як спасцігаецца, успрымаецца ва ўсёй супыннасці і маналітнасці лірычная сістэма А. Пысіна, даюць падставы лічыць апраўданым і мэтазгодным даволі нечаканае збліжэнне творчых індывідуальнасцей пазэа і прозаіка — А. Пысіна і В. Быкава. Пры гэтым узбуўнена падаецца не толькі тое роднасцае, што заўважаецца ў падыходзе абодвух мастакоў да жыццёвага, фактычна-аўтабіяграфічнага матэрыялу, у звароце да драматычных калізій, ва ўменні з вялікай «душэўнай аддачай» узнаўляць падзеі і абставіны ваеннага часу, асвятляючы іх маральны і духоўны сэнс. Акцэнтацыя ўвага і на тым выключна індывідуальным, асабовым, што вызначае, характарызуе спецыфічнасць вобразнага бачання і ўзнаўлення мінулага кожным з гэтых мастакоў: «В. Быкаў даследуе псіхалогію чалавека на вайне, А. Пысін раскрывае ўнутраны свет сучасніка, які сёння ў абставінах мірных дзён перажывае тое, што бачыў калісьці».

Той факт, што з кожным сваім зборнікам А. Пысін застаецца ў нечым ранейшым, аўтар кнігі разумее не толькі і не столькі як самапаўтарэнне. Гэта яшчэ і неабходная для пазэа ўмова руху наперад, паколькі ў самой прыродзе, характары паўторнасці ляжыць сакрэт пазэаўскага свеаадчування А. Пысіна. І чаўтарэнне, такім чынам, служыць у яго стартвай

пляцоўкай для новых думак, для больш густой канцэнтрацыі пачуццяў. У выніку — далучыцца да слуханых слоў даследчыка — «думкі разыходзяцца кругамі, лірычнае перажыванне шырэе, узмацняецца».

Варта прыслухацца і да таго, як гарманічна, суладна гучыць голас А. Пысіна ў шматгалосай краіне паззіі. З добрым густам і тактам даследчыца лірычных свет гэтага мастака на фоне цікавых і важных адкрыццяў А. Твардоўскага, А. Куляшова, М. Танка. Ужо адно тое, з якімі пазэаўскімі індывідуальнасцямі супастаўляецца творчае аблічча А. Пысіна, мае глыбокі сэнс: са значным параўнаць, суаднесці можна толькі вартаснае, далёка не ардынарнае.

Кніга пра творчасць А. Пысіна можа мець шырокае кола чытачоў. Магчыма, арыентацыя даследчыка на масавага чытача і абумовіла некаторую сціпласць літаратурна-аналізу пазэаўскіх набыткаў мастака з боку вобразна-выяўленчай і рытміка-стылявой фактуры. Ці варта было, скажам, у заключным раздзеле так настойліва падкрэсліваць, што тварыць пазэаўскі свет — справа дужа няпростая. У гэтым жа сённяшні чытач не сумняваецца. Арыентацыя ж на думку, аўтарытэт класікаў рускай, сусветнай літаратуры (Л. Талстой, К. Паустоўскі, браты Ганкур і інш.) не так ужо і шмат дае для разумення індывідуальнага стылю А. Пысіна. За кошт скарачэння гэтых агульнатэарэтычных разваг паявілася б магчымасць паглыбіць канкрэтны літаратурна-аналіз. А пры ўсіх станоўчых якасцях кнігі аналіз канкрэтных твораў (найбольш яркіх, значных) з боку іх пазэаўскай вобразнасці якраз і патрабаваў ад даследчыка асаблівай увагі.

У цэлым жа той, хто цікавіцца сучаснай беларускай паззіяй, вобразна-мастацкім зместам лірыкі А. Пысіна, атрымаў добрую і карысную кнігу пра трагічна суровую і прыгожа чалавечую споведзь пазэа.

Тамара НУЖДЗІНА.

«...У СВАЮ ДЫВІЗІЮ ПАЙШОЎ»

юбілей ён «сустрэў у росквіце творчых сіл, з адчуваннем сапраўднай творчай сталасці». І да немагчымага гаркотна, што лёс прымусіў пазэа, былога салдата-франтавіка, за творчую сталасць і росквіт плаціць найвялікшай платой — жыццём. Так па-жыццёваму проста і па-народнаму мудра было сказана А. Пысіным яшчэ ў 60-ыя гады: «Ведайце: калі мяне не стане — я ў сваю дывізію пайшоў»...

Першае ўжо, няхай сабе і далёка не грунтоўнае, прачытанне яго пазэаўскіх зборнікаў пераконвае, што свайму франтавому сяброўству, ваеннаму пабрацімству застаўся верным пазэа да сабрага скону. І ёсць, відаць, глыбокі сэнс і пэўная заканамернасць у тым, што

А. Пысіна, сама па сабе ўжо значная падзея. Прынамсі, пра гэтага мастака ў беларускім літаратурна-навуковым гаварылася неаднаразова. Р. Бярозкін, У. Калеснік, М. Барсток, В. Бечык, У. Гніламедаў і іншыя аўтары ў тым альбо іншым аспекце пісалі пра мастакоўскія пошукі гэтага пазэа. Аднак у кнізе Л. Гарэлік, бадай што, упершыню зроблена спроба ахапіць увесь шлях — і жыццёвы, і творчы — А. Пысіна, маючы пры гэтым на ўвазе «вылучэнне яе (пясінскай паззіі. — Т. Н.) вытокаў і шляхоў развіцця, яе ўнутранай адметнасці і дасканаласці, паглыбленне ў яе ідэйна-мастацкі свет». Зразумела, што ўсе гэтыя моманты раскрываюцца на розных узроўнях даследчыцкага майстэрства. Аднак сам тон, эмацыянальны настрой, з якім ідзе размова пра мастакоўскае аблічча А. Пысіна, не выклікаюць пырэчанняў. Даследчык імкнецца даць аб'ектыўную ацэнку канкрэтным пазэ-

Л. Гарэлік. Аляксей Пысін. Нарыс жыцця і творчасці. Мінск, «Навука і тэхніка», 1981.

Міхась КАЛАЧЫНСКІ

Сонечны абрус

Надзея табе парадзіла
Шчырэй, чым дарадчы хаўрус:
Вазьмі ільняное прадзіва,
З узорами вытчы абрус.

На мяккім лужку без выбаін
Вясне мы расцелем яго,
Расой і вятрамі выбелім
На радасць застоля ўсяго.

Верачы ўмельству, падзівімся,
З абрусам прыйшоўшы дамоў,
На ўзоры, ў якіх адбілася
Праменнае сонца само.

Не пакідайце мяне аднаго
у змроку вячэрнім —
змрок ненавіджу.

Не запрашайце скакаць у смутку
з хватамі побач —
смутак не скача.

Не замінаўце распростаць крылы
песням любімым —
з песнямі воля.

Не вымушайце хлусіць, бо я веру
праўдзе няўхільна,
з праўдай — сумленне.

Не зычце мне шляху, што крокамерам
вымераць можна, —
шлях мой бясконцы.

Паралелі

Да славы рвемся,
Зайздрасці мячы
Не раз скрыжоўваем — ну й
мушкецёры!

Пра малазначнасць некага крычим,
Сваю прыкрыўшы пышнасцю рыторык.

Але ў непрыкмяць, сміх і доваў доўм
Праляццяць гады
І сцвердзяць, свет прымусіўшы
згадзіцца,

Хто скарбы здабываў з цяжкой руды,
А хто з авеак — шуматню амбіцый.

Такім бы
Паралелі я прывёў:
Лепш у жыцці, што налапам пачата,
Малавядомым быць — як Каралёў
І самаахварным — як Курчатаў.

Сіпель

Памяці Міколы КАЗАЧОНКА

Пара сумэтаў, поскрыпу саней —
Я чуў —
Ласіным горлам трубіць,
А друг мой выкапаў з абсад сіпель
І мне прынёс:
— Гадуі на любасць!

Азызлі дні,
Брыла з імжы зіма.
Я думаў часта ў моразі імжыстай:
Відаць, усё ж паэзія сама
Жыве ў душы эканаміста.

Снег выпаў,
Паўпланеты абвалок.
Буран шалеў,
узлескі гнуў і клычыў.
Ды дружбай пераселены кусток
Стаяў, ліловасць бэзу зычыў.

Ён стынь адолеў, зморазь перабыў,
Сустрэў цяплынь,
сіначы хваль сінейшы,
На жаль, таго,

хто прыгажосць любіў,
Вясновай квеценню не ўсцешыў.

Шугай, вясні!
Адчынены абшар
Табе ўжо жураўлінымі ключамі.
Мой друг са мной: глядзіць у твар
Сіпель
яго сумленнымі вачамі.

Нагода

Вецер шыбамі грукае,
Дзьме сцюдзёна з-за шклін,
Мо не вецер, а кукуры*
З-за Дуная прыйшлі!

Ах жа, зухі!.. Гамонячы,
Зліплі ў гурт ля варот,
Славяць шумна апоўначы
Новы жартамі год.

Са страхоццем адзежныны,
З бразгатнёй рамяня,
Замест шапак аснежаных —
Певуноў грабяні...

Я такіх недзе ў Перніку
Прывячаў — іхні госць —
Аж да ранішніх пеўнікаў
Зухату, весялосць.

Звычка тут не ўчарашняя, —
Як кайло і як смык,
І да зры ўжо нашае
Пачала свой адлік.

Сіла ёсць патаемная
У тым—даказваць гадоў, —
Каб прахыць,
Быць нязменнаю
Столькі тысяч гадоў!

* Пераапанутыя ў адзенне казачных істот удзельнікі навагодніх народных забав у Балгарыі.

Адам ГЛОБУС

Як гук яго ўдару аб зямлю абліў мяне
знутры.

Адчуў —
Як згубіў падзел з наваколлем,
Як згусла паветра,
Як папавіліся дрэвы і камяні,
Як усё матэрыяльнае ператварылася ў
плазму,

Як знікла арыентацыя,
Як знік час.
Убачыў і раблю спробу апісаць —
Як яблык не ляціць уніз, а плыве,
І нават не плыве і не падае, а
Як яблык плавае ў густым зялёным
паветры...

Гаворыць баба Ядзя:
— Не магу ўжо з'есці яблыка,
пякотка ў мяне ад іх...

Праз варотцы,
Парушаючы час,
Я зайшоў у дзяцінства,
У сад.

Сад

Я зайшоў у сад.
Пачуў —
Як падае яблык,

ПРОЗА

Чэся пачала трызінь, і Багдан разумеў, што жыць ёй, відаць, застаецца мала. Але ён не хацеў верыць у гэта, і зноў, ведаючы, што за апошнія хвіліны ўжо шмат хлусіў ёй, паўтарыў без згрызоты, з цвёрдым перакананнем, што гаворыць праўду, што нічога іншага сказаць у яго права няма:

— Здараецца, што і чарга секане. А чалавек — жывы. А па тым, што цябе цюкнула, будзеш жыць доўга. Дзевяноста дзевяць гадоў!

— Піць... Вада ці ёсць?
— Яна глынула вады з біклажкі, не працівілася, калі ён абмыў ёй твар. Гэта адразу Чэсю супакоіла, яна абьяла, сцішылася, і яе галава на Багданавых каленях ляжала нерухома, і ён, адчуўшы пад сваімі пальцамі роўнае пульсаванне крыві пад скурай ля вуха, зарадаваўся. Мажліва, абдызца ўсё. Мажліва, і на гэты раз лёс усмінецца яму, і яны вырвуцца з гэтага пекла, вернуцца ў атрад, і Чэся будзе жыць. Ён зараз крыху аддыхаецца, дачакаецца, пакуль сядзе сонца, потым зноў возьме Чэсю на рукі і панясе далей. Ім бы толькі да Дзвіны дацягнуць, а там ён човен знойдзе ці плыт які-небудзь збудуе, і яны паплывуць, і без усяля-

Алесь САВІЦКІ

Мой новы раман «Літасці не чакай» — сёлета ён выходзіць з друку ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» — другая кніга рамана «Верай і праўдай». У ёй тыя ж героі — партызаны атрада, якім кіруе былы настаўнік Захар Крупня, тыя ж «геаграфічныя» мясціны — правы бераг Дзвіны на Полаччыне. Іншы толькі час — канчаецца другі і пачынаецца трэці год вайны і атрад, заціснуты ў бланданае кола паміж чыгункаю і Дзвіной, вядзе жорсткія баі з нарніа-мі.

Прапаную ўвазе чытачоў урывак з гэтага твора.

Аўтар.

Абуджэнне.

Фотазвод А. ГЛІНСКАГА.

кай турботы дабярэцца да ручая, дзе атабарыўся атрад... Каб жа толькі хутчэй сканаў гэты кляты дзень. Тады, у прыцемках, ён лёгка і незаўважна адолее поле, адолее дарогу, што ляжыць за ім у нізіне, а там ужо і выратавальная Дзвіна. Удзень, пры святле, ім тут не прайсці. Дасюль дык можна было тэпаць — дзе нізінкаю, дзе ручаём, дзе хмызняком. А тут — бы бубен, гола ўсё наўкола. Гэта проста добра, што ім трапіла старая варонка ад бомбы — у ёй можна адлежацца. І тут, на гэтым полі, іх ніхто шукаць не будзе. Дзіўна, між іншым, усё ў прыродзе. Бомба—у сорак першым фашысты бамбілі нашу калону на дарозе — апаліла зямлю агнём, а вось ужо і чабор зелянее, і палынок, і малады, як не ў калена, бярэзнічак дзярэцца на беражках варонкі.

— Багдан!—спытала Чэся як не сваім, хрыпатым пошпапкам, бы моцна прастуджаная. Але яна ўжо не трызіня, і ў голасе прагучаў папрок, шчырае і непадробленае здзіўленне:— Ты, Багдан! — і як уздых палёккі і падзякі: — Не кінуў мяне, значыцца...

— Не кінуў. І ніколі не кіну.
— Ты даруй... Я часцяком — з недаверам да цябе. Ноччу прахопішся, было, і як цвік у галаве: хто ён, Багдан гэты?

Багдан склануўся, быццам яго скапілі за плечы і моцна страсянулі; няшцёрпна зашчымила ў грудзях, ад густога поту вільготным зрабіўся каўнер, бы лінулі туды вады. Значыцца, не памыляўся ён, не памыляўся: быў, быў недавер!

— Хто ён? — Багдан паўтарыў яе словы, паўтарыў нечакана для самога сябе, паўтарыў без запытання, ціха, з развагаю, быццам з горкай усмешкай, бядуючы: — Гаротнік ён!

— Гаротнік, — пацвердзіла яна ўсё тым жа голасам. — Бацьку нядаўна пахаваў... Цяпер вась са мною табе бяда...

Ён глядзеў на Чэсін твар, і дзіўная гарачыня ціснула грудзіну, быццам было там шчыльнае агнянае кола і сэрца ў тое кола ўскочыла. Як дзіўна змянілася Чэсіна аблічча за гэты кароткі час! Шчокі збяжкі, у вачніцах чорныя паўкружжы,

«...Ніякія перспектывыныя формы і цячэнні мяне не прывабліваюць... Я хачу быць толькі натуральным і шчырым і аб якіх-небудзь школах менш за ўсё думаю». Так сказаў пра сябе і сваё творчае крэда літоўскі празаік Антанас Венауліс, пісьменнік-рэаліст, стагоддзе з дня нараджэння якога мы адзначаем. Такім ён і быў у сваёй творчасці — натуральным і шчырым.

Жыццё і творчы шлях Ве-

у якім яскрава выявілася майстэрства Венауліса ў паказе псіхалогіі простых літоўскіх сялян, з аднаго боку, і высокага міраедаў — з другога. Апавяданні пісьменніка, напісаныя ў пачатку XX ст. («Жонка», «Вярнуўся», «У ноч пад каляды»), паклалі пачатак аналітычнаму мысленню маладога Венауліса ў паказе ім духоўнага крызісу буржуазнай інтэлігенцыі Літвы пасля паражэння рэвалюцыі 1905—1907 гг.

зборнік апавяданняў «Бяссонная ноч» і п'еса «Прыцемкам» становяцца для таленавітага празаіка паваротнымі. Творы яго поўняцца любоўю і павагай да простага народа і нянавісцю да яго прыгнятальнікаў, матывамі жыццесцярджалнасці і веры ў будучыню.

Своеасаблівымі вяршынямі творчасці Венауліса з'явіліся яго аповесць «Прыёмная дачка» (1945) і раман «Сядзіба Пуаджонасаў» (1949). З'яднаным адным ідэйна-тэматычным стрыжнем — выкрыццём кулацтва і прыгнятальніцтва, — гэтыя творы нясуць у сабе асноўныя рысы сацыялістычнага рэалізму і ствараюць цэласную лірыка-эпічную карціну з жыцця літоўскай вёскі дасавецкага перыяду. Вобразы і характары кулака Жарцкаса і такога ж «моцнага гаспадара» Пуаджонаса, у процілегласць «прыніжаным і зняважаным» прадстаўнікам з народа, уяўляюцца амаральнымі, сацыяльна небяспечнымі тыпамі сельскіх эксплуатацый. Іх норавы і мараль, аб'ектыўна сцвярджае Венауліс, ёсць не што іншае, як сама духоўная сутнасць усяго класа прыгнятальнікаў.

Драматызм, не пазбаўлены, як і раней, лірызму і эпічнасці ў паказе жывых малюнкаў жыцця і людскіх характараў, ва ўсю моц гучыць у кнізе аўтабіяграфічных апавяданняў Венауліса «З маіх успамінаў» (1957), выдадзеных у год смерці пісьменніка.

Пэўна, ва ўсім гэтым — у рэалістычнасці створаных жыццёвых малюнкаў і вобразаў, у шчырым роздуме над жыццём і яго праявамі, самой манеры пісьма — і паўстае сёння перад намі Венауліс, які здольны быў звычайны жыццёвы эпізод пераплавіць «у гарніле сваёй фантазіі» ў бездакорна рэалістычную мастацкую тканіну.

Жыццё і творчасць народнага пісьменніка Літвы Антанаса Венауліса сталі для многіх пісьменнікаў добрай школай, асабліва на пачатку шляху літоўскай савецкай прозы, у прыватнасці, для такіх вядомых ва ўсёй краіне мастакоў слова, як П. Цвірка, Ю. Балтушыс, Я. Авіжус.

Інга КЛЮЧАНОВІЧ.

КАЗАЧНИК ЖЫВЕ У БЕЛАРУСІ

Да 100-годдзя з дня нараджэння К. ЧУКОЎСКАГА

Карнею Іванавічу Чукоўскаму — сто гадоў. Не можа быць! — скажуць адны. Вершы ж яго гучаць сёння ў кожным дзіцячым садзе. У кожнай сям'і, дзе з'яўляюцца немаўляты, атрымліваюць пастаянную прапіску многія яго творы. Гэта неверагодна, таму што Чукоўскі — наш сучаснік! Паслухайце, — запярэчае другія, людзі больш паважанага ўзросту. — Але ж і наша дзяцінства нельга ўявіць без «Майдадыра», «Айбаліта», «Тараканішча», «Мухі-Цакатухі»... А можа, Чукоўскі быў заўсёды?

Гэта — падслуханая размова з мінулага, сучаснага і будучага. Таму што творчасць Чукоўскага — дзіцячага пісьменніка — не мае ўзросту, яна не старэе. І пакуль над нашымі галовамі будзе ззяць мірнае сонца, Чукоўскі будзе прыносіць у свет дзіцяці першасную трамату этыкі, любоў да працы, дабрыню і высакародства, мару, вяселую, радасную ўсмешку. Чукоўскі павінен быць заўсёды, таму што самыя каштоўныя якасці чалавечай душы — уменне «соучастваваць», «суперажываць», «сорадавацца», — якія прывівае пісьменнік сваім чытачам, мы абавязаны праецыраваць у будучы дзень нашага грамадства. Таму што гуманістычныя ідэі выхавання чалавека ўвасоблены ў пісьменніка ў дасканалую пазтычную форму.

Творчы дыяпазон Карнея Чукоўскага шырокі. Як дзіцячага пісьменніка яго ведаюць і любяць паўсюдна. І ў той жа час ён — актыўны крытык, даследчык — літаратуразнавец, тэарэтык і практык мастацкага

перакладу, эсэіст, рэдактар... Варта згадаць хаця б тое, што кожны трэці вершаваны радок Някрасава вядомы нам сёння дзякуючы менавіта Чукоўскаму, яго нястомнай даследчыцкай працы. Чукоўскі з'явіўся адным з заснавальнікаў савецкай школы мастацкага перакладу, яго кніга «Высокае мастацтва», што вытрымала некалькі выданняў, стала настольным падручнікам ужо для некалькіх пакаленняў перакладчыкаў, і не толькі нашай краіны. Літаратурныя здабыткі пісьменніка былі высока ацэнены, атрымалі ўсенароднае прызнанне.

Многімі гранямі свайго таленту рускі пісьменнік сударанаўся з літаратурай Беларусі. Ён прыязджаў у нашу рэспубліку, быў асабіста знаёмы з Янкам Купалам, Якубам Коласам, іншымі беларускімі майстрамі мастацкага слова, радаваўся іх поспехам. З беларускімі песнярамі ён сустракаўся на пасяджэннях розных юбілейных камітэтаў. У прыватнасці, Чукоўскі і Янка Купала разам працавалі ва Усесаюзным Пушкінскім камітэце, створаным у сувязі са стагоддзем з дня смерці аўтара «Яўгенія Анегіна». Якуб Колас у артыкуле «Выдатны паэт і крытык», прысвечаным творчасці Максіма Багдановіча, згадвае сваю сустрэчу з Карнеем Чукоўскім у Кіеве на Усесаюзным Шаўчэнкаўскім пленуме, які праводзіўся з нагоды 125-годдзя з дня нараджэння Кабзара. Чукоўскі выказаў тады сваё захапленне крытычнай спадчынай Багдано-

КЛАСІК ЛІТОЎСКАЙ ПРОЗЫ

Да 100-годдзя з дня нараджэння
Антанаса ВЕНАУЛІСА

Венауліс не былі простыя. Выхадзец з сям'і заможных сялян Анікшчэйскага краю, ён, узрушаны рэвалюцыйна-дэмакратычным духам, што панавала ў канцы XIX ст. у ліпейскай гімназіі, адмаўляецца ад «прывабнай» кар'еры ксяндза, страціўшы тым самым у сваім васьнаццацігадовым узросце ўсялякую бацькоўскую падтрымку. Потым гады працы ў аптэках Масквы, жыццё на Каўказе і далучэнне там да грамадска-рэвалюцыйнай дзейнасці ў спалучэнні з актыўнай самаадукацыяй, настойлівым вывучэннем літоўскіх і рускіх класікаў літаратуры...

Зрабіўшы яшчэ ў Маскве першую «спробу піра» (апавяданне «Першае каханне» і невядомая паэма «Каралеўская твань»), пачынаючы пісьменнік стварае ва Уладзікаўказе пад уздзеяннем падзей першай рускай рэвалюцыі цыкл каўказскіх паданняў («Вечны скрыпач», «Праклятыя манакі»). І ўжо ў гэтых творах адчуўся талент Венауліса як самабытнага мастака слова.

Аповесць «Танел ь н і ц а» (1909), перакладзеная, дарэчы, на беларускую мову, стала тым першым творам празаіка,

Тэма інтэлігенцыі дамінуе ў Венауліса і ў пазнейшыя гады. Аповесці «Рак» і «Палата інтэлігентаў» — гэта адкрыты прысуд той пачвары, якая стала спараджэннем буржуазна-памешчыцкага ладу жыцця ў Літве.

Калі ў апавяданнях дарэвалюцыйнага часу, а яшчэ болей у аповесцях, напісаных у першай палове 20-х гадоў, Венауліс цалкам не пазбаўлены суб'ектыўнай аўтарскай ацэнкі падзей і фактаў, то ўжо ў рамане «Перад настаннем дня» (1925) ён выступае як сапраўдны абвінаваўца ўсіх заган, што існуюць у буржуазным грамадстве. Кулакі, бюракраты, чыноўніцтва «новага» ладу паўстаюць у яго як маральныя банкруты, людзі бесчалавечныя і карыслівыя.

Некаторыя ідэйныя хістанні Венауліса яшчэ можна бачыць, праўда, і ў яго пазнейшых творах (кніга нарысаў «У чужыя краі», раманы «Госця з поўначы» і «Міністр»). Аднак працэсы, якія ён назіраў з дня ў дзень у складанай віхуры жыцця, не маглі не павярнуць яго тварам да праблем грамадска-палітычнага характару. Гістарычная п'еса «1831 год»,

НА БЕРАЗЕ ДЗВІНЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

спыняўся перадыхнуць, дык якраз на машыны гэтыя і наляцелі б... А цяпер — паратунка! Тут яны дачакаюцца ночы. Потым зробіць гэтак, як ён і планавалі. Каб толькі ноч была цёмная. А неба, аднак, чыстае, воблакаў няма, сонца садзіцца чырвана, і раса на ланяхах ужо — ноч будзе зорная. Якая б яна, тая ноч, не была, хай толькі хутчэй надыходзіць. Хай і зоркі свеціць — на шчасце ім сёння ўсё пайшло. Чэсі толькі б трэба было рану нанова перавязваць. Але ж няма чым — сваю кашулю ён падзёр яшчэ у лесе. Хай пацерпіць, уночы ён у вёску заскочыць, нешта на бінты знойдзе...

— Чэся! Чуеш? — ён паклікаў яе і заўважыў, што Чэся глядзіць на яго, шырока расплюшчыўшы вочы, і гэты спакойны позірк абудзіў у ім добрую надзею на тое, што цяпер у іх і сапраўды ўсё павярнулася на лепшае. — Цяпер мы, лічы, у хаце на печы. Цяпер Багдан — кум каралю і сват міністру!..

— Жвірбля му-удры, — квала прамовіла Чэся, як бы размаўляючы сам-насам. — Толькі цяпер я разумею яго. Ён правільна разлічыў. І зрабіў правільна...

— Хай яму пухам зямелька... Я зараз пайду чоўна шукаць.

— Толічка майго хай Захар глядзіць. За сына хай яго возьме к сабе. Гэта Захару перадай. Перадасі?

— Сама з ім пагамоніш. Сама!

— Канец гэта... Паміраю я, Багданка...

Мокрай ад расы даланёю Багдан памацаў Чэсін лоб — халодны лоб, як нежывы; і не трызніць яна, голас чысты, напружаны толькі, хоць і кволы дужа. Да яго цяпер дайшло, што ёй вельмі блага, што Чэсі, відаць, ніхто і нічым не дапаможа. Гэты яе зварот — ласкавае «Багданка» — з даўняга іх сумеснага жыцця прыгаламшыў яго, ён на каленках падпоўз да яе, нахіліўся, прыўзняў Чэсіну галаву, прасіпеў у распачы і адчай:

— Не памірай... Ты жыць павінна! Будзеш жыць, Чаславачка!

Адразу і цалкам закрэслілася ўсё, што было ў яго жыцці да Чэсі і без Чэсі. Ён да болю выраза, да нейкага вострага, са званам амарачэння разумеў цяпер —

толькі тут, у гэтай пясчанай вымоіне, прыйшла да яго, здзіўляючы сваёй вастрынёю, яснасць пражытага жыцця, пражытага, часам, бязглузда, без розуму, у чаканні нейкіх дзівосаў, — што толькі яе адну, Чэсю, кахаў усё жыццё; кахаў, калі нёс на рачны ўзвал, калі канаў у палоне, кахаў нават тады, калі быў разам з Маўджудай; ён разумеў цяпер, што падманваў сваё сэрца, калі пераконаў сябе, што кахае другую жанчыну, — не, ён кахаў Маўджуду таксама, але гэта было ўжо другое пацудзе, зусім іншае каханне, якое прыйшло да яго з абпаленага бядой розуму, а не з сэрца! — і яшчэ больш падманваў сябе — безліч разоў жа цвердзіў ён сабе гэта! — калі пераконаў, дакладней, спрабаваў пераканаць сябе ў тым, што тое, другое, каханне згладзіць, выраўняе яго жыццё, дасць новыя мары і надзеі; усе дзівосы, спраўджаныя і няспраўджаныя дзівосы яго жыцця, былі тут, у ёй, гэтай жанчыне, жылі разам з ёю і разам з ёю знікнуць з зямлі, аніколі, ані ў чым не паўтарацца і ніколі не вернуцца.

Усе гэтыя думкі прыходзілі да яго і раней, так ці інакш спынялі яго ўвагу і ад іх ніколі не было спакою. Але ён бараніўся ад іх адчуваннем свае віны перад Чэсяй, немагчымасцю ўсё і адразу выправіць, цалкам давяраў часу ўсё, на яго спадзяваўся, на яго разлічваў і жыў верай у тое, што ў патрэбную хвіліну ён паверне ўсё ў той бок, які яму патрэбны, скіруе ў рэчышча, дзе ўсё будзе яму падуладна. Цяпер, разам, адразу абрываўся ўсё, гінула беззваротна тое, чым ён жыў употай, што трымала яго ў гэтым вірлівым жыццёвым моры на паверхні. Гінула нават тое, што ён зрабіў за гады свайго партызанства, каб выкупіць віну перад Чэсяй, каб адкрыта глядзець людзям у вочы. Хіба ж мала разоў, нічога не баючыся, лез ён у самае пекла? Хіба ж мала разоў, рызыкуючы сваім уласным жыццём, ён выраतोўваў жыццё сваіх баявых сяброў? Яго мужнасцю, вытрымкай, спакойствам і баявой удачай заўжды захапляліся. Але ж ніхто не ведаў галоўнага — што было ў яго ўласным сэрцы. Баявыя ўдачы прыносілі яму радасць кароткую, яна хутка сплывала ад тугі і одуму, горкага, неадчэпнага. Не было спакою, не было спакою ў душы і тады, калі побач была Маўджуда, калі ён засынаў у яе абдымаках, і ён, часцяком прахопліваючыся ад жудасных сноў, кляў нават каханне Маўджуды, якое яшчэ больш перакруціла яго душэўнае бязладдзе...

— Крыві шмат выцекла, — сказала Чэся ціхім і згаслым голасам. — Ручачку ўжо не ўратуеш...

— Уратуем! Усе ўратуем! — з цвёрдым адчаем паабяцаў ён і паверыў у тое, што, можа, і сапраўды гэтак будзе. — З атрада — за чыгунку адразу...

— Скажы Захару, каб узяў Толічка пасля вайны ў свой дом, — зноў напросіла яна. — Не хачу, каб ён у вас з Маўджудай быў...

— Яе няма. У мяне толькі ты. Адна ты! Я табе ўсё раскажу... Вайна нарабіла, каб ёй гарэць... Ты мудрая... Ты зразумееш...

— Твой твар нібыта плыве. Ты ці-іханька гавары...

Яна змоўкла, ляжала нерухома, паклаўшы левую руку на грудзі, і гэтая дзіў-

віча, яго тонкім аналітычным мысленнем як даследчыка творчасці Тараса Шаўчэнкі.

З высокай трыбуны Першага з'езда Саюза савецкіх пісьменнікаў Чукоўскі адзначаў поспехі беларускай літаратуры, асобна вылучаючы творчыя дасягненні Янкі Купалы і Якуба Коласа. У прамове на X з'ездзе ВЛКСМ (красавік 1936 г.) пісьменнік даў высокую ацэнку вершу Купалы «Хлопчык і лётчык». Заснавальнік савецкай дзіцячай літаратуры, Карней Чукоўскі ў 1940 годзе вітаў Купалу з нагоды 35-годдзя яго літаратурнай дзейнасці, падкрэсліваючы, што купалаўскія творы для дзяцей і юнацтва з'яўляюцца гонарам не толькі беларускай, але і ўсёй савецкай літаратуры. Ён пісаў: «Мы, дзіцячыя пісьменнікі, ганарымся, што ў нашым асяроддзі ёсць велічны і задушэны Янка Купала, дастойны ўнук Шаўчэнкі і Някрасава».

Практык і тэарэтык мастацкага перакладу, Карней Чукоўскі аказаў пэўную дапамогу Якубу Коласу ў выданні рускага перакладу яго выдатнай паэмы «Новая зямля». Пераняўшы ад Чукоўскага як эстафету метада творчага ўзнаўлення арыгінала сродкамі роднай мовы, беларускія перакладчыкі смела пераступілі праз абмежаваныя межы чыста моўнай адэкватнасці, узабагацішы перакладную літаратуру ўзорамі высокапаэтычнага майстэрства (пераклады Ю. Гаўрука, У. Дубоўкі, А. Куляшова і інш.). І сённяшня школа беларускага мастацкага перакладу (Я. Семяноў, М. Танк, Н. Гілевіч, Р. Барадулін, А. Вялюгін, В. Сёмуха і інш.) у многім абпіраецца на творчы вопыт Карнея Чукоўскага. Беларускія паэты-перакладчыкі старэйшага і малодшага ўзросту зацікаўлена вывучаюць спадчыну Чукоўскага. Так, цалкам заканамерна, што перакладаючы паэзію Уйтмена на беларускую мову, Янка Сіпакоў звярнуўся да Чукоўскага як да аднаго з найбольшых знаўцаў англамоўнай літаратуры, да яго перакладаў з Уйтмена. Сёння можна не баючыся перабольшанняў, гаварыць пра творчае развіццё Сіпаковым традыцый Чу-

коўскага — перакладчыка славуэтага «Лісця травы». Перакладчыцкія прынцыпы аўтара «Высокага мастацтва» наследуе і Аляксей Зарыцкі. Не дзіўна, што ў яго хатняй бібліятэцы на самым пачэсным месцы ўжо сорок пяць гадоў стаіць «Мастацтва перакладу» Чукоўскага (такую назву мела раней «Высокае мастацтва»). Што да беларускіх тэарэтыкаў і гісторыкаў мастацкага перакладу (П. Копанеў, Э. Мартынава, В. Нікіфаровіч, В. Рагойша і інш.), то ў перакладазнаўчых працах кожнага з іх рацыянальным зернем заўсёды і нязменна застаецца канцэпцыя мастацкага перакладу, выпрацаваная рускім мастаком.

Не менш плённае для беларускай літаратуры—творчае засваенне ёю традыцый Чукоўскага як дзіцячага пісьменніка. Яшчэ ў лютым 1936 года Якуб Колас, выступаючы на III пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, што праходзіў у Мінску, заклікаў паліпшаць выкладанне літаратуры ў школе ў святле патрабаванняў «перадавых пісьменнікаў, для якіх пытанні паэзіі і мастацкага выхавання дзяцей блізкія і дарагія і якія непасрэдна сутыкаюцца з дзецьмі, як т.т. Маршак, Чукоўскі і інш.». Карней Чукоўскі, ствараючы свой казачны героіка-гумарыстычны эпос, паглыбляўся адначасова ў псіхалогію пазнання дзецьмі навакольнага свету, ва ўзроставую спецыфіку ўспрымання паэтычнага твора. Наватарства сур'ёзнай працы Чукоўскага, яго вядомай кнігі «Ад двух да пяці» (вышла семнаццаць прыжыццёвых выданняў), заключаецца ў паяднанні псіхалагічнага і лінгвістычнага аспектаў даследавання дзяцей. Услед за яго творчай практыкай, тэарэтычнымі выступленнямі, накіраванымі на абарону фантазіі і выдумкі, казкі, вясёлай гульні ў выхаванні дзіцяці, з'явіліся педагогічныя канцэпцыі А. Макаранкі і В. Сухамлінскага.

Традыцыі Чукоўскага — педагога, даследчыка дзіцячай псіхалогіі, дзіцячага пісьменніка — знайшлі свой варты працяг у творчай дзейнасці Васіля Віткі. Так, у яго кнізе «Дзеці і мы», побач з праблемамі

агульна педагогічнага значэння, вывучаецца ўсё той жа ўзрост «ад двух да пяці» — «стартавая пляцоўка чалавецтва», як вобразна назваў гэты ўзрост аўтар. «Першая ступень жыцця ў адрозненне ад касмічнай ракеты, — піша Васіль Вітка, — не толькі не адпадае, а прырастае навек. І калі яна была ўдалая — чалавек шчаслівы, лёгка і радасна яго душы, калі няўдалая — усё жыццё адчувае яе пакутны цяжар». Лінгва-псіхалагічнае даследаванне дзяцей у Васіля Віткі, як і ў Карнея Чукоўскага, адбываецца на нашых вачах — у раздзеле кнігі «Уваход дарослым дзавалецца». Яго праца — гэта, па сутнасці, беларускі варыянт «Ад двух да пяці», працяг, плённае і арыгінальнае развіццё таго, што рабіў у свой час рускі пісьменнік-педагог.

Зрэшты, у «натхняльнасці» прыкладу Чукоўскага прызнаецца сам Васіль Вітка: «Адкрыты Карнеем Іванавічам Чукоўскім і ўзаконены ім у літаратуры жанр дзіцячай творчасці так палюбіўся людзям, неабыхавым да паэзіі маленства, што цяпер ужо не адны пісьменнікі, а і самі бацькі, дзяды, настаўнікі і выхавальнікі пачалі клапаціцца збіраць той каштоўны матэрыял, без асэнсавання якога не можа быць навукі аб выхаванні. Кожнае дзіця—цудоўная, захапляючая кніга. Спознаючы дзяцей, мы спазнаём саміх сябе. Вучачы дзяцей, вучымся самі». Эстэтычнае выхаванне дзяцей Васіля Віткі, наступючы Чукоўскаму ажыццяўляе таксама сваімі арыгінальнымі мастацкімі творами. Пспех многіх вершаваных казак беларускага пісьменніка, твораў, што склалі яго непаўторную «Чытанку-малыянку» — у аб'ектыўнай рэалізацыі асноўных законаў паэзіі для дзяцей, законаў, якія ўпершыню былі сфармуляваны і праведзены ў жыццё Карнеем Чукоўскім. На творчых запавядах Чукоўскага, у спалучэнні з уласна нацыянальнымі традыцыямі, вырасла ўжо колькі пакаленняў беларускіх дзіцячых пісьменнікаў — ад Маўра, Якімовіча, Віткі, Агняцвет і да Барадуліна, Зуёнка, Чарняўскага і інш.

У Беларусі творы Карнея Чукоўскага выходзілі неаднойчы, у арыгінале і ў перакладзе на беларускую мову, у перыядыцы і асобнымі выданнямі. Яшчэ ў 1935 годзе Дзяржаўнае выдавецтва БССР выпусціла ілюстраванае выданне «Майдадыра» (пераклад А. Зіміёнкі) з падзагалюкам «Кінематограф для дзяцей». У 50-х гг. пераклад «Майдадыра» ажыццяўляе А. Якімовіч. Пераклад гэты ў 1953 годзе выходзіць асобным выданнем з ілюстрацыямі М. Гурло. У 1959 годзе «Майдадыра» і «Фядорына гора» ў перакладзе А. Якімовіча, разам з такімі цудоўнымі творами рускага пісьменніка, як «Айбаліт» у перакладзе А. Зарыцкага, «Тэлефон» у перастварэнні К. Кірэенкі, «Муха-Цакатуха» ва ўзнаўленні У. Шахаўца, склалі выданне выбранага казак Чукоўскага, па-мастацку аформленае В. Варанецкім.

Перакладаць гэтага пісьменніка не проста. Надзвычайнае багацце і хуткая зменлівасць зрочавых вобразаў, мілагучнасць паэтычнай мовы, рухомасць рытму, гульнівы характар вершаваных твораў, дакладнасць і адначасова лаканічнасць паэтычнага выказвання—гэта і многае іншае стварае велізарны цяжкі для таго, хто спрабуе пераўвасобіць радкі Чукоўскага сродкамі роднай мовы. У беларускім жа перакладзе на «традыцыйна» цяжкіх, звязаных з перадачай асаблівасцей аўтарскага стылю, наслайваюцца свае, абумоўленыя псіхалогіяй успрымання перакладаў з блізкароднасных моў. Двухмоўны беларускі чытач, які яшчэ з дзяцінства ведае большасць твораў Чукоўскага ў іх рускім гучанні, прычым часта ведае на памяць, тут жа супастаўляе перакладныя радкі з арыгінальнымі, становячыся зацікаўленым і нярэдка бязлітасным крытыкам перакладу. Аднак трэба сказаць, што беларускія перакладчыкі ў асноўным паспяхова пераадоўляюць цяжкія і складанасці, усе відочныя і нябачныя перашкоды. І беларускі Чукоўскі, як правіла, гучыць гэтаксама высокапаэтычна, як і ў стылі роднай для яго рускай мовы. Вось,

для прыкладу, вядомыя радкі з «Айбаліта» ў перакладзе Аляксея Зарыцкага:

Блукаюць ля дарогі
Сланы і насарогі.
Яны равуць у злосці:
«Не едзе донгар штосьці?»

А побач бегемоднікі
Бяруцца за жыводнікі:
У іх, у бегемодінаў,
Жыводнікі бялячы.

І тут страусянты
Вішчаць, як парасяты.
Шнада страусянтак:
Не могуць ачуныць.

Пры ўзнаўленні казак Чукоўскага паўстаюць і некаторыя спецыфічныя перакладазнаўчыя праблемы. Скажам, як павінны гучаць па-беларуску імёны персанажаў асобных твораў пісьменніка: Майдадыр, Айбаліт або Мыйдадзір, Айбаліць? Пакуль што нашы перакладчыкі, прыбягаючы да этымалагізавання, гэтыя імёны перакладаюць, а не транскрыбуюць. Але ж, як мы ўжо раней падкрэслівалі, трэба ўлічваць успрыманне чытача. Так, маленькі беларус ведае казкі «дзядулі Чукоўскага» перш за ўсё ў іх рускамоўным гучанні і адносіцца да «Мойдадыра» і «Айболіта» як да самых звычайных асабовых імёнаў, г. зн. не ўдаецца ў іх семантыку. Таму незнаёма дзіўнымі яму, гэтану чытачу-беларусу, здаецца па сутнасці нававтораная, а на самай справе ранейшая, толькі этымалагізаваныя імёны. Прычым, не заўсёды і паслядоўна этымалагізаваныя (відэа-вочна, што паслядоўна этымалагізацыя патрабуе пісаць не «Мыйдадзір», а... «Мыйдадзірак»)...

Аднак мы ўжо закранулі пытанні, якія да гэтых артыкула хсць і маюць адносіны, ды не самыя непасрэдыя.

У заключэнне ж — адно пажаданне, скіраванае да выдаўцоў.

Якімі б вялікімі тыражамі ні выходзілі творы Карнея Чукоўскага, яны маланкава знікаюць з кніжнага прылаўка. Хочацца верыць, што наша спецыялізаванае выдавецтва «Юнацтва» ўлічыць чытацкую прыхільнасць да выдатнага рускага пісьменніка і парадзе нас новымі выданнямі яго твораў.

Таццяна КАБРЖЫЦКАЯ.

ная яе сцішанасць падахвочвала яго расказаць пра ўсё тое, што мучыла даўно, вярэдзіла сэрца. Ён нібыта нанова перажываў тыя дні, калі стрэў Чэсю і пакахаў, расказаў аб іх з адчаем, нічога не ўтойваючы, і гэтая шчырая споведзь ішла цяжка, і ён адчуваў яе ашаламляльную сілу, і ён быў удзячны Чэсі за тое, што яна не пярэчыць, не крыўдуе, слухае, як шчыры, умудроны жыццём чалавек, які і спасціг і падзяляе чужы боль, разумеючы яго вытокі. Некалі Багдана палохала сама думка пра шырую споведзь — зусім жа нядаўна, толькі што ён зноў быў змучаны гэтай думкаю! — але цяпер яшчэ больш палохала невядомасць таго, што адбудзецца, калі ён раптам усё раскажа Чэсі. Жах узрастаў з кожным словам, і Багдан неспадзеўкі, з адчаем, зразумеў, што не можа давесці сваю споведзь да канца, і са здзіўленнем, з палёгкаю нейкай адчуў і зразумеў, што пераскочыў у сваім апавяданні праз той вечар у бацькавай хаце, што гаворыць пра апошнія бацькавыя словы, пра яго патрабаванне не кідаць Чэсю анідзе, не кідаць Толічка. Ён кляў сябе, кляў сваю слабасць і зноў са здзіўленнем і нейкай палёгкаю заўважыў, што ўсё ў яго душы іначыцца, імкліва мяняецца, быццам ён і спраўды і ва ўсім адкрыўся Чэсі, і гэтыя змены прыводзяць да высновы, якая робіць яго зацятым і жорсткім. Доўбня! Ды хай ён выверне, як на сподак, усю сваю душу—Чэся не толькі не зможа зразумее яго парыванне, але і не зможа аніколі дараваць. Нават калі ён раскажа аб усім падрабязна, не ўтойваючы аніводнай драбніцы, не парушаючы паслядоўнасці падзей, не хаваючы свае тугі, якую даваўся перажыць, не закрэсліваючы згрызоты і болю, што ўвесь час, як шашаль, точыць яму сэрца, — усё роўна не зразумее, не даруе. Нават больш! Ён нават не паспее расказаць усё да канца— ва ўпор яна стрэліць з парабелума. З таго парабелума, які ты ёй і падарыў летась, і ўлупіць! І разліціцца на кавалчкі твая дурная мазгоўня!..

Нешта зашурхацела за спіной, і Багдан уціснуў галаву ў плечы. Падалося, што Чэся цягне з кабуры парабелум, зараз грывне стрэл... Шурхаценне не спыналася, яно то прападала, то ўзмацнялася, і ён марудна павярнуў голаў. Не згледзеў, а задагадаўся: шурхацці, асыпаючыся па сухой леташняй лістоце, патрывожаны пясок на сценах вымоіны. І Чэсіна постаць неяк выразна акрэслілася, быццам пясок ля яе раптоўна пасвятлеў, рот жа, нос і вочы як бы зліліся ў адну пляму, падобную на вялікую лісціну, абарваную з аднаго боку няроўна і неахайна.

«Небачка! Яна ж нежывая!»

Ён дакрануўся да яе рукі і скалануўся — халодная, зусім астылая рука, — пасунуўся назад. Сэрца зноў абрынулася ў гарачае кола, і гэтае кола дзерла грудзі, і Багдан, стогнучы ад болю ў сэрцы і за грудзінаю, схопіўся рукамі за лязнікі, каб выбрацца з вымоіны. Змярцвелыя ногі — доўга сядзеў на каленках — падагнуліся, і ён, як эрэзаны, асеў на халодны пясок. Нібыта плігаўка абазвалася ў яго за спіной:

— Пі-і-ць... Пі-і-ць...

Ён павярнуўся. Чэся глядзела на яго, і вусны яе нібы трымцелі ад болю. Узлезла ж яму ў голаў! Ды не памірае Чэся. І не памрэ! Жывая. І жыць павінна. Жыць!

— Зараз, рыбачка, я вады прынясу. Яна тут блізенька.

— Падцягні мяне туды. Бліжэй да вады.

— Добра, рыбачка, добра. Толькі з лязнякоў не будзем вытыркацца за надта...

Ён узняў Чэсю на рукі — як удвая пацяжэла яна за гэты час, што яны правялі ў пясчанай вымоіне, — прабіўся на краёк лязнякоў, амаль да самай вады, і апусціў ля кароткага драўлянага бруса, што ляжаў у асаці; асака суха шурхацела.

— Ве-етрык, — працягнула Чэся. — Лёгка тут дыхаецца. Там, роўна ў мяху, было блага...

Багдан мітунуўся на бераг, уклечыў ля граніта, сунуў руку з біклажкаю па локаці у ваду і, калі булькацела, выбіваючыся з вузкага гарляка паветра, ліхаманкава думаў, што рабіць далей. На нейкі міг паслабіў пальцы, біклажка, як корак, выскачыла з глыбіні на паверхню, і Багдан ледзь паспеў ухапіць яе. Да гэтай мізэрнай радасці — не ўпусціў, паспеў схопіць у цемры біклажку! — дадалася новая, вялікая і выратавальная. Ёсць жа човен! У ручаі, ля Падкасцельцаў, ляжыць — ён, Багдан, прыкмеціў яго ў маі, калі ішоў там з хлопцамі з першага ўзвода. На беразе ручая, непадалёк ад Дзвіны, ляжала ў лязнях тая старая пасудзіна, і яны шчэ сядзелі на ёй, курылі. Толькі ж ці знойдзеш цяпер тую мясціну? І невядома, ці ляжыць там той човен!

Багдан паіў Чэсю з біклажкі, абнадзейваў у радасным узрушэнні:

— Зараз прыгонім човен. Адна нага тут, другая — там: поўгадзінкі зойме, не больш, — сказаў ён і паклаў біклажку на брус, каля абіржавельных нітоў. — А ты ціхенька ляжы. Можа, у лязнякі табе перабрацца?

— Не, ля вады лягчэй. Аёр недзе — пах яго чую.

— Біклажка тут, на бусе. Брус, відаць, з маста прыгнала. Зноў яго, паразіты, адбудуваюць. Хай пастараюцца — зноў чухнем!

— Ідзі, ідзі, — сказала яна строгім, нейкім раптоўна акрэплым голасам, у якім гучала строгасць, падобная на злосць, і непрыязнасць, нейкая не прыхаваная.

Ён хацеў быў сказаць, што возьме яе аўтамат, але гэтая непрыязнасць у голасе пакрыўдзіла, засмуціла. Багдан паправіў на плячы карабін, абмацаў фінку ў скураным футарале, які быў ад вады халодны і слізкі, і ўпадбег пашнураваў усяж берага, прыціскаючы бліжэй да лязнякоў.

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

Мы гутарым з мастацкім кіраўніком Дзяржаўнага ансамбля танца БССР Генрыхам Маёравым. Цяпер ён пачаў працаваць над пастаноўкай балета Я. Глебава «Курган» у Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР.

— Генрых Аляксандравіч, вы чалавек параўнаўча «новы» ў беларускай харэаграфіі і балете. Раскажыце, калі ласка, крыху пра сябе.

— Калі можна так сказаць, маё першае знаёмства з танцам адбылося яшчэ ў ранням дзяцінстве. Прафесійным жа танцоўшчыкам я стаў праз шмат гадоў. І сёння з хваляваннем успамінаю свой дэбют у Львоўскім тэатры оперы і балета імя І. Франка, а затым і ў Кіеўскім тэатры оперы і балета імя Т. Шаўчэнкі. Я рана пачаў спрабаваць сябе і ў пастаноўцы балетных спектакляў. Аднак хутка зразумеў, што ведаў для гэтага яшчэ, на жаль, недастаткова. Таму вучыўся на балетмайстарскім факультэце ў Ленінградскай дзяржаўнай кансерваторыі імя М. Рымскага-Корсакава. (У 1974 годзе Г. Маёраў упершыню на савецкай сцэне паставіў балет Карэна Хачатурана «Чыпаліна», а ў 1976 годзе за гэты спектакль быў удастоены Дзяржаўнай прэміі СССР).

— У рэпертуары Дзяржаўнага ансамбля танца БССР ёсць танцы, якія вы паставілі на музыку Яўгена Глебава. Гэта што, спроба сіл музыканта і балетмайстра ў «малой форме» перад выходам на вялікі балет?

— Нашу садружнасць з Глебавым выпадковай не назавеш. Я шукаў, як кажучь, кампазі-

так званых малых форм. Яўген Аляксандравіч напісаў для нашага ансамбля пралог да канцэрта «Сінявокая, неўміручая», сюіты «Дняпровы браты», сюіты на матывах папулярнай «Лявоніхі» і мініяцюру «Камічная навела». Для мяне было сапраўдным адкрыццём, як ашчадна і ўмела развівае кам-

тара, які сапраўды любіць і тонка адчувае балет. Ён жа «прыцэльваўся» да харэографа, які «ставіць» музыку, музычную драматургію. Магу ўпэўнена сказаць: я знайшоў у ім тое, што шукаў, — умённе мысліць вобразаў, якія нараджаюцца ў саюзе музыкі і харэаграфіі. Напрыклад, глебаўская музыка да балета «Курган» па матывах паэзіі Янкі Купалы ад пачатку і да канца прасякнута скразным сімфанічным развіццём.

Перш чым прыступіць да новага сцэнічнага ўвасаблення «Кургана», мы звярнуліся да

пазітар нашы харэаграфічныя знаходкі і суадносіць іх з агульнай архітэктонікай музычнай задумкі. Узятць хоць бы пралог да канцэрта «Сінявокая, неўміручая». У першай частцы ідзе варыяцыя карагода, і танец як бы далучае гледача да паэтычнага вобраза беларускай зямлі ў гістарычным часе. Харэаграфічныя малюнкi складаюць мазайку эпизодаў, звязаных з рэвалюцыйнай віхурай, з уздымам народнага руху — за шчасце, за волю, — за светлую будучыню... І гэта ўсё спалучалася арганічна з музычнай маляўнічасцю.

Натуральна, для такой харэаграфіі мы знаходзім і адпаведную літаратурную праграму. Музыка Глебава часта перагукаецца з матывамі паэзіі Янкі Купалы. Лібрэта балета «Курган» напісаў паэт Анатоль Вяцінскі, які зліў у адно два творы Янкі Купалы — «Курган» і «Магіла льва».

Чытаючы Купалу і праслухоўваючы музыку Глебава, я ўявіў сабе рашэнне спектакля, адчуў яго «падводныя» і «надводныя» плыні, убачыў нават харэаграфічныя дэталі і акцэнтны ў пластычнай партытуры. Давялося заглябіцца ў багацце беларускага нацыянальнага фальклору. Бо, згадзіцеся, увасобіць у балете такія розныя і такія глыбокія вобразы, як Гусяр і Машэка, — справа не простая. Слова і музыка вымагаюць каларытнага і дакладнага танцавальнага эквіваленту. Каларытнага і дакладнага!

Бачу Гусяра як вялікага народнага мысліцеля. Яго тэмперамент і жыццёвая філасофія адрозніваюцца ад натурны і светапогляду стыійнага бунтара Машэкі. Абодва яны ўвасабляюць лепшыя якасці аддальных сыноў народа. Вельмі б хацелася раскрыць гэтую адметнасць і гэтую аднасць маляўніча і пераканальна. Музыка Яўгена Глебава, лібрэта Анатоля Вяцінскага і сцэнаграфіі, мяркуючы па эскізах Юрыя Тура, даюць для гэтага ўсе магчымасці. І гэта павяліч-

вае адказнасць усіх тых, каму выпадае ўвасабляць такі ўдзячны матэрыял на танцавальнай мове.

Хто гэта? Партыю Машэкі, відавочна, дэвідзеца ўвасабляць Віктару Сарксісяну, Юрыю Траяну і Уладзіміру Камкову. Думаю, што аматары балета добра знаёмыя з гэтымі танцоўшчыкамі і могуць у думках уявіць сабе ў гэтай ролі кожнага з іх. На ролю Наталькі мяркуюць запрасіць Людмілу Бржазоўскую і Натэлу Дадзішкіліяні. Гусяра бачым у выкананні Уладзіміра Глінскіх і Аляксандра Рымашэўскага. Князь — Уладзімір Іваноў... Кожнага з іх чакае складаная, напружаная, але і па-сапраўдному творчая праца. Што з гэтага атрымаецца, судзіць гледачам. Упэўнены ў адным: кожны з нас аддае сябе спектаклю цалкам, з усім раней назапашаным вопытам і ўсім мастакоўскім патхненнем. Янка Купала дорыць нам вобразы, пра якія толькі можна марыць. Мушу сказаць, што пастановачныя ідэі і іх увасабленне заўсёды ўзгадняюцца з кампазітарам. У музычнай драматургіі балета — дух і пластыка паэтычнай легенды.

Ставіць у год векавога юбілею нашага народнага паэта харэаграфічны спектакль па яго творах — гонар і вялікая адказнасць нашага музычнага тэатра.

Інтэрв'ю ўзяў
В. САЛАУЕУ.

НА ХВАЛЯХ ЭФІРУ

Чытаючы газетныя рэцэнзіі на радыё-спектаклі, аналізуючы пісьмы слухачоў, пераконваешся: тэатр у эфіры — самастойны від мастацкай творчасці, які заваяваў сваё права на жыццё.

Як вядома, у тэатры, кіно, на тэлебачанні рэжысёр і акцёры для стварэння праўдзівай сцэнічнай абстаноўкі карыстаюцца дэкарацыямі, асвятленнем, маюць у сваім распараджэнні шмат сродкаў, якія дапамагаюць выклікаць у гле-

гэта — вядучы. Яго ўключаюць амаль ва ўсе радыёінсцэніроўкі. Ён злучае паміж сабой сцэны спектакля. Але ці заўсёды патрэбны вядучы? Супрацоўнікі радыё з Масквы, Ленінграда, Кіева, Вільнюса, сустракаючыся з намі і абмяркоўваючы пытанне, ці такая ўжо неабходная роля вядучага, аднадушныя ў меркаванні, што п'еса без вядучага больш лаканічная і дынамічная, хаця вядучы і ўносіць радыёэфанічнасць.

У сваёй практыцы я заўсёды арыентавалася на першакрыніцу. Так, інсцэніруючы апавесць В. Быкава «Пайсі і не вярнуцца», спачатку хацела абысціся без вядучага. Але чым больш удумліва

падкрэслены музыкой усе лірычныя сцэны! А песні, што прагучалі ў спектаклях «Векапомныя дні», «Мінскі напрамак», сталі шырока вядомымі і любімымі, іх ўключаюць у свой рэпертуар прафесійныя і самадзейныя выканаўцы.

Так, музыка — адзін з галоўных кампанентаў радыёспектакля. Яна на радыё «замаяняе» дэкарацыі, святло, грим, касцюм, яна здольна іншы раз сказаць слухачу больш, чым тэкст, нават замяніць дзеянне. На жаль, у літаратурна-драматычным вяршанні Беларускага радыё гукарэжысёр і музычны афарміцель сумяшчаюцца ў адной асобе. А ці можа адзін чалавек добра выконваць дзве такія розныя работы?

Няма ў нас і самастойнай трупы акцёраў. Але на працягу доўгіх гадоў сумеснай працы над радыёпастаноўкамі склаўся асноўны касцяк выканаўцаў, куды ўваходзяць вядучыя майстры беларускага тэатра і моладзь, акцёры-аднадумцы, якія любяць, разумеюць мастацтва радыётэатра і, нягледзячы на цяжкасці (у нас нават няма асобнага пакоя для рэпетыцыі), заўсёды зацікаўлена, самааддана працуюць над радыёролямі. Кожны з іх меў магчымасць стварыць у радыётэатры не толькі другарадную, але і галоўную, адказную ролю.

Так, галоўную ролю ў спектаклі «Вазьму твой боль» іграла Марыя Захарэвіч, у спектаклі «Мінскі напрамак» складанейшую ролю іграла Ніна Піскарова. А ў адной з апошніх пастановак радыётэатра паводле паэмы А. Куляшова «Хамуціус» вельмі складаную трагедыйнаю ролю сыграла Зінаіда Зубкова і сыграла на высокім прафесійным узроўні. Лілія Давідовіч больш вядома па тэатральных работах і ў нас, на радыё, як актрыса драматычная. І вось нечаканасць. У спектаклі «Новая зямля» мы даручылі ёй вострахарактарную камедыйнаю ролю. І актрыса бліскуча яе выканала.

Мікалай Дворнікаў — Уладзімір Рагаўцоў — таксама ўдача артыста і спектакля. Не баіцца рэдакцыя даручаць галоўныя ролі і зусім маладым артыстам. Так, у спектаклі «Пайсі і не вярнуцца» складаныя, псіхалагічныя ролі выконвалі артысты, упершыню запрошаныя на радыё: Наталля Кафанова і Аляксандр Мароз. У пастаноўцы паводле рамана П. Місько «Градабой» у галоўных ролях выступілі артысты Галіна Бальчэўская, Геннадзь Гарбук, Маргарыта Громава і Барыс Уладзімірскі. І такіх прыкладаў многа. Творча супрацоўнічала рэдакцыя і з артыстамі Рускага тэатра імя Горкага.

Гаворка аб творчых дасягненнях артыстаў, іх рабоце на радыё вялася на

пасяджэнні калегіі Дзяржтэлерадыё БССР. Сама пастаноўка пытання на калегіі сведчыць пра тое, як сур'ёзна ставіцца кіраўніцтва да гэтай адказнай справы.

На пасяджэнні калегіі гаварылася, што вялікая група вядучых і маладых артыстаў плённа працуе, аддаючы свой вольны час тэлебачанню і радыё. Ды не ўсе рэжысёры (як тэлебачання, так і радыё), асабліва маладыя, плённа працуюць з артыстам над ролямі, над літаратурным матэрыялам. Гаворачы працей, не кожны рэжысёр зразумеў, якая вялікая адказнасць ускладзена менавіта на яго.

У тэатры, як вядома, артыст працуе над ролямі месяц, і два, і тры, а ў нашых спецыфічных умовах значна скарачаецца рэпетыцыйны працэс. І рэжысёр радыё і тэлебачання павінен прыходзіць да артыстаў падрыхтаваны і творча, і арганізаваны сам.

Нярэдка мы запрашалі на пастаноўкі тэатральных рэжысёраў. У нас ставілі спектаклі М. Співак, Г. Уладзімірская, Э. Браварская. Выпусціў на нашай рэдакцыі спектакль І. Лапцінскі. Некалькі інсцэніровак паставіў Л. Вавілаў, другую пастаноўку ажыццяўляе В. Кернаўчыцкая, спрабуе свае творчыя сілы і асістэнт рэжысёра В. Красоўская. Спецыфічная праца рэжысёра на радыё патрабуе ад яго ўмення працаваць над словам. Менавіта слова і больш за ўсё слова раскрывае перад слухачом усю складаную, унутраную сутнасць вобраза. Другі план ролі, раскрыццё яго падтэксту і складаюць аснову працы радыё-рэжысёра. Гэта самая складаная частка работы рэжысёра ўвогуле. І тут узнікае думка: а можа, варта маладым тэлевізійным рэжысёрам іншы раз даручаць пастаноўкі радыёспектакляў? Тут яны не пасрэдна на практыцы адчуваюць, што такое слова ў эфіры, якое яно павінна быць шматграннае, і што толькі правільна пастаўлена перад акцёрам задача дапаможа данесці да слухача задуму рэжысёра.

Думаецца, гэта была б для маладых рэжысёраў добрая практычная школа.

Хацелася б таксама, каб вядучыя беларускія пісьменнікі прыносілі да нас на радыё не толькі свае творы, напісаныя для часопісаў, а каб радалі і арыгінальнай беларускай радыёп'есаю на сучасную тэму. Радыё ж даносіць слова мастацтва да мільянаў людзей. Як не выкарыстаць гэту магчымасць?

Соф'я ГУРЫЧ,
галоўны рэжысёр Галоўнай рэдакцыі
літаратурна-драматычнага
вясчання рэспубліканскага радыё.

Слова, музыка, вобраз

НАТАТКІ РАДЫЁРЭЖЫСЁРА

дачоў патрэбныя зрокавыя асацыяцыі. Радыё гэтага не мае.

Мастацкі вобраз радыёспектакля складаецца ў асноўным з трох элементаў — слова, музыкі, гукавых эфектаў. Уздзеянне на слухача словам — галоўная мастацкая сіла радыёспектакля. Зыходзячы з гэтага, радыёп'еса, арыгінальная ці зробленая па матывах мастацкай літаратуры, вымагае сваёй спецыфічнай пабудовы.

Калі тэатральны спектакль можа мець падрабязную слоўную экспазіцыю, то ў радыёспектаклі яна павінна быць кароткай і дзейснай. Доўгая, апісальная экспазіцыя хутка надакучыць слухачу.

Працуючы над радыёп'есаю як аўтар і рэжысёр, перш за ўсё вызначаю месца, дзе адбываецца дзеянне: у лесе, у канторы, дома, на палявым стане і г. д. І тады ўжо ведаю, які гукавы фон спатрэбіцца, каб ва ўяўленні слухача ўзніклі патрэбныя асацыяцыі. Гукавыя эфекты, або, як іх інакш называюць, шумы, уносяць у радыёспектакль дакладнасць, праўду жыцця.

Часта ў радыёп'есе прысутнічае персанаж, які рэдка сустракаецца ў тэатры.

чытала прозу Быкава, чым глыбей унікала ў спецыфіку яго творчай задумкі, тым больш пераконвалася, што без аўтарскага тэксту, які стварае неабходную сцэнічную атмасферу, не абысціся. Вядучы быў не проста расказчыкам, дзейнай асобай, а чалавекам, які, падобна самому аўтару, перажывае вайну, бачыў, ведае людзей, з лёсам якіх знаёміць слухачоў.

А вось у радыёспектаклі па рамана І. Шамякіна «Вазьму твой боль» вядучы быў не патрэбен. Тут галоўнае — выпісаць характары герояў у сутыкненнях, у канкрэтных канфліктных сітуацыях, драматычна, жыццёва праўдзівая.

Вялікую ролю іграе дакладна знойдзеная музычная тэма, якая афармляе спектакль. Для нашых спектакляў пісалі Ігар Лучанок, Яўген Глебаў, Генрых Вагнер і іншыя. Так, музыка Лучанка ў спектаклях «Мінскі напрамак» і «Новая зямля» тонка і пранікнёна стварала патрэбны настрой, атмасферу спектакляў. Як цудоўна перададзены музыкой у спектаклі «Мінскі напрамак» клопат і трывога маршала Чарняхоўскага за лёс давераных яму байцоў, як пшчотна

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Якая багатая на таленты была трупа Другога БДТ (Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа), можна і сёння меркаваць хоць бы па такім факце. Папулярны камедыйны актёр, адзін з лідэраў цяперашняга калектыву коласаўцаў дзесяцігоддзімі лічыўся майстрам эпизоднага ролі.

Як звычайна на самастойную артыстычную творчасць і зачаравалі сваёй непасрэднасцю і ўмельствам, віцязчан у спектаклі «Цудоўны сплаў», яму выпадала іграць ролю... Старонняга грамадзяніна. Без імя! Чалавека, які толькі адзін раз выходзіць на падмосткі...

Няўрымліва камсамольскі энтузіяст, жартаўнік, дасціпны суб'яднік, І. Матусевіч, здавалася, пагаджаўся са станові-

— той жа А. Ільінскі, М. Звездачотаў, Ц. Сяргейчык, А. Шэлег — прызналі, што іх калега і партнёр зноў бліскуча пацвердзіў сваю рэпутацыю майстра эпизодаў па вышэйшых крытэрыях мастацтва.

Іосіф Антонавіч і пазней, заняўшы адпаведнае яго таленту становішча аднаго з вядучых артыстаў, выступаў у коласаўцаў як віртуозны выканаўца, скажам больш далікатна, невялікіх па памерах роляў. Якое

знакам якасці. Заваяваўшы аўтарытэт аднаго з вядучых, ён па-ранейшаму не грэбуе «маленькай роляй». І якія гэта сапраўдныя даяменты, яго «выхады» хоць бы ў «Клапе» У. Маякоўскага (Штальмайстар) або ў «Багне» А. Астроўскага (Іон Турунтаеў), у драме «Навальніца будзе» паводле трылогіі Я. Коласа «На ростанях» (дзядзька Есуп) або ў «Бацькаўшчыне» К. Чорнага (Сымон Рапецка)! На абмежаванай плошчы тэксту (а ў памянёнага вышэй Гюнтэра наогул, напрыклад, няма слоў), у кароткія імгненні сцэнічнага жыцця яго персанажы набываюць рэльефную скульптурнасць. Пластыка руху, жэст, інтанацыя, міміка мабілізаваны на абвострана дакладную абмалёўку воль гэтага чалавечай індывідуальнасці, гэтага чалавечага тыпу.

У ролі Гарошкі («Выбахайце, калі ласка!»).

КАБ ТАЛЕНТ ЗІХАЦЕЎ...

Народнаму артысту БССР
І. МАТУСЕВІЧУ — 75

дывідуальнасці, гэта ганаровае званне — майстар! — дык жа эпизоду... Пачынаючы з 1928 года, Іосіф Матусевіч, гэты завадатар і перасмешнік у закулісным свеце, шчыры ў сяброўскім асяроддзі і дзелавы ў творчай працы — Юзік, любімец А. Ільінскага, М. Міцкевіча, Ц. Сяргейчыка, на сцэну выходзіў часцей за ўсё ў ролі, тэкст якой перапісчык змяшчаў на адной старонцы са школьнага сшытка. Так было і тады, калі Другі БДТ ставіў маштабныя палотны з удзелам шматлікіх масовак («Горад вятроў» В. Кіршона, «Першая Конная» У. Вішнеўскага, «Авангард» В. Катаева), і калі маладога актёра ўводзілі ў раней пастаўлены спектаклі («Цар Максімільян», напрыклад).

У першым акце матросам, у другім — анархістам, у трэцім — мужыком... Каму быць? Юзіку Матусевічу. Нават тады, калі ў 1932 г. актёры-студыйцы Другога БДТ заваявалі першае

шчам другараднага артыста трупы. Праўда, карыфеі тэатра ведалі вядомы афарызм наконт таго, што на сцэне, маўляў, не бывае другарадных выканаўцаў, але... Эпізодныя ролі — яму, Юзіку. І гэта сапраўды толькі так здавалася, быццам ён «пагаджаўся» быць заўсёды адно каларытнай фігурай з натоўпу, «адным» з масоўкі. Артыст старанна і паслядоўна выпрацоўваў у сабе гатоўнасць да сцэнічнай імправізацыі, да пераўвасоблення ў адметны характар.

Цікава, што праз 25 гадоў пасля прэм'еры студыйнага спектакля «Цудоўны сплаў» рэжысёр В. Броўкін нанова паставіў гэту камедыю з новым пакаленнем коласаўцаў, і пасталелы, прызнаны ўжо майстар І. Матусевіч зноў толькі адзін раз выходзіў на падмосткі Староннім грамадзянінам, «зрываючы», як кажуць у закулісным свеце, апладысменты глядзельнай залы. І шануюныя карыфеі

дзівоснае спалучэнне адукаванага ёлупа і даверлівага бюракрата дае І. Матусевічу ў ролі Судзізі ў славутым «Несцерку» В. Вольскага! Колькі гратэскага сарказму ўкладае ён у такую фігуру, як агідны закансерваваны фашыст Гюнтэр («Гарачае лета ў Берліне» Д. К'юсак). А гэты палахлівец з прэтэнзіяй на якуюсці важкасць сярод паслугачоў гараднічага, гэты нікчэмны наглядчык вучылішчаў Хлопаў з гогалеўскага «Рэвізора», пастаўленага коласаўцамі ў 1945 г. у рэжысуры Н. Лойтэра з такім сюзор'ем выканаўцаў — М. Звездачотаў, А. Ільінскі, П. Малчанаў, А. Радзюлоўская, А. Шэлег, М. Бялінская, Ц. Сяргейчык...

Так з безліччэ эпизодаў (а за сваю службу на сцэне гэты актёр сыграў, мабыць, роляў больш, чым хто-небудзь іншы з коласаўцаў: калія трохсот!) вылучаліся работы, якія былі ўжо, па-сучаснаму кажучы, са

Галасавыя дадзеныя І. Матусевіча «вакальнымі» не называюць, ростам ён невялікі, актёрскай «фактуры», якая, бывае, сама па сабе надае чалавеку выгляд артыста, няма... А ён — выдатны майстар сцэнічнага партрэта. Ён — стваральнік сапраўды жывапісных вобразаў у лепшых спектаклях коласаўцаў. Ён — знаўца беларускай сцэнічнай мовы, якая так хораша гучыць у яго, калі ён вымаўляе рэплікі і маналогі герояў А. Макаёнка, К. Чорнага, В. Вольскага, І. Шамякіна, У. Караткевіча, А. Петрашкевіча, М. Матукоўскага. Гаворка сучаснага нашага знаёмага або персанажа п'есы з далёкага беларускага мінулага ў яго — выразная, сакавітая, трапная па інтанацыйным ладу.

Усё гэта даецца актёру працай. Уменне шліфаваць прыродны талент — адна з галоўных рысаў самога таленту. Творчасць народнага па сваёй ідэйна-мастакоўскай накіраванасці артыста Іосіфа Матусевіча — прыклад дастаткова красамоўны, каб пераканаць у гэтым любога скептыка. Ён зведваў поспехі на ўсесаюзных аглядах актёрскага майстэрства (як Масква і Ленінград, Кіеў і Львоў аплаздіруюць яму ў ка-

У спектаклі «Блудны сын».

медыях А. Макаёнка, у «Несцерку», у «Навальніцы будзе», у горкаўскіх «Ворагах», напрыклад, добра помніць тэатр), яго ведае беларускі глядач — ад Полацка да Рэчыцы, ад Мсціслаўя да Брэста. Сёння І. Матусевіч — адзін з тых, хто мае гонар называцца ў ліку сапраўдных майстроў нашай нацыянальнай сцэны.

Я. КУРАНКОВІЧ.

ВЫСТАЎКІ

Наглядзчы на разнастайнасць работ, усіх іх аб'ядноўвае несумненны талент аўтараў. Яшчэ здалёк прыцягваюць да сябе ўвагу вялікія акварэль-

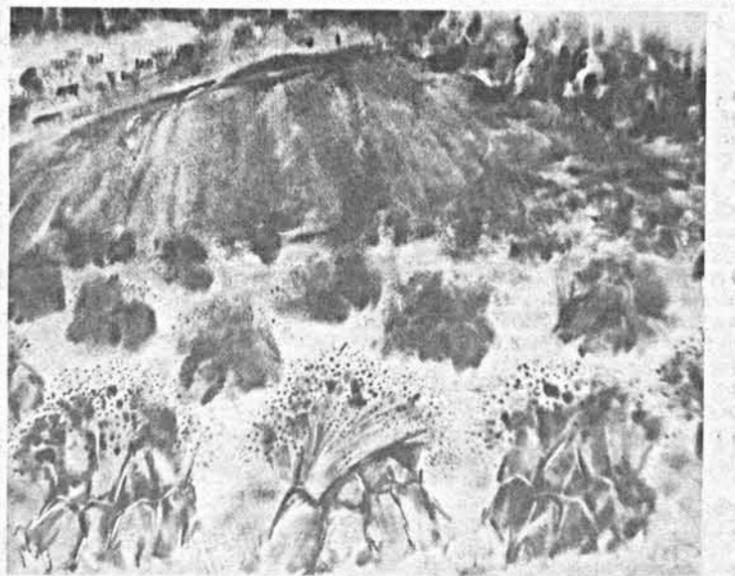
тэрпрэтацыі мастака яна набывае нечакананую казачную ўрачыстасць і загадкавасць, шчодра раскрываючы перад намі сваю прыгажосць.

Работы Валерыя Свістунова ўражваюць сваёй празрыстасцю, стараннасцю прапрацоўкі дэталей, своеасаблівай кантрастнай гамай фарбаў. Карціны Свістунова — быццам фрагменты далёкага дзяцінства, што назаўсёды запалі ў памяць і час ад часу напалняюць душу адчуваннем перажытага некалі бясконцага шчасця.

Зусім у іншым колеравым і эмацыянальным ключы вырашаны работы, якія прадставіла на выставку мастачка Любоў Міньковіч. Яе акварэлям уласціва намернасць, вытанчанасць. Іх асноўная тэма — цішыня ў прыродзе, час роздуму, мудрасці і душэўнага спакою. Прыглушаныя таны, спакойныя фарбы, мяккія, размытыя контуры прадметаў надаюць карцінам Любоў Міньковіч унутраную глыбіню, падірэсліваюць тонкі густ мастачкі. Своеасаблівае бачанне навакольнага свету, разнастайнасць выяўленчых сродкаў вызначаюць несумненную прыцягальнасць яе работ.

Разглядаючы пейзажы Алісы Мароз, часта ловім сябе на думцы: як здолеў мастак перадаць на звычайным лісце паперы спакойную важкасць вады, пышную лёгкасць воблакаў, казачную мяккасць і цэпльна прычэмаў, што апусціліся на возера, якое дрэмле сярод лугоў? Аліса Мароз умела і з густам перадае ў сваіх акварэлях найтонкія адценні колеру, якімі так багата навакольная прырода. У яе акварэлях — цудоўныя імгненні нашага агромністага свету.

Работа над партрэтамі — адна з найбольш складаных задач, якія паўстаюць перад мастаком у працэсе яго творчай дзейнасці. Каб стварыць партрэт, які адлюстроўваў бы не толькі знешнія рысы, але і ўнутраную сутнасць чалавека, мастак павінен валодаць талентам пранікнення ў чалавечы

А. МАРОЗ. Лен.

характар, павінен умець убачыць у чалавеку тое, што ў звычайным паўсядзённым жыцці мы не прыкмятаем. Партрэты Таццяны Ханінай — яркае пацвярджэнне таго, што яна гэтым талентам валодае.

Зусім інакш успрымаюцца работы Ягора Батальёнка, на якіх касмічна-чорнае неба, халодны немяны пейзаж. Лаканічны і выразны стыль работ надаюць прыгоўвае ўвагу да яго акварэлей. Нават звычайныя, звыклія ў сваёй паўсядзённасці прадметы набываюць у акварэлях Я. Батальёнка нечаканае гучанне. У карцінах прысутнічае элемент знарочыстай недагаворанасці, намік на штосьці, што засталася за межамі карціннай рамы. Акварэлі Батальёнка — гэта не проста вобразы. Гэта як бы водгукі вобразаў, іх бачныя, і ў той жа час няўлоўныя цені. Яны ўзбу-

джаюць наша ўяўленне, прымушаюць яго працаваць і самастойна «дапісваць», давяршаць тонка абзначанае мастаком. Ці не ў гэтым мэта работы кожнага мастака — прымусіць глядача думаць над сваёй карцінай?

Ітак, на праспенце Машэрава, у буйнейшым кінатэатры рэспублікі працуе выстаўка. Выступіўшы ў ролі «апенуна прыгожых мастацтваў», кінатэатр актыўна спрыяе знаёмству самых шырокіх колаў публікі з работамі таленавітых беларускіх акварэлістаў. Хочацца, каб гэта супрацоўніцтва прадаўжалася і надалей, ператварыўшыся з цягам часу ў добрую традыцыю. Тым больш, што беларускія мастакі, якія прынялі ўдзел у гэтай выставцы, парадавалі нас новымі творчымі здабыткамі.

Аляксандр ЗЯНЕВІЧ.

НА ШЛЯХУ ДА ДОБРАЙ ТРАДЫЦЫІ

Выстаўка «Сучасная беларуская акварэль», арганізаваная Саюзам мастакоў БССР, экспануецца ў буйнейшым кінатэатры нашага горада «Масква». На ёй прадставлены акварэльныя работы беларускіх мастакоў самых розных накірункаў.

Мікалая Бушчыка. Выкананыя ў яркай своеасаблівай манеры, яны па сваім кампазіцыйным і колеравым вырашэнні нагадваюць работы Мікалая Рэзыха. На акварэлях Бушчыка — прырода розных куткоў нашай краіны. У ін-

Л. МІНЬКОВІЧ. Прычэмакі.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Сёлета грамадскасць рэспублікі будзе адзначаць 100-годдзе з дня нараджэння выдатнага дзеяча беларускай савецкай культуры Уладзіслава Галубка. Прапануем чытачу некаторыя звесткі пра жыццё і дзейнасць гэтага аднаго з тэатральнага працаўніка і пра створаны ім тэатр. Падборку дакументаў па старонках друку падрыхтавалі супрацоўнікі Дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва БССР Л. Балыніна і Т. Кульбіцкая.

● Вядомы беларускі драматург і артыст У. Галубок уступіў у аб'яднанне «Маладняк».

За апошні час Галубок напісаў новую камедыю «Пінская мадонна».

«Маладняк», № 10, 1926 г.

ГАДЫ, СПЕКТАКЛІ, МАРШРУТЫ

З архіва народнага артыста БССР Уладзіслава ГАЛУБКА

● У 1926 годзе Беларускі тэатр пад кіраўніцтвам Галубка, абслугоўваючы БССР, паставіў 178 спектакляў і 45 канцэртаў.

«Маладняк», № 1, 1927 г.

● Беларускі драматург У. Галубок здаў Белдзяржвыдавцтву для друку сваю п'есу «Ганка».

«Полымя», № 4, 1928 г.

● У канцы снежня ў Гомельшчыну выязджае Беларускі дзяржаўны вандроўны тэатр пад кіраўніцтвам У. Галубка. У Гомельшчыне тэатр мае быць месяц два.

«Полымя», № 10, 1928 г.

● Дзяржаўны вандроўны тэатр пад кіраўніцтвам У. Галубка падрыхтаваў да пастаўкі новую п'есу «Таміла» па раману французскага пісьменніка Дзюшэна, у перапрацоўцы Алеся Ляжневіча (пастаўка Міцкевіча). Для п'есы падрыхтаваны новыя спецыяльныя вопраткі і дэкарацыі.

«Полымя», № 3, 1928 г.

● Наркамсветы БССР атрымаў запрашэнне ад Беларускага Дома Асветы ў Ленінградзе з просьбай аб пакіраванні Беларускага дзяржаўнага вандроўнага тэатра пад кіраўніцтвам У. Галубка ў Ленінград для пастаўнавак у Беларускай Доме Асветы, а таксама на Абухаўскім ды Пушкіўскім заводах.

«Полымя», № 8, 1928 г.

● Пастанова Саўнаркома БССР «Пра наданне У. Я. Галубку годнасці народнага артыста рэспублікі».

20 снежня 1928 г.

Для адзначэння асабліва карыснай для БССР дзейнасці т. Галубка Уладзіслава Язэпавіча, як арганізатара, рэжысёра і артыста Беларускага вандроўнага тэатра, Савет Народных Камісараў БССР пастаўляе:

1. Надаць яму годнасць народнага артыста рэспублікі.

2. Назначыць т. Галубку Уладзіславу Язэпавічу персанальную пенсію ў памеры стаўкі адказнага палітычнага кіраўніка.

● У панядзелак 25 сакавіка г. г. адбыўся ў памяшканні

Беларускага дзяржаўнага тэатра вечар, прысвечаны творчай працы У. Галубка і надання яму годнасці народнага артыста. Вечар гэты арганізавала літаратурнае аб'яднанне «Полымя», членам якога з'яўляецца У. Галубок.

Урачысты вечар адкрывае Міхась Чарот. З дакладам аб літаратурнай і тэатральнай дзейнасці У. Я. Галубка выступіў пісьменнік Цішка Гартны...

Уся чыннасць У. Галубка за час з 1914 па 1928 г. з'яўляецца самаадданай працай на карысць беларускай пралетарскай культуры і тэатра. Адданасць Уладзіслава Язэпавіча Галубка цалкам ацэнена ўрадам БССР, які надаў яму ганаровую годнасць народнага артыста.

«Полымя», № 10, 1929 г.

За час свайго прабывання тэатр паставіў «Дзяўчаты нашай краіны» (Мікітэнкі), «Віхор» (Сташэўскага), «Контратака» (Курдзіна) і «Мой друг» (Пагодзіна).

У заключэнне сваіх гастроляў калектыў тэатра рыхтуе да пастаўкі вялікі канцэрт.

Пасля сканчэння працы ў Дзяржінску тэатр пераедзе для гастроляў у Заслаўе.

«Літаратура і мастацтва», № 25, 1933 г.

● Мастацкая выстаўка пейзажаў народнага артыста У. Я. Галубка становіць сабой вельмі цікавае з'явішча. Мы ўсе добра ведаем Уладзіслава Язэпавіча як артыста, драматурга, адміністратара, але мала хто ведае яго як мастака. Тав. Галубок першы раз выступае перад грамадскасцю ў якасці жывапісца і, трэба адзначыць,

выступае нядрэнна. Яго творчасць перарастае рамкі звычайнага аматарства — у некаторых яго малюнках відаць сапраўднае майстарства. Да ліку дадатных бакоў мастака трэба далучыць яго шчырасць у падыходзе да таго ці іншага матыву, што сведчыць пра яго сапраўдную любоў да прыроды. Яго палотны жыццяродныя, фарбы часамі дасягаюць вялікай яснасці, празрыстасці.

«Літаратура і мастацтва», № 55, 1935 г.

● Пастанова ЦВК і Саўнаркома БССР «Аб 15-гадовым юбілеі БДТ-III».

23 снежня 1935 г.

Улічваючы вялікую работу, праробленую Трэцім Беларускім вандроўным дзяржаўным тэатрам за 15 гадоў яго дзейнасці, асабліва ў справе культурнага абслугоўвання працоўных мас вёскі (калгасаў і саўгасаў), Цэнтральны Выканаўчы Камітэт і Савет Народных Камісараў БССР пастаўляюць:

1. Узнагародзіць граматамі ЦВК БССР старэйшых работнікаў і актыўных удзельнікаў у будаўніцтве тэатра таварышаў: народнага артыста рэспублікі Галубка У. Я., артыстаў Саннікова К. М., Рэйзман-Бусел Д. В., Калачынскую А. Б., Несцяровіч О. І., Лазарчык З. С.

2. За актыўны ўдзел у арганізацыі тэатра і за стварэнне рада каштоўных мастацкіх вобразаў надаць званне заслужанага артыста рэспублікі лепшым актёрам тэатра тт. Згіроўскаму А. А. і Былічу К. Ф.

3. Прэміраваць народнага артыста рэспублікі, нязменнага дырэктара тэатра Уладзіслава Язэпавіча Галубка асабістай легкавой машынай і творчай камандзіроўкай у Маскву і Ленінград.

4. Выдаць грашовую прэмію артыстам: У. Я. Галубку, К. М. Саннікову, Д. В. Рэйзман-Бусел, А. Б. Калачынскай, О. І. Несцяровіч, З. С. Лазарчык, А. А. Згіроўскаму і К. Ф. Былічу.

5. Даручыць Народнаму камісарыату асветы БССР прэміраваць каштоўнымі падарункамі работнікаў БДТ-III, праявіўшых сябе на рабоце ў тэатры.

6. Для паляпшэння работы БДТ-III па абслугоўванню раёнаў выдаць тэатру грузавую машыну.

З ДАЛЁКІХ І БЛІЗКІХ ДАРОГ

ступленні ў Польскай Народнай Рэспубліцы, на новабудовых легендарнай Пскоўскай зямлі, на Капыльшчыне...

З КАНЦЭРТАМІ ПА ГДР

Шмат кіламетраў на творчым шляху лаўрэата прэміі Мінскага абкома ЛКСМБ, дыпламанта Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных народнага цымбальнага аркестра Дома культуры работнікаў службы быту. Памятаем мы, яго ўдзельнікі, канцэрт у Крамлёўскім Палацы з'ездаў на сесіі Вярхоўнага Савета СССР, шматлікія сустрэчы з працаўнікамі горада і сяла, канцэрты на ўдарных камсамольскіх будоўлях рэспублікі і краіны, вы-

І вось цяпер наш цымбальны аркестр пабываў у гастрольнай паездцы па ГДР.

...У канцы лютага ўсесаюзна турсыскай поезд «Дружба» прыбыў у Берлін. У ліку пасланцоў Ленінскага камсамола Савецкай краіны на юбілей Саюза нямецкай моладзі быў запрошаны і цымбальны аркестр з горада-героя Мінска. Трэба сказаць, што гэта быў адзін мастацкі калектыў у саставе поезда. І загучалі беларускія цымбалы на нямецкай зямлі, дзіявала ліра, завістаў «салавей».

З НАРОДНЫХ КРЫНІЦ

Цяжка ўявіць сабе аблічча беларускай вёскі без плота, нітачкі жэрдак, што цягнеца на гумнішча, без агароджы з завостраных зверху плашак. Агароджы адыгрывалі ў абліччы вёскі, сядзібы вялікую ролю.

Жэрдкавыя агароджы прымяняліся ў асноўным на прыгумненнях, хоць іншы раз сустракаюцца і на вуліцах, асабліва ў вёсках з такой забудовай, калі насупраць дома, на супрацьлеглым баку, стаялі хлэй і гумны. Шмат жэрдкавых агароджаў захавалася на Вілейшчыне. Выйдзеш за ваколіцу і пагляду адкрываюцца доўгія жэрдкавыя ніткі, якія пятляюць па прыгумненнях, паміж стагамі і ады-

Яны вызначалі контуры вуліц, двароў, надаючы ім то звільстную, маляўнічую, то дакладную і строгаю форму.

Самай прастай, і ў той жа час самай маляўнічай, з'яўляецца жывая агароджа — палоска кустоў, густая сетка зеляніны, якая ўецца па тонкім жэрдкавым каркасе. Такі від агароджы цяпер становіцца ў вёсцы ўсё больш папулярным.

Плот сустракаецца ў розных раёнах Беларусі, але шырэй за ўсё ён распаўсюджаны на Палессі. Звычайна — гэта тры гарызонтальныя жэрды, заплеченыя прутамі па вертыкалі. Іншы раз такі плот рабіўся вышынёй да трох метраў. Уверсе пруты разыходзіліся, утвараючы з абодвух бакоў своеасаблівую стрэшку. Былі агароджы, у якіх пруты ўпляталіся вакол вертыкальных стоек гарызонтальна. Платы адрозніваюцца паміж сабой і па сваёй шчыльнасці. Найбольш распаўсюджаны заплеченыя ў адзін рад, але сустракаюцца і ў два-тры рады, густыя і шчыльныя, якія ствараюць глухую агароджу. Найбольш старыя платы выкананы з пруты, вырваных з зямлі з карнінем, яны цягнуцца на некалькі метраў. Платы з яловых галінак утвараюць калючую агароджу.

хозяць усё далей ад двароў, спускаюцца да самай рэчкі...

Агароджа з плашак альбо дошак, завостраных зверху, распаўсюджана вельмі шырока і знайшла свой працяг у сучаснай форме — плоце са штыкетніка. Яго шырокае распаўсюджанне тлумачыцца прастотай збудавання і вялікай надзейнасцю. Платы з тоўстых, расколатых напалам жэрдак, завостраных уверх і ўмацаваных нахвост частаколу сустракаліся ў вёсках Старадарожскага, Асіповіцкага і Пухавіцкага раёнаў. З цягам часу, калі ўяўленне пра сялянскі двор як пра крэпасць пачало паступова адыходзіць, функцыянальная роля агароджы прыкметна знізілася. Іх пачалі рабіць з дошак, прыбітых да гарызонтальных жэрдак. На гэтым відзе агароджы з'явіліся і першыя элементы дэкору. Верх дошак выразаўся ў выглядзе ромбіка або накрываўся карнізам. Іншы раз плот бялілі вапнай. У ім пачаў назірацца пераход ад ролі агароджы да ролі дэкаратыўнага абрамлення сядзібы і вуліцы.

Вялікую цікавасць уяўляюць агароджы вяночных двароў Віцебшчыны і Магілёўшчыны — замёты, г. зн. агароджы з бярвенняў, закінутых у вертыкальныя шулы. Гэты, найбольш ар-

На здымку: фальклорная група народнага цымбальнага аркестра Дома культуры ўпраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва Мінгарвыканкома.

загукала дудачка. Першая сустрэча з нашымі слухачамі адбылася назаўтра.

У зале, у якой мы выступалі, панавала даволі незвычайная для нас атмасфера: тут стаялі столікі, разносілася піва, не спынялася людская гаворка... Але вось ціха і пранікнёна загучалі першыя такты «Беларус-

кай мелодыі» Іосіфа Жыновіча, і зала сцішылася, зачараваная пералівам цымбал, майстэрствам выканаўцаў, прыгажосцю беларускіх нацыянальных касцюмаў. «Мелодыю» змяніла іскрыстая «Лявоніха», гуллівая «Перапёлачка», чароўная «Зорка Венера». А колькі цяпла і любові да Радзімы прагучала

ў песні Ігара Лучанка на словы Я. Коласа «Мой родны кут» у выкананні саліста аркестра Генадзія Нікіціна. А потым сурма «збірае» фальклорную групу аркестра, што ліха выконвае «Весьялху»...

За час знаходжання ў ГДР народны цымбальны аркестр праводзіў велізарную работу па прапагандзе беларускага мастацтва сярод моладзі ГДР, воінаў, удзельнікаў поезда «Дружба». Калектыў выступіў з канцэртамі, якія атрымалі высокую ацэнку шматлікіх глядачоў. Аркестр пабыў у Берліне, Патсдаме, Веймары, Лейпцыгу, Гале, Герэ і іншых гарадах.

З вялікім поспехам прайшоў шэфскі канцэрт перад савецкімі воінамі.

У праграме аркестра — шмат твораў беларускіх кампазітараў: І. Лучанка, Я. Глебава, Д. Смольскага, І. Жыновіча, В. Іванова, апрацоўкі беларускіх народных мелодый.

Надоўга запомніцца слухачам сустрэчы і з фальклорнай групай аркестра, удзельнікі якой іграюць на старажытных беларускіх народных інструментах, з яе кіраўніком У. Пу-

зыням — чалавекам, які сам адразаў, рэканструяваў і зрабіў гэтыя інструменты, а таксама віртуозна іграе на іх. Сурма, ліра, беларускія дудачкі, жалейка, «салавей», трашчоткі, набілка, рубель — вось няпоўны пералік гэтых інструментаў.

Хацелася б прывесці некаторыя вытрымкі з водгукаў на нашы канцэрты. «Ваша музыка нам вельмі спадабалася. Асабліва прыемна бачыць маладых людзей, якія так удала прадаўжаюць багатыя музычныя традыцыі свайго народа. За мір ва ўсім свеце!», — напісаў сакратар РК СНМ г. Герэ Томас Модэль. «Аркестр беларускіх нацыянальных інструментаў з Мінска, лаўрэат прэміі камсамола, паднёс нам выдатны падарунак — шмат беларускай нацыянальнай музыкі і шмат радасці. За гэта, і за тое, што вы прыехалі да нас, вялікае дзякуй!», — такі запіс пакінулі члены СНМ рамонтна-будаўнічага ўпраўлення г. Берліна.

А. БЕРЫН,
мастацкі кіраўнік і дырыжор аркестра, старшы выкладчык Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага.

А Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА АБ'ЯўЛЯЕ

конкурс на замяшчэнне
вакантных пасадаў
прафесарска-выкладчыцкага
саставу па кафедрах:

1. Духавых інструментаў — ст. выкладчык (габой), 0,5.
2. Камернага ансамбля — ст. выкладчык,
3. Гісторыі музыкі — дацэнт.
4. Агульнага фартэпіяна — ст. выкладчык.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання.

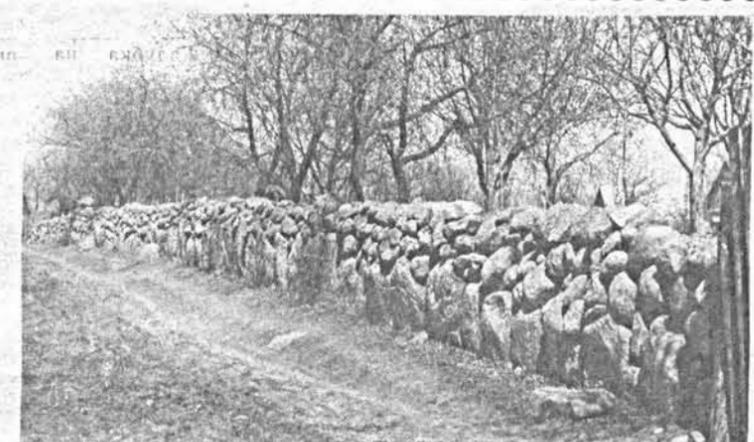
Заявы і дакументы, згодна палажэнню аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара па адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэлефоне: 22-49-42, 22-96-71.

Частина сялянскага двара ў вёсцы Заброддзе Стаўбцоўскага раёна.

Фрагмент мемарыяльнага знака на хутары каля вёскі Вялікія Ступняты Смагонскага раёна.

Вуліца з каменнай агароджай у вёсцы Падбалоцце Зэльвенскага раёна.

хаічны від агароджы, выцякае з сутнасці вяночнага двара, — найбольш старога тыпу сялянскай сядзібы, які склаўся ў пасяленнях, дзе кожны двор быў своеасаблівай крэпасцю. Натуральна, што ён меў патрэбу ў грунтоўнай, умацаванай агароджы. Маючы непарыўную сувязь з традыцыйнай двара, замёт ў вёсцы, забудаванай вяночнымі сядзібамі. Ён выкарыстоўваўся не толькі для агароджы двара, але і ў іншых выпадках. Ім абносілі, напрыклад, пасекі, размешчаныя на значнай адлегласці ад сядзібы. Роля замёта ў архітэктуры вёскі выключна вялікая. Ён вызначае вобраз вяночнай забудовы.

Своеасаблівы агароджы распаўсюджаны ў Ваўкавыскім, Зэльвенскім і Мастоўскім раёнах. Ідучы па вёсцы, можна ўбачыць незвычайны плот, выкладзены з каменя. У ніжняй яго частцы ляжаць магунтыя валуны, вышэй — каменне меншых памераў, і наверху ўжо зусім невялікія. Уздоўж агароджы, праз нейкую адлегласць, ляжаць валуны — своеасаблівы пералазы. З'яўленне ў тутэйшых месцах такіх агароджаў тлумачыцца дзвюма прычынамі: камяністасцю глебы і адсутнасцю таннага лесу (нешматлікія тутэйшыя лясныя належаць памешчыкам).

Любы плот меў праезд або праход на двор, гумнішча. Збудаванні, якія пазначалі ўезд у двор, былі брамы. У даўнія часы брамы будаваліся і на ўездзе, і пры выездзе з вёскі. Побач звычайна ставіўся крыж, іншы раз драўляная скульптурка. Самая простая брама ўяўлялася сабой тры ваўшкі, веснічкі

і вароты (аднастворкавыя або двухстворкавыя). Найбольш цікавыя брамы, якія з'яўляюцца ўзорамі будаўнічага мастацтва, захаваліся там, дзе агароджа цалкам была неад'емнай ад архітэктуры пабудовы двара. Гэта часцяком ўзаемазвязь назіраецца часцей за ўсё ў вяночных дварах. Таму найбольш складаныя па канструкцыі і архітэктуры брамы сустракаюцца ў раёнах бытавання вяночных двароў і ўтвораных ім вёсак.

Брама — значнае збудаванне двара, якое шмат у чым уплывае на знешні выгляд сядзібы. Таму яна ўпрыгожваецца дэкарацыямі. Звесы страхі абрамляюцца разнымі карнізамі, вароты і веснічкі робяцца наборнымі, з дошак, якія ўтвараюць геаметрычныя ўзоры: ромбы, квадраты, стылізаваныя лісты і г. д. Верхняя частка варот і веснічак абрамляецца разнымі ўзорамі. Прастора над веснічкамі закрываецца ажурнай рашоткай з планак або дошак з дэкаратыўнымі проразамі. Веснічкі і вароты аздоблены каванымі клямкамі. У раёнах, дзе агароджы мелі лёгкую канструкцыю, брамы былі больш простымі, без даху-стрэшкі, не мелі высокіх і глухіх варот і веснічак. Дах замяняла гарызантальная перакладзіна, вароты і веснічкі рабіліся з гарызантальных дошак з прасветамі паміж імі.

Часта каля веснічак альбо брамы можна бачыць лавачку. Прыемна пасядзець на такой лавачцы ў вясельны час, пагаварыць са старымі, паслухаць мелодычныя даўнія народныя песні, паданні, легенды.

Вялікага будаўнічага і мастацкага майстэрства сялянскіх дасяг-

нуў не толькі ў збудаваннях, якія маюць пэўнае практычнае прызначэнне. Захаваліся помнікі, якія адлюстроўваюць і сімвалізуюць высокую духоўную культуру народа. Адным з іх з'яўляецца мемарыяльны слуп, які збудаваны гаспадар каля брамы ў памяць аб сваім бацьку і продках. Такія мемарыяльныя знакі сустракаюцца ў Панямонні. Гэтая ж традыцыя шырока бытуе ў суседняй Літве. Мемарыяльны знак уяўляе сабой слуп 2-4-х метраў, завершаны невялікай вежай. Звычайна ён ўпрыгожваўся разьбой і дэкарацыямі. Вежа, як правіла, мела невялікі, у выглядзе шатра, дах. Адзін з такіх знакаў захаваны на хутары каля вёскі Вялікія Ступняты Смагонскага раёна (гаспадар Фёдар Масевіч). Слуп завяршаецца чатырохбаковым дахам, над якім знаходзіцца разное распяцце. Гэтыя помнікі з'яўляюцца важнымі кампазіцыйнымі акцэнтамі ў архітэктуры двара, яго вертыкальнай дамінантай, своеасаблівым сімвалам сялянскай генеалогіі.

Праязджаючы вёсачку Грады, што ў Бярэзінскім раёне, мы спыніліся ля сялянскага дома. А побач з домам стаяла абнесена невысокай агароджай незвычайнай пабудова. Кожная шыкеціна плота завяршалася разной фігурай. У плоце былі багата ўпрыгожаныя накладнымі фігуркамі веснічкі, а за імі — альтанка для адпачынку ў форме чатырохбаковай стрэшкі на стойках, закрытыя над уваходам упрыгожана невялікай разнастайнай фігуркай. У альтанцы стаяў стол і тры лаўкі, у якіх не было ні адной

дэталі, да якой бы не дакрануўся разец майстра. Гаспадар мы знайшлі ў двары. Ён сядзеў і выразаў на драўлянай дошцы ўзоры. Пазнаёмліліся. Міхаіл Мікалаевіч Мілько працуе ў калгасе, любіць цясярыць, займацца разьбой, маляваць. Гэтым мастацтвам навучыўся самастойна, яшчэ з дзяцінства ляжала да яго душа. Вёска размешчана ў жывапісных мясцінах: вакол лясы, палі, луг. Глядзеў на кветкі, узоры лісця, яркія сукавецкі лугавых траў і рука цягнулася да разца, фарбаў. Пасля школы служыў у арміі, працаваў на заводзе ў Барысаве. Але вярнуўся ў родны калгас, бліжэй да прыро-

ды — невычэрпнай крыніцы натхнення для самадзейнага мастака і архітэктара...

Архітэктура малых форм вёскі развіваецца. Разнастайнымі і больш завершанымі сталі формы агароджаў і брам, калодзежаў, лавачак, пляцовак для адпачынку і гульні. Развіццём малых форм ідзе ў непарыўным адзінстве з развіццём сучаснага народнага будаўніцтва, сучасным жыццём вёскі.

А. ЛАКАТКО,
загачык аддзела рабачай групы па стварэнні Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і быту.

Мікалай Рыгоравіч ЗАЛОЗНЫ

Беларускае савецкае выяўленчае мастацтва панесла вялікую страту — 7 красавіка 1982 года ў росквіце творчых сіл пайшоў з жыцця вядомы беларускі жывапісец, член Саюза мастакоў БССР, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Мікалай Рыгоравіч Залозны.

М. Р. Залозны нарадзіўся 16 кастрычніка 1925 года ў сяле Княжычы Броварскага раёна Кіеўскай вобласці. З 1945 па 1950 г. ён служыў у радах Савецкай Арміі, пасля дэмабілізацыі вучыўся ў Мінскім мастацкім вучылішчы, а потым — у Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце.

З 1959 года М. Р. Залозны працаваў выкладчыкам Мінскага мастацкага вучылішча, з 1971 года — выкладчыкам, старшым выкладчыкам, в. а. дацэнта кафедры жывапісу Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Разам з педагогічнай работай М. Р. Залозны актыўна прымаў удзел у творчым жыцці Саюза мастакоў рэспублікі. Ён стварыў шэраг вядомых тэматычных карцін. Яго палотны «Капітуляцыя», «Сыны», «Салдаткі», «Макі», «Перамога», «9 мая. Удовы», «Камунар» атрымалі шырокае грамадскае прызнанне, яны вызначаюцца глыбінёй пачуццяў, вострай вобразнай расцэнкай, вялікім прафесійным майстэрствам. Пэндзлю М. Р. Залознага належыць таксама серыя партрэтаў нашых сучаснікаў, каларыстычна гучныя пейзажы і нацюрмортаў. Творчасце гэтага таленавітага мастака сцвярджае ў сваіх лепшых творах аптымізм народа, яго духоўную сілу і прыгажосць.

Светлая памяць пра Мікалая Рыгоравіча Залознага, шчырага мастака, чулага таварыша, назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

ГРУПА ТАВАРЫШАУ.

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Прыслушаўшыся, можна пачуць і тое, што не гаварылася.

Вечнасцей, мабыць, дзве — у адну адыходзяць, у другой застаюцца.

— Спрэчка інтэлектаў? — спытаў баксёр, — гэта калі б'еш і думаеш тым, па чым б'юць, як стунцу таго, хто б'е, па тым, чым думае той. Усё, праўда, можна вырашыць выпадковым удар у брыво.

Літкансультацыя — гэта калі да ўзроўню тых, што вучаць на чужых памылках, падцягваюць тых, што яшчэ не пазбавіліся сваіх.

Гарыць — не палае, бурліць — не ўскіпае, уражліва-няўражлівы, уважліва-няўважлівы, усталёўвае — не мацуе, робіць, а не працуе.

— Уліпла, а красуе, — пазайздросціла муха на сцяне казюцы ў бурштыне.

КРЫТЫК ДУМАЎ...

Крытык думаў, варажыў, Дома жонцы далажыў: — Не магу крытыкаваць, пад абстрэл кагосьці ўзяць.

З кім сяброў — абыду, Каб не трапіць у бяду: Крытыкі яго раман —

Не пакліча ў рэстаран.

Лепш масцітых не чапаць, Як не бачыш, абмінаць; Пачаткоўцаў жа — нусаць, Каб вучыліся пісаць.

Захар БІРАЛА.

Георгій ЮРЧАНКА

НА АЧЫСТКУ ЛЕСУ

Леанід КАЛОДЗЕЖНЫ

Ціціхін Апанас нехаця ўстаў, хапачком апаласнуў твар, шырока зяхнуў і прыладзіўся ўсмірай стала каля едзіва, нібы не хочачы, як на пляцень вешаў, пачаў сёрбаць круглай ліповай размалыванай лыжнік учарашні халодны бурачнік, запраўлены буйнымі крышанамі цыбулі, лапкамі кропу, казытлівым хрэнам, а яшчэ больш пазачорашняй ладна-такі падкіслай смятанай, затым хлібнуў два разы астылай і немаведама нашто перасоленай забляжнікі і ўзяўся за цецерукова мяса, якое гарэніла асінай, аддавала бязрозай і ялчыла хвойя, умяў крыло, другое, цюмрыў — нос хадзіў упрысядкі, падумаўшы, разламаў падсмажаны сцягняк, хапа папоўніцы, услед умянціў другі, акурат іх не было на талерцы, расправіўся з шыйкай і спінкай, абцмактаў усе костачкі і нарэшце запіў сяданак падсалоджаным грушавым адварам.

Ехавачні Трахім паглядзеў на жончыны засукраныя нерасчасаныя нудзеркі валасоў, падвезаны замусоленым паяском сіні непрасаваны андарак па самыя пяты, натапыраную кофтакчу, адно крысо якой апусцілася ўніз, а другое было падцягнута наверх, звярнуў увагу на шыракаватыя насупленыя бровы, з-пад якіх неспакоем зіркалі заснаваны сумам вочы, паасобку і разам выказваючы незадаволенасць яго раннім адыходам і робячы выраз твару зласнаватым, адзначыў капрызліва падцягнутыя пухляныя губы і зрабіў вывад, што яна надзьмулася як мыш на крупы, быццам яе хто супраць шчэця паглядзіў і ўсім сваім выглядам давала адварот паварот, лічачы, што ён сабраўся сабакам сена насіць, а яна не прыбрала да рук і цяпер сноўдалася, нібы пяты вугал шукала.

Нявестухнін Сідар, чырвоны, хоць прыкурвай, тэпаў глыжавата-бугрыстай з напытавінамі, парэзанай глыбокімі няўдаўнымі калінамі дарогай, якая віхляла туды-сюды, палахлівым зайцам выскоквала на прагаліны, змяючай перапаўзала засланых ансамітам мурагу,

хвашчатымі жоўтымі густымі — вуж не праплішчыцца — раманамі, вішнёвай, з гарнаватай млявасцю смольнай лугавіны, праставала ў сыраватае, аплеценае калючай ажынай кучмацтае кустоўе, збрадлівай казой нізала парослы бязрэзнікам пагорак, памаўзлівым катом скакала на спехам сланую з тапорніка гаць, кіравала па куп'істай агалошанай крыкам кнігавак балацявіне, нырала ў цёмнаваты лясок, у якім ён заблудзіўся малечай, пагнаўшыся за шматкаляровай мятлухай, і застаўся наачаць пад арэхавым кустом, дзе ўсю ноч дрыжаў ад незразумелых таемных гукаў, а на ранку звеў вочы і прачнуўся адурманены пахам нечэпаанай травы, атлумлены неспічаным гудам пчол і чмялёў.

Калі Манарыхін Сымон сабраўся ў дарогу, калючае, быццам вожык, сонца пырснула сляпучымі прожыямі, бо выглядала не краднем, а зіхацела адкрыта, не толячыся, аднак задухі не насылала, таму што з цянькоў, дзе танюсенька нылі неўтаймоўныя камары — назолы і ў расянай золачы трымаліся рэшткі мройнасці, пастуджвала прыхаваным на ўсякі выпадак неразвезным ад ночы халадном, а ўверсе, спаціж цяглівай лістоў пагульвалі жывыя падвяселеныя свежачкі, варушачы старожкую астоеную ціш; і аблашчаныя сонечнымі зіркамі, задаволеныя жыццём, цынкалі, світалі крапіўніцы, сініцы, пліскі, усхваляючы наступленне пагоднага дзянька, абзываўся на не зусім зразумелай мове ўдод, некаму старанна лічыла гадзі зязюля і задзірыста буркаваў вяхір.

І само сабой здзялялася, што Апанас, Трахім, Сідар і Сымон у адначасе падышлі да выпетранага ламачча, храбусткога шыгалля, глыжаватага пняўніку, жудлівага сухастою, цубніх камлюкоў, трухлявых калод, змачаленых, нібы пажаваных карчаг, што чорт на воз не ўскіне, ды настрыбленага сушняку, каб прыкласці свае агульныя сілы да высакароднай справы ачысткі лесу.

...ТАК І АДГУКНЕЦЦА

Не смяецца толькі той, хто нічога рабіць не ўмее. Кажуць, што адрыццё такое ў свой час яшчэ габраўцы зрабілі. Праўда, іншыя на гэта больш цяжка глядзяць: вер, ды правер. І, здаецца, не без падстаў. Іх сумненні зразумець можна, бо тыя самыя габраўцы з усёй сур'эзнасцю лічаць, што лепш за ўсё смяюцца толькі... у Габраве. На павярцы ж высветлілася, што так гэта, ды і не зусім так. Гледзячы, з якога боку да праблемы падысці. Калі браць яе ў разрэзе глабальна-гістарычным, дык прыярытэт, вядома, за нашымі балгарскімі сябрамі — смяюцца яны даўно і так умеюць, што смех бокам не выходзіць, а толькі радасць прыносіць.

Калі ж падыходзіць да гэтага важнага пытання з больш вузкіх меркаванняў — смяецца ўмееш ці не ўмееш, — дык, аказваецца, што і сярод беларускіх пісьменнікаў (скажам па сакрэце, нават і сярод аўтарытэтных!) такіх смехуны ёсць, што давай ім першага красавіка не толькі штогод, але і ледзь не кожны тыдзень, не толькі ад гэтага занятку не стаміцца, але і іншым зарад бадзёрсці дадуць на некалькі гадоў наперад.

Але не будзем галаслоўныя. Пачнём па парадку. З вечара пачнём, што адбылося ў Доме літаратуры першага красавіка. Якога? Ну, вядома, сёлётыга. Дык вось пра вечар... Спачатку прысутныя смяліся з тых, хто палічыў гэты вечар звычайным красавіцкім жартам і на яго проста не прыйшоў. Потым смяліся з пісьменнікаў, якія мяркуюць, што іх прозвішчы ў запрашальныя білеты ўносяцца проста з-за прызнання колішніх заслуг і на вечар, мякка кажучы, прыйсці забыліся. Смяецца

было чаго: зала поўная перапоўненая і тыя, хто перад гэтым спрабаваў у фэе расказаць анекдоты летацыйнай свежасці, вымушаны былі тоўпіцца ў праходах.

А потым зачыталіся адказы на анкету, загадзя распаўсюджаную сярод некаторых пісьменнікаў. Маўляў, што такое смех і з чым яго ядуць. Пытанне гэтае усхвалявала і Кандрата Крапіву, і Івана Шамлякіна, і Міколу Грынчыка, і Васіля Вітку. Праўда, што Крапіва і Вітка смяюцца ўмеюць, не скажуць, каб сакрэт вялікі. А вось, што ў дасціпнасці нават з Андрэем Макавічанам могуць паспрачацца такі сур'эзны праязіт Шамлякін і такі сур'эзны крытык Грынчык, гэта для ўсіх стала самым што ні ёсць адрыццём.

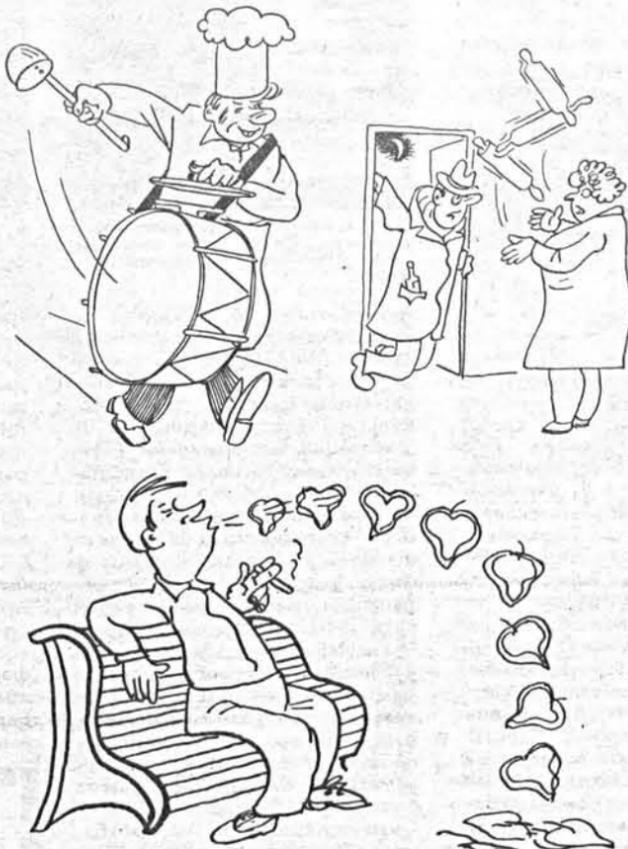
Чым далей... у смех, тым больш дасціпу. Хораша смяліся з усімі і Янка Брыль, і Васіль Зубан, і Аляксей Зарыцкі. І Ніл Гілевіч сваімі творами іскрава даказаў, што і ў жанрах сатыры і гумару ён, калі не першы, дык адзін з першых, пэўна.

Быў смех, было першае красавіка. Смяліся прысутныя, смяліся пісьменнікі, і заставаліся сур'эзныя артысты, якія і на гэтым вечары не забылі простую ісіну — смяецца добра той, хто смяецца апошнім, таму з усёй сур'эзнасцю чыталі... гумарыстычныя творы.

Адным словам, на першакрасавіцкім вечары добра «аукнулася» смехам сур'эзным і жартаўлівым, дасціпным і іранічным, саркастычным і сярбоўскім, гнёўным і памяркоўным... А як гуньнеца, так і адгукнеца. Нездарма ж кажучы: не смяецца толькі той, хто нічога рабіць не ўмее. Мо і габраўцы кажучы. Хто яго ведае.

Адаць ШКВАРКА.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. А. ГАРМАЗЫ.

3 12 па 18 красавіка 1982 года
12 красавіка, 20.15

«МАСТАКІ — НАРОДУ»
Рэпартаж з Рэспубліканскай выстаўкі выяўленчага мастацтва.
13 красавіка, 20.15.

«ТВОЙ САД ЦВІЦЕ»
У рэпартажы з Літаратурнага музея Я. Коласа прымаюць удзел сын пэрта Даніла Канстанцінавіч, пісьменнікі І. Грамовіч, П. Пруднік, заслужаны дзеяч навукі М. Жырневіч, пляменнік пэрта С. Белья.
14 красавіка, 19.30

«НАШЫ ЛЮБІМЫЯ ТВОРЫ»
Вершы Яні Купалы і Якуба Коласа чытае народны артыст БССР Генадзь Аўсянік.
14 красавіка, 20.20

Канцэрт мужчынскага вакальнага ансамбля «Чырвоны гваздзік» Беларускага дзяржаўнага інстытута народнай гаспадаркі імя В. У. Куйбышава. У праграме народныя песні і творы савецкіх кампазітараў.
15 красавіка, 19.30

«НАШЫ ГОСЦІ»
Іграе Фрыдрых Ліпс (баян). Прагучаць творы Альбеніса, Скарлаці, Расіні, Залатарова, Шандэярова.
17 красавіка, 11.00

«СЛОВА ПАЗІІ»
Свае вершы чытае Генадзь Пашкоў.
17 красавіка, 16.10

Я. КУПАЛА, «ПАУЛІНКА»
Спектакль народнага тэатра Краснапольскага раённага Дома культуры.
17 красавіка, 19.30

ПАКАЗВАЕ ГОМЕЛЬ
Літаратурна-мастацкі часопіс «Радзіма», прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР.
17 красавіка, 22.45

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»
Музычная праграма з удзелам ролі групы «Зямляне», якая выканае песні Ю. Антонова.
18 красавіка, 12.20

III УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ ТВОРЧАЙ МОЛАДЗІ МУЗЫЧНЫХ ТЭАТРАУ

На яго збярэўца каля 120 маладых артыстаў аперэты, оперы і балета. Сярод удзельнікаў — лаўрэаты X Усе-саюзнага конкурсу вакалістаў імя Глінкі, які праходзіў у Мінску; будучы прысутнічаць таксама ганаровыя госці — народныя артысты СССР В. Боўт, Н. Шпілер, М. Вадзяны.
18 красавіка, 13.50

«ЭКРАН, ПРАБЛЕМЫ, ГЕРО!»
Вы пазнаёміцеся з новымі стужкамі аб'яднання «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм». У перадачы прымаюць удзел народны артыст СССР Г. Цітовіч, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Ю. Лысятаў, кінарэжысёры С. Гайдук, М. Заслонова, журналіст В. Шырно. Вядучы — лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Р. Ясінікі.
18 красавіка, 17.00

«СПЯВАЕ ЛЕАНІД ІВАШКОЎ»
У праграме — творы на вершы Я. Купалы і Я. Коласа.
18 красавіка, 17.45

«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ»
НАРОДНАЯ АРТЫСТКА РСФСР

В. П. РЭДЛІХ
Вера Паўлаўна — вучаніца Станіслаўскага і Неміровіча-Данчанкі. Яна была галоўным рэжысёрам Новосібірскага тэатра «Красны факел», які называлі «сібірскім МХАТам». Шмат гадоў працавала ў Дзяржаўным рускім драматычным тэатры БССР імя М. Горкага. У перадачы прымаюць удзел народныя артысты СССР М. Пруднін, А. Зуева, Я. Матвееў. Вядучы — народны артыст СССР Р. Янкускі.
18 красавіка, 19.20

«НАШЫ ГОСЦІ»
Адбудзецца сустрэча з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР паэтам А. Вазнясенскім.

«Кнігарні ПІСЬМЕННІКА»

У. ЛУЧУК, Братэрскае рэха. Кніга паэзіі. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1982.—30 к.

Л. РАШЭТНІКІ. Удзячнасць. Кніга паэзіі. На рускай мове. М., «Советская Россия», 1982.—65 к.

А. САФРОНАЎ. Зямное прыцяжэнне. П'есы. На рускай мове. М., «Искусство», 1982.—2 р.

Г. ФІШ. П'есмы Надзеі. Апаляданні. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1982.—1 р. 50 к.

У. ЦЫБІН. Травы дзяцінства. Вершы. На рускай мове. М., «Советская Россия», 1982.—1 р.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарні выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856
АТ 02197

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае праязныя творы аб'ёмам не больш як друкаваны аркуш, артыкулы, нарысы — да 15 старонак, вершаваныя творы не больш як 100 радкоў. Матэрыялы прымаюцца на друкаваным на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНOK, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.